

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

ACFC/SR/IV(2017)003
/Lithuanian language version/

**Fourth Report submitted by Lithuania pursuant to Article 25,
paragraph 2 of the Framework Convention for the Protection of
National Minorities - received on 23 February 2017**

KETVIRTASIS PRANEŠIMAS
APIE EUROPOS TARYBOS TAUTINIŲ MAŽUMŲ
APSAUGOS PAGRINDŲ KONVENCIJOS
ĮGYVENDINIMĄ
LIETUVOS RESPUBLIKOJE
PAGAL ŠIOS KONVENCIJOS 25 STRAIPSNĮ

TURINYS:

I. Įvadas.....	3
II. Informacija pagal atskirus Konvencijos straipsnius	
1. 1 straipsnis.....	4
2. 2 straipsnis.....	5
3. 3 straipsnis.....	5
4. 4 straipsnis.....	9
5. 5 straipsnis.....	23
6. 6 straipsnis.....	37
7. 7 straipsnis.....	47
8. 8 straipsnis.....	49
9. 9 straipsnis.....	51
10. 10 straipsnis.....	56
11. 11 straipsnis.....	58
12. 12 straipsnis.....	60
13. 13 straipsnis.....	69
14. 14 straipsnis.....	73
15. 15 straipsnis.....	76
16. 16 straipsnis.....	81
17. 17 straipsnis.....	81
18. 18 straipsnis.....	83

Įvadas

Tautinių mažumų departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės kartu su Švietimo ir mokslo ministerija, Teisingumo ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Vidaus reikalų ministerija, Užsienio reikalų ministerija, Kultūros ministerija, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba ir savivaldybėmis parengė ketvirtąjį pranešimą apie Europos Tarybos Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos įgyvendinimą Lietuvos Respublikoje pagal 25 straipsnį. Pranešimas apima laikotarpį nuo 2011 m. II pusmečio iki 2016 m. II pusmečio. Tautinių mažumų ir kitos nevyriausybinės organizacijos buvo supažindintos su pranešimo projektu ir paprašytos pateikti pastabų bei rekomendacijų.

II. Informacija pagal atskirus Konvencijos straipsnius

1 STRAIPSNIS

Tautinių mažumų ir joms priklausančių asmenų teisių ir laisvių apsauga yra neatsiejama tarptautinės žmogaus teisių apsaugos dalis ir priklauso tarptautinio bendradarbiavimo sričiai.

Lietuvos Respublika tęsė bendradarbiavimą su žmogaus teisių apsaugos srityje veikiančiomis tarptautinėmis organizacijomis – Jungtinėmis Tautomis, Europos Sąjunga, Europos Taryba (įskaitant Europos komisiją kovai su rasizmu ir netolerancija), Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija.

2011–2016 m. buvo pateiktos ataskaitos pagal šias Lietuvos Respublikos ratifikuotas Jungtinių Tautų ir Europos Tarybos žmogaus teisių apsaugos sutartis:

1. Tarptautinį ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktą;
2. Tarptautinę konvenciją dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo;
3. Jungtinių Tautų konvenciją dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims;
4. Konvenciją prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą;
5. Vaiko teisių konvenciją;
6. Europos socialinę chartiją.

Žmogaus teisių apsaugos sutarčių įgyvendinimo pažangą palankiai įvertino šių sutarčių priežiūros institucijos, gauta ekspertų rekomendacijų.

2016 m. lapkričio 2 d. Jungtinių Tautų Žmogaus teisių tarybos vykdomos visuotinės periodinės peržiūros metu buvo svarstoma antroji Lietuvos Respublikos ataskaita apie žmogaus teisių padėtį Lietuvoje 2012-2016 m.

2011–2016 m. Lietuvos Respublikos Seimas ratifikavo šias tarptautines sutartis:

1. Konvenciją dėl asmenų be pilietybės skaičiaus mažinimo (ratifikuota 2013 m. gegužės 9 d.);
2. Tarptautinę konvenciją dėl asmenų apsaugos nuo priverstinio dingimo (ratifikuota 2013 m. balandžio 23 d.);
3. Konvencijos prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą fakultatyvų protokolą (ratifikuotas 2013 m. gruodžio 3 d.);
4. Europos Tarybos konvenciją dėl apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ar seksualinės prievartos (ratifikuota 2012 m. lapkričio 6 d.);
5. Europos Tarybos konvenciją dėl veiksmų prieš prekybą žmonėmis (ratifikuota 2012 m. birželio 21 d.);

6. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos protokolą Nr. 15, kuriuo iš dalies keičiama ši konvencija (ratifikuotas 2015 m. birželio 11 d.);

7. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos protokolą Nr. 16 (ratifikuotas 2015 m. birželio 11 d.).

Lietuva Respublika – pirmoji Baltijos valstybė, kuri 2011 m. pirmininkavo Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijai, o 2013 metais – Europos Sąjungos Tarybai. 2013 m. Lietuvai pirmininkaujant Europos Sąjungos Tarybai buvo priimtos Tarybos rekomendacijos „Dėl efektyvių romų integracijos priemonių valstybėse narėse“.

2 STRAIPSNIS

Šios pagrindų Konvencijos nuostatos taikomos sąžiningai, supratimo ir pakantumo dvasia bei laikantis geros kaimynystės, draugiškų santykių ir valstybių bendradarbiavimo principų.

Lietuvos Respublika, siekdama užtikrinti efektyvią tautinių mažumų teisių apsaugą, laikosi geros kaimynystės, draugiškų santykių ir valstybių bendradarbiavimo principų, grindžiamų abipusio supratimo ir tolerancijos dvasia, sąžiningai įgyvendina savo tarptautinius įsipareigojimus.

Lietuvos Respublika bendradarbiauja su Lenkija, Rusija, Baltarusija, Ukraina, Vengrija, įgyvendindama dvišales draugiškų santykių ir kaimyninio bendradarbiavimo sutartis.

Iki šiol Lietuva pasirašė apie 50 dvišalio kultūrinio bendradarbiavimo sutarčių, tarpžinybinių susitarimų kultūros ir meno srityse.

2011–2015 m. pasirašyti du tarptautiniai dokumentai, kuriuose asmenų, priklausančių tautinėms mažumomis, kultūrinė ir religinė įtrauktis įvardijama kaip viena iš bendradarbiavimo sričių. Tai – 2012 m. pasirašyta Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Izraelio Vyriausybės bendradarbiavimo švietimo, mokslo, kultūros, jaunimo reikalų ir sporto srityse 2012–2014 metų programa ir 2016 m. pasirašyta Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos ir Ukrainos kultūros ministerijos 2016–2020 metų bendradarbiavimo programa.

Be to, 2013 m. pasirašytas Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Kazachstano Respublikos Vyriausybės susitarimas dėl bendradarbiavimo švietimo, mokslo ir kultūros srityse, 2014 m. – Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Armėnijos Respublikos Vyriausybės susitarimas dėl bendradarbiavimo kultūros srityje, taip pat Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos, Latvijos Respublikos kultūros ministerijos ir Estijos Respublikos kultūros ministerijos bendradarbiavimo programa kultūros srityje 2015–2018 m., 2016 m. – Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos ir Baltarusijos Respublikos kultūros ministerijos bendradarbiavimo kultūros srityje 2016–2018 m. programa ir kiti tarpžinybiniai susitarimai.

Šiais tarptautiniais dokumentais numatyta pristatyti ir skleisti pasirašiusių šalių tautinę kultūrą, tai ypač aktualu tautinių mažumų bendruomenėms, gyvenančioms Lietuvoje.

3 STRAIPSNIS

1. Kiekvienas tautinei mažumai priklausantis asmuo turi teisę laisvai pasirinkti, ar su juo turi būti elgiamasi kaip su tautinei mažumai priklausančiu asmeniu, ar ne, ir dėl tokio savo pasirinkimo arba dėl naudojimosi su tokiu pasirinkimu susijusiomis teisėmis jis neturi atsidurti nepalankioje padėtyje.

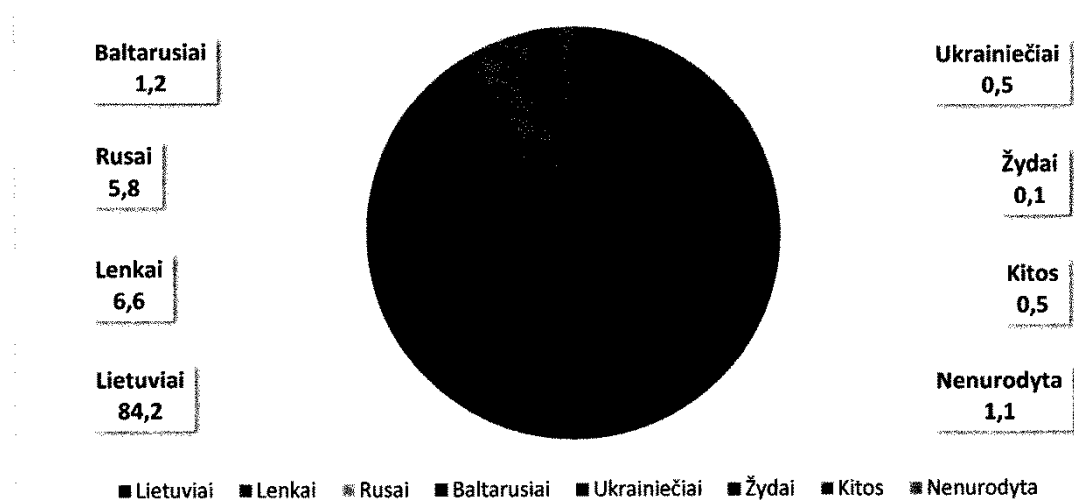
2. Tautinėms mažumoms priklausantys asmenys gali naudotis teisėmis ir laisvėmis, numatytomis šios pagrindų Konvencijos principuose, atskirai arba kartu su kitais.

Statistika

Remiantis Lietuvos Respublikos 2011 m. visuotinio gyventojų ir būstų surašymo rezultatais, 2011 m. Lietuvoje gyveno 3 mln. 43 tūkst. gyventojų, iš viso 154 tautybių atstovai. Palyginti su 2001 m. visuotiniu gyventojų surašymu, tautinė įvairovė šalyje padidėjo nuo 115 deklaruotų tautybių iki 154. Vilnius – daugiatautiškiausias Lietuvos miestas. 2011 m. jame gyveno 128 tautybių gyventojų, Kaune – 85 tautybių gyventojų, Klaipėdoje – 77, daugiau kaip po 50 tautybių gyventojų buvo Šiauliuose ir Panevėžyje.

Lietuviai sudarė 84,2 proc. (2 mln. 561 tūkst.) visų šalies gyventojų, lenkai – 6,6 proc. (200,3 tūkst.), rusai – 5,8 proc. (176,9 tūkst.), baltarusiai – 1,2 proc. (36,2 tūkst.), ukrainiečiai – 0,5 proc. (16,4 tūkst.), žydai – 0,1 proc. (3 tūkst.), kitų tautybių gyventojai – 0,5 proc. (16,4 tūkst.). Beveik 33 tūkst. gyventojų tautybės nenurodė.

1 diagrama. Lietuvos tautinė sudėtis

Šaltinis: Lietuvos Respublikos 2011 metų gyventojų ir būstų surašymo rezultatai (http://statistics.bookdesign.lt/table_043.htm?lang=lt)

Didžiausia tautinėms mažumoms priklausančių gyventojų koncentracija yra 7 Lietuvos savivaldybėse: Vilniaus miesto, Vilniaus rajono, Šalčininkų rajono, Visagino, Kauno miesto ir Klaipėdos miesto. Daugiausia lenkų tautybės gyventojų – Vilniaus miesto (88,4 tūkst.), Vilniaus rajono (49,6 tūkst.), Šalčininkų rajono (26,8 tūkst.) ir Trakų rajono (10,3 tūkst.) savivaldybėse, rusų

– Vilniaus miesto (63,9 tūkst.), Klaipėdos miesto (31,8 tūkst.), Kauno miesto (11,9 tūkst.) bei Visagino (11,7 tūkst.) savivaldybėse. Baltarusių tautybės gyventojų daugiausia gyvena Vilniaus miesto (18,9 tūkst.), Vilniaus rajono (3,9 tūkst.), Klaipėdos miesto (2,6 tūkst.) ir Visagino (2,2 tūkst.) savivaldybėse, ukrainiečių – Vilniaus miesto (5,3 tūkst.), Klaipėdos miesto (3,1 tūkst.), Kauno miesto (1,2 tūkst.) ir Visagino (1,1 tūkst.) savivaldybėse, žydų – Vilniaus miesto (2 tūkst.) ir Kauno miesto (0,3 tūkst.) savivaldybėse.

Šalčininkų rajono savivaldybėje tautinių mažumų atstovai sudaro 87,7 proc. visų gyventojų, Visagino – 79 proc., Vilniaus rajono – 65,8 proc., Švenčionių rajono – 45,1 proc., Trakų rajono – 42,1 proc., Vilniaus miesto – 34,2 proc., Zarasų rajono – 26,3 proc., Klaipėdos rajono – 24,7 proc. 48 savivaldybėse lietuviai sudaro 90 proc. ir daugiau visų gyventojų, įskaitant Kauno, Šiaulių ir Panevėžio miestų savivaldybes.

1 lentelė. Didžiųjų Lietuvos miestų tautinė sudėtis 2011 m. (procentais)

	Iš viso gyventojų	Lietuviai	Lenkai	Rusai	Baltarusiai	Ukrainiečiai	Žydai	Kitos
Vilnius	535 631	63,2	16,5	12,0	3,5	1,0	0,4	0,9
Kaunas	315 933	93,6	0,4	3,8	0,2	0,4	0,1	0,4
Klaipėda	162 360	74,0	0,3	19,6	1,7	1,9	0,1	1,0
Šiauliai	109 328	93,6	0,2	4,1	0,3	0,5	0,1	0,5
Panevėžys	99 690	96,1	0,2	2,4	0,2	0,3	-	0,3

Šaltinis: http://statistics.bookdesign.lt/table_046.htm?lang=lt

Remiantis 2011 m. visuotinio gyventojų ir būstų surašymo duomenis, dauguma didžiausių tautinių grupių gyventojų savo tautybės kalbą nurodė kaip gimtąją: taip atsakiusių lietuvių buvo 99,2 proc., lenkų – 77,1 proc., rusų – 87,2 proc. Mažesnių tautinių grupių gyventojai savo tautybės kalbą kaip gimtąją nurodė rečiau, pavyzdžiui, taip nurodžiusių baltarusių buvo 18,4 proc., ukrainiečių – 31,9 proc.

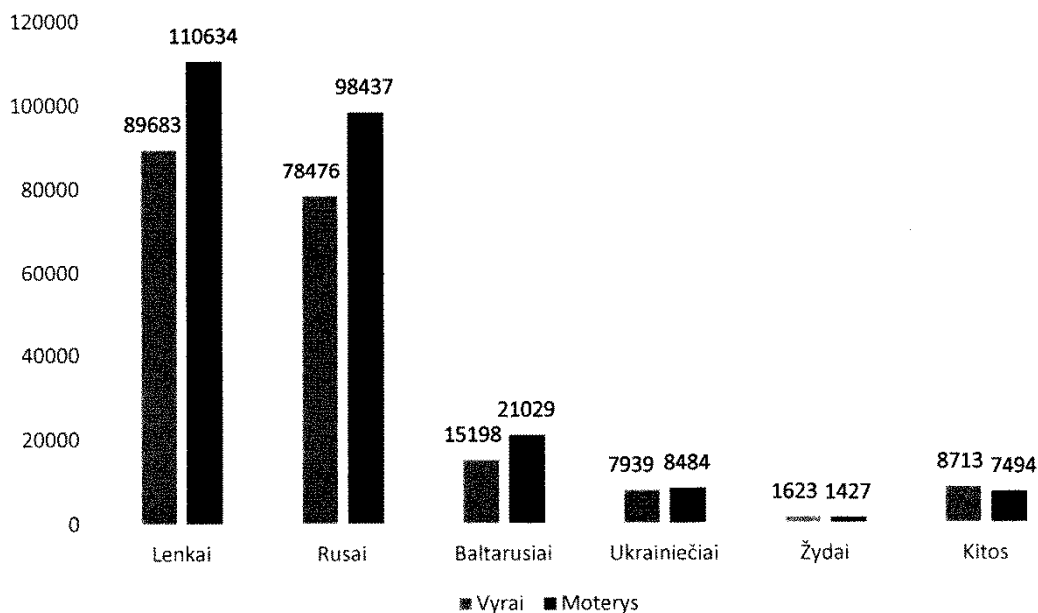
17,2 tūkst. Lietuvos gyventojų nurodė dvi gimtąsias kalbas, dažniausiai – lietuvių ir rusų (56 proc. visų nurodžiusių dvi gimtąsias kalbas gyventojų), lietuvių ir lenkų (19 proc.), lenkų ir rusų (14,4 proc.), rečiau – baltarusių ir rusų (2,1 proc.), rusų ir ukrainiečių (1,6 proc.), lietuvių ir vokiečių (0,6 proc.) bei lietuvių ir anglų (0,6 proc.) kalbas.

2011 m. Lietuvoje gyveno 1 mln. 402,6 tūkst. vyrų ir 1 mln. 640,8 tūkst. moterų. Moterys sudarė 53,9 proc. visų šalies gyventojų. Moterų buvo 238,2 tūkst., t. y. 17 proc., daugiau negu vyrų (2001 m. Lietuvoje moterų buvo 225,7 tūkst., t. y. 14 proc., daugiau negu vyrų).

Panaši tendencija vyravo ir tarp Lietuvos tautinių mažumų. 2011 m. lenkų tautybės moterų buvo 10,2 proc. daugiau negu vyrų (110,6 tūkst. moterų ir 89,7 tūkst. vyrų), rusų – 11,2 proc. (98,4 tūkst. moterų ir 78,5 tūkst. vyrų), baltarusių – 16 proc. (21 tūkst. moterų ir 15,2 tūkst. vyrų), ukrainiečių – 3,4 proc. (8,4 tūkst. moterų ir 7,9 tūkst. vyrų). Daugiau moterų negu vyrų buvo ir tarp totorių, romų bei latvių, tačiau žydų tautybės moterų buvo 6,4 proc. mažiau negu vyrų.

2 diagrama. Tautinių mažumų pasiskirstymas pagal lytį

Šaltinis http://statistics.bookdesign.lt/dalis_04.pdf

Tautinių mažumų įstatymo projektas

Tautinių mažumų įstatymo parengimas numatytas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012–2016 m. programoje (X skirsnis „Tautinės mažumos“). Šiuo metu Tautinių mažumų įstatymo projektas Nr. XIP-1648 praėjo dvi iš trijų teisės aktų priėmimo stadijų Lietuvos Respublikos Seime – jis buvo svarstytas Žmogaus teisių komitete ir plenariniame Seimo posėdyje, po svarstymo šiam įstatymo projektui buvo pritarta. Liko paskutinė – priėmimo – stadija.

4 STRAIPSNIS

1. Šalys įsipareigoja garantuoti tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims teisę į lygybę prieš įstatymą ir vienodą įstatymo teikiamą apsaugą. Šiuo požiūriu draudžiama bet kokia tautinėms mažumoms priklausančių asmenų diskriminacija.
2. Šalys įsipareigoja prireikus imtis reikiamų priemonių visapusiškai ir veiksmingai lygybei tarp tautinei mažumai ir tautinei daugumai priklausančių asmenų skatinti visose ekonominio, socialinio, politinio ir kultūrinio gyvenimo srityse. Šiuo požiūriu jos deramai atsižvelgia į konkrečias tautinėms mažumoms priklausančių asmenų sąlygas.
3. Priemonės, kurios yra įgyvendinamos pagal šio straipsnio 2 dalies nuostatas, nelaikomos diskriminavimu.

1 dalis

Lietuva, siekdama užtikrinti tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisę į lygybę, toliau tęsė Lygių galimybių įstatymo, Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo, Darbo kodekso ir kitų teisės aktų, draudžiančių tautinę, religinę ar socialinę neapykantą, prievartą, diskriminacijos kurstymą ar jos egzistavimą žmogaus rasės, tautybės, kilmės, kalbos, tikėjimo, įsitikinimų pagrindu, įgyvendinimą. Nuo 2011 m. šie teisės aktai nebuvo keičiami, išskyrus Lygių galimybių įstatymo 5 straipsnį, kuriuo valstybės ir savivaldybių institucijos įpareigosios strateginio planavimo dokumentuose numatyti priemonių lygioms galimybėms užtikrinti.

Lygių galimybių įstatymo ir Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo vykdymo priežiūrą atlieka Lygių galimybių kontrolierius. Jis tiria skundus, atlieka tyrimus savo iniciatyva ir teikia konsultacijas dėl paklausimų, atlieka nepriklausomus tyrimus, skelbia nepriklausomas ataskaitas, teikia išvadas ir rekomendacijas bet kokiais su diskriminacija susijusiais klausimais, vykdo prevencinę bei šviečiamąją veiklą. 2016 m. įdiegta elektroninio skundo forma, todėl skundo pateikimo procedūra tapo paprastesnė.

Remiantis Lietuvoje gyvenančių asmenų, priklausančių tautinėms mažumoms, padėties tyrimu, 2015 m. atliktu Etninių tyrimų instituto, 23 proc. tautinių mažumų atstovų mano, kad diskriminacija dėl tautybės yra labai arba gana paplitusi. Asmeniškai per pastaruosius 12 mėn. diskriminaciją dėl tautybės patyrę nurodė 12,5 proc. respondentų (rusų grupėje – 13,6 proc., lenkų grupėje – 12,9 proc.). Diskriminaciją dėl tautybės patyrę respondentai nurodė, kad buvo diskriminuojami darbe (7 proc. visų apklausoje dalyvavusių respondentų), valstybinėje įstaigoje (6 proc. visų respondentų) ir viešojoje erdvėje – gatvėje arba viešajame transporte (apie 5 proc. visų respondentų).

Suvokdama švietimo, ugdymo ir prevencijos svarbą, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba kiekvienais metais papildomai imasi projektinės veiklos, skirtos tiek visuomenei informuoti apie lygias galimybes, tiek specifiniam darbui su atskiromis tikslinėmis grupėmis – valstybės valdyme ir priimant sprendimus dalyvaujančiais politikais, pareigūnais, valstybės tarnautojais ir specialistais, vietos valdžios darbuotojais, darbdaviais, nevyriausybinėmis organizacijomis, žurnalistais, akademinio pasaulio atstovais ir kt. Vykdomų projektų priemonės, ekspertai ir tematika pasirenkami, atsižvelgiant į tikslinių grupių žinių ir įgūdžių poreikius. Vykdomos priemonės pagal pobūdį gali būti skirstomos į tris grupes: 1) informacinės kampanijos, 2) mokymai ir 3) tyrimai. Dalis jų apima visus diskriminacijos pagrindus, atkreipia dėmesį į diskriminacijos daugialypiškumą, tačiau, atsižvelgiant į vykdomų projektų tikslus ir apimtį, taip pat ir į tikslinių grupių poreikius, tiek mokymai, tiek tyrimai ar informacinės kampanijos gali būti skiriamos konkrečiam diskriminavimo pagrindui.

Remiantis 2015 m. atliktu „Eurobarometro“ 437 tyrimu, 35 proc. Lietuvos gyventojų kreiptųsi į Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą diskriminacijos atveju. Europos Sąjungoje tai yra antras rezultatas po Švedijos. Tai rodo, kad ši tarnyba Lietuvos gyventojams yra gerai žinoma (Europos Sąjungos tokių tarnybų žinomumo tarp gyventojų vidurkis – 17 proc.).

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos finansavimas: 2011 m. – 364 057 Eur, 2012 m. ir 2013 m. – 384 057 Eur, 2014 m. – 424 000 Eur, 2015 m. – 406 424 Eur, 2016 m. – 453 000 Eur. Tarnybos vykdomi projektai finansuojami iš Europos Sąjungos fondų. Tarnyboje dirba 14 asmenų.

2 ir 3 dalys

Programos, skirtos visapusiškai ir veiksmingai tautinių mažumų lygybei užtikrinti ekonominio, socialinio, politinio ir kultūrinio gyvenimo srityse.

Nacionalinės antidiskriminacinės programos

2011–2016 m. buvo vykdomos 2 nacionalinės antidiskriminacinės programos – Nediskriminavimo skatinimo 2012–2014 m. tarpinstitucinis veiklos planas ir Nediskriminavimo skatinimo 2015–2017 m. tarpinstitucinis veiklos planas.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija koordinavo Nediskriminavimo skatinimo 2012–2014 m. tarpinstitucinį veiklos planą (toliau – 2012–2014 m. planas), patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. lapkričio 2 d. nutarimu Nr. 1281. Šio 2012–2014 m. plano paskirtis – užtikrinti šviečiamųjų nediskriminavimo skatinimo ir lygių galimybių priemonių vykdymą bei didinti teisinį sąmoningumą, tarpusavio supratimą ir toleranciją lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu, informuoti visuomenę apie diskriminacijos apraiškas Lietuvoje ir jos neigiamą poveikį tam tikrų visuomenės grupių galimybėms lygiomis sąlygomis aktyviai dalyvauti visuomenės veikloje. Atsižvelgdamos į nediskriminavimo skatinimo politikos įvairiapusiškumą, įgyvendinant 2012–2014 m. planą dalyvavo Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, Vidaus reikalų ministerija, Nacionalinės teismų administracijos mokymo centras, Generalinė prokuratūra, Informatikos ir ryšių departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, Kultūros ministerija, Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir Neįgalųjų reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. 2012–2014 m. buvo organizuotas nevyriausybiinių organizacijų, dirbančių lygių galimybių ir nediskriminavimo skatinimo srityje, veiklos projektų atrankos konkursas. 2012 m. planui įgyvendinti skirta 79 356 Eur, 2013 m. – 50 973 Eur, 2014 m. – 51 552 Eur.

Siekdama ir toliau sėkmingai įgyvendinti lygių galimybių ir nediskriminavimo skatinimo politiką Lietuvoje, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2015 m. sausio 28 d. nutarimu Nr. 46 patvirtino Nediskriminavimo skatinimo 2015–2017 m. tarpinstitucinį veiklos planą (toliau – 2015–2017 m. planas). Šio plano tikslas – mažinti diskriminaciją Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatyme nustatytais pagrindais, didinant visuomenės sąmoningumą ir ugdant pagarbą žmogui. Įgyvendinant 2015–2017 m. planą, siekiama didinti visuomenės sąmoningumą nediskriminavimo skatinimo ir lygių galimybių srityje bei įvertinti asmenų grupių, kurioms reikalinga teisinė apsauga, padėtį.

2015–2017 m. plano įgyvendinimą koordinuoja Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Atsižvelgdamos į nediskriminavimo skatinimo politikos įvairiapusiškumą, prie plano įgyvendinimo prisideda ir kitos institucijos – Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, Švietimo ir mokslo ministerija, Teisingumo ministerija, Tautinių mažumų departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Lietuvos teisės institutas, Lietuvos darbo birža prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

2015 m. buvo įgyvendintos šios priemonės:

1) Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba kartu su Nacionaliniu lygybės ir įvairovės forumu 2015 m. balandžio 28 d. organizavo „Nacionalinius lygybės ir įvairovės apdovanojimus“. Pirmą kartą Nacionaliniai lygybės ir įvairovės apdovanojimai įvyko 2014 m. vasario 20 d. Tai – Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos ir Nacionalinio lygybės ir įvairovės forumo iniciatyva, siekiant skatinti asmenis, įmones, organizacijas bei institucijas prisidėti prie lygybės ir įvairovės idėjų sklaidos Lietuvoje.

2015 m. apdovanojimai buvo skiriami labiausiai lygybės ir įvairovės srityje nusipelnusiems asmenims, organizacijoms ir iniciatyvoms pagal šias kategorijas: „Lyčių lygybė“, „Etnodialogas“, „Vaivorykštė“, „Aukšinis amžius“, „Įveikta kliūtis“, „Religijų įvairovė“, „Metų proveržis“, „Metų žurnalistas“, „Gyvenimo nuopelnai“. Šie apdovanojimai buvo organizuoti antrą kartą. Renginys sulaukė daug dėmesio – jame apsilankė 250 svečių. Visuomenė teikė kandidatus apdovanojimams ir balsavo viešai internete. Laimėtojai paaiškėjo, sudėjus vertinimo komisijos ir internetinio balsavimo rezultatus.

2) Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos organizavo mokymus su jaunimu dirbantiems asmenims, kuriais siekė įvaldyti ir lavinti tolerantiško ir pagarbaus bendravimo būdus ir savybes, suformuoti geranorišką elgesį, gerinti gebėjimą atsisakyti išankstinės nuostatos dėl diskriminacijos Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatyme nustatytais pagrindais, išmokti pasirinkti tinkamas bendravimo frazes. 2015 m. rugpjūčio 21–22 d. organizuoti dviejų dienų mokymai antidiskriminacijos, tolerancijos ugdymo tema Telšiuose. Juose dalyvavo 25 su jaunimu dirbantys asmenys. 2015 m. spalio 3–4 d. organizuoti antrieji mokymai Utenoje. Juose dalyvavo taip pat 25 su jaunimu dirbantys asmenys. 2015 m. gruodžio 11 d., bendradarbiaujant su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Nacionaliniu socialinės integracijos institutu, organizuota konferencija „Neapykantos kalba virtualioje erdvėje: ar jaunimas ją girdi?“.

3) Socialinės apsaugos ir darbo ministerija organizavo nevyriausybių organizacijų, dirbančių lygių galimybių ir nediskriminavimo skatinimo srityje, 2015 m. veiklos projektų atrankos konkursą. Šio konkurso tikslas – atrinkti prioritetus labiausiai atitinkančius projektus, kuriuos įgyvendinant siekiama mažinti diskriminaciją Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatyme nustatytais pagrindais didinant visuomenės sąmoningumą ir ugdyti pagarbą žmogui. Finansuotos veiklos, susijusios su seminarų, apskritųjų stalų, konferencijų ir kt. veiklų organizavimu bei reikalingų priemonių įsigijimu, informacinių kampanijų organizavimu, informacijos sklaidimu internete ir spaudos darbų (straipsnių ir knygų) rengimu ir leidyba, dalyvavimu projektuose, įskaitant tarptautinius, projekto veiklos vykdytojų darbo užmokesčiu, patalpų, kuriose vykdoma projekto veikla, nuoma, ryšių, transporto degalų ir komunalinių paslaugų išlaidomis.

4) Švietimo ir mokslo ministerija, įgyvendindama 2015–2017 m. plano priemones, organizavo nacionalinį konkursą „Būkime kartu“, skirtą mokyklų skirtingomis mokomosiomis kalbomis bendradarbiavimo projektams, skatinantiems kitų kultūrų pažinimą, finansuoti: buvo paremti 23 projektai, kurių veiklose dalyvavo daugiau nei 4400 mokinių, organizuoti 2 kvalifikacijos tobulinimo seminarai kurių metu lenkų ir rusų gimtųjų kalbų mokytojai susipažino su naujausiomis metodikomis tolerancijai ir pagarbai nuomonių įvairovei per literatūros pamokas ugdyti; organizuota

konferencija, skirta tautinių mažumų ir migruojančių šeimų vaikų švietimo klausimams aptarti. Šiuose renginiuose dalyvavo 125 mokytojai.

Programa socialiniams ir ekonominiams skirtumams regionuose, kuriuose gausiai gyvena tautinių mažumų atstovų, mažinti

2015 m. sausio 14 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė pasitarimo protokolu patvirtino priemones socialiniams ir ekonominiams skirtumams regionuose, kuriuose gausiai gyvena tautinių mažumų atstovų, mažinti. Ministerijos buvo įpareigosios pagerinti tam tikrų sričių projektų finansavimo galimybes penkiose tautinių bendrijų gausiai gyvenamose savivaldybėse, kiek tai yra susiję su jų kompetencija: valstybės projektų atveju (kuomet juos vykdo valstybės institucijos) – įtraukti tam tikrus projektus į Valstybės investicijų programą ar valstybės projektų sąrašus, regioninių (savivaldybių) projektų atveju (švietimo, transporto, miestų ir miestelių urbanistinės plėtros) – padidinti regionams skirtų asignavimų limitus, konkurso būdu atrinkamiems projektams (verslo, užimtumo, energetikos) – taikyti prioritetinius atrankos kriterijus (atsižvelgus į regiono specifiką). Dėl šių sprendimų regionui iki 2020 metų galės būti skirta apie 25–30 mln. Eur daugiau negu kitose Lietuvos savivaldybėse (4 mln. Eur kasmet). Viešųjų investicijų priemonės Vilniaus, Šalčininkų, Švenčionių ir Trakų rajonų savivaldybėms įtrauktos į Vilniaus regiono integruotą teritorijų vystymo programą (patvirtinta 2015 m. rugsėjo 3 d. vidaus reikalų ministro įsakymu Nr. 1V-685), Visagino skirtos priemonės – į Utenos regiono integruotą teritorijų vystymo programą (patvirtinta 2015 m. rugsėjo 14 d. vidaus reikalų ministro įsakymu Nr. 1V-722).

Ekonominio ir socialinio atotrūkio mažinimo priemonės tautinių mažumų gausiai gyvenamose Rytų Lietuvos savivaldybėse finansuojamos iš 2014–2020 m. Europos Sąjungos struktūrinės paramos ir valstybės biudžeto lėšų. Lėšos skiriamos koncentruojant paramą tikslinėms teritorijoms – Šalčininkams, Baltajai Vokei ir Eišiškėms (Šalčininkų rajono savivaldybė), Švenčionims, Švenčionėliams ir Pabradei (Švenčionių rajono savivaldybė), Lentvariui ir Rūdiškėms (Trakų rajono savivaldybė), Maišiagalai, Nemenčinai ir Juodšiliams (Vilniaus rajono savivaldybė) (iš viso 55 mln. Eur iki 2020 metų) bei Visagino (12,5 mln. Eur iki 2020 metų). Į šią sumą neįskaičiuojami konkursiniai projektai (vietinės užimtumo iniciatyvos, paramos verslui, kultūrinio bendradarbiavimo ir bendruomenių projektai), kurių finansavimas priklauso nuo įmonių, nevyriausybinių organizacijų aktyvumo dalyvaujant projektų konkursuose – tikimasi, kad projektų konkursuose dalyvaujančios įmonės ir organizacijos iki 2020 metų pasinaudos bent 25 mln. Eur parama (2016 m. skirta 8,8 mln. Eur).

Siekdama šiam regionui skirti ypatingą dėmesį, Lietuvos Respublikos Vyriausybė gausiai tautinių bendrijų gyvenamų savivaldybių socialinės ir ekonominės plėtros skatinimą išskyrė kaip vieną iš 2016 m. savo prioritetinių krypčių. Įgyvendinant 2015 m. spalio 14 d. nutarimu Nr. 1087 patvirtinus Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. veiklos prioritetus, ministerijoms pavesta pradėti įgyvendinti Vilniaus krašto kultūros ir kompleksinio (gamtos ir kultūros) paveldo aktualizavimo, pritaikymo vietos bendruomenės ir verslo reikmėms projektus ir pažeistų teritorijų sutvarkymo projektus, konsultuoti tautinių mažumų gausiai gyvenamo regiono – Vilniaus, Šalčininkų, Švenčionių ir Trakų rajonų ir Visagino savivaldybes rinkodaros strategijų rengimo klausimais (vidaus ir tiesioginėms užsienio investicijoms pritraukti), pradėti pertvarkyti Visagino

karinio miestelio teritoriją, pritaikyti ją inovatyvios pramonės teritorijos (SMART parko) įrengimui, įgyvendinti edukacinių veiklų projektus 50 mokyklų (1 000 mokinių), siekiant integruoti mokyklas, kuriose mokoma tautinės mažumos kalba, į šalies gyvenimą per neformalią edukacinę (kultūrinę, pažintinę ir kitą) veiklą, sudaryti sąlygas tautinėms mažumoms priklausantiems suaugusiems asmenims mokytis valstybinės kalbos ir kt. Atitinkamai naujomis priemonėmis ir projektais papildytos ir Vilniaus regiono (atnaujinta 2016 m. rugsėjo 20 vidaus reikalų ministro įsakymu Nr. 1V-651)) bei Utenos regiono (atnaujinta 2016 m. spalio 3 d. vidaus reikalų ministro įsakymu Nr. 1V-686) integruotos teritorijų vystymo programos, užtikrinant, kad būtų kompleksiskai sprendžiamos tautinių mažumų atstovų mažų pajamų ir užimtumo problemos.

Tautinių mažumų departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, įgyvendindamas programą socialiniams ir ekonominiams skirtumams regionuose, kuriuose gausiai gyvena tautinių mažumų atstovų, mažinti, skyrė finansavimą Pietryčių Lietuvos tautinių mažumų bendruomenių renginiams, tautinėms šventėms, laidoms ir programoms apie skirtingų tautybių bendruomenes, pilietiškumo skatinimo projektams, tautinių mažumų kultūriniais festivaliais, vaikų ir jaunimo tarpkultūrinio dialogo skatinimo stovykloms. Daliniam projektų finansavimui iš valstybės biudžeto buvo skirta 40 tūkst. eurų.

2015–2016 m. Vidaus reikalų ministerija priėmė visus reikalingus teisės aktus, leidžiančius Visagino savivaldybei pradėti Visagino karinio miestelio pertvarkymo projektą, pritaikant šį miestelį inovatyvios pramonės teritorijai (SMART parkui), Visagino savivaldybė baigė rangos darbų pirkimus ir sudarė sutartį su rangovu (2016-08-31), Projektui pagal VRM patvirtintą valstybės projektų sąrašą skirta 1,45 mln. Eur ES finansinės paramos ir 128 tūkst. Eur valstybės biudžeto lėšų. Kartu su Ūkio ministerija ir VŠĮ „Investuok Lietuvoje“ parengtas ir investicijų pritraukimo gerinimo priemonių planas.

Vidaus reikalų ministro įsakymu finansavimas patvirtintas ir Visagino bei Švenčionių miestų vietos plėtros strategijoms – 765 tūkst. Eur, kurie bus naudojami vietos bendruomenių inicijuojamiems verslumo, socialinės įtraukties, profesinių ir praktinių įgūdžių įgijimo ir panašioms projektams finansuoti. Planuojamas dalyvių skaičius – apie 750 asmenų.

Pietryčių Lietuvos visuomeninių organizacijų socialinės atskirties prevencijos ir socialinės integracijos projektai taip pat finansuojami iš Vaiko gerovės 2013–2018 metų programos, kurioje numatytas finansavimas vaikų dienos centrums ir iš Nevyriausybinų organizacijų ir bendruomenių plėtros 2014–2016 metų veiksmų plano.

Romų integracija

2012–2016 m. Lietuva įgyvendino Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2012–2014 metų veiklos planą ir pradėjo vykdyti Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2015–2020 metų veiksmų plano priemones.

Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2012–2014 metų veiklos plane (toliau – 2012–2014 m. veiklos planas) buvo išskirti du tikslai: 1) gerinti romų socialinę padėtį ir 2) sudaryti sąlygas tarpkultūriniam dialogui. Tikslams pasiekti buvo suplanuoti keturi uždaviniai: 1) plėtoti romų vaikų ir suaugusiųjų švietimą; 2) ugdyti romų vaikų ir suaugusiųjų socialinius įgūdžius; 3) skatinti romų įsitraukimą į darbo rinką; 4) didinti romų kultūros atvirumą ir visuomenės toleranciją romams.

Siekiant įgyvendinti šiuos uždavinius, buvo suplanuota trisdešimt priemonių, iš jų dvidešimt penkios buvo įvykdytos.

2012–2014 m. veiklos planas buvo finansuojamas iš valstybės biudžeto, Europos Sąjungos struktūrinės paramos ir Europos Sąjungos programos PROGRESS lėšų. 2012 m. šiam planui buvo skirta 189 085 Eur, 2013 m. – 378 958 Eur, 2014 m. – 330 485 Eur.

Pasibaigus 2012–2014 m. veiklos plano įgyvendinimo terminui, 2014 m. pabaigoje buvo atliktas sociologinis tyrimas „Romų tautinės mažumos padėtis ir integracijos vertinimas“ (toliau – 2014 m. tyrimas). Šio tyrimo tikslas – išanalizuoti romų tautinės mažumos padėties pokyčius nuo 2000 m. ir įvertinti visų romų integracijos į Lietuvos visuomenę programų, įgyvendintų nuo 2000 m. (Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2000–2004 metų programos, Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2008–2010 metų programos ir Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2012–2014 metų veiklos plano), rezultatus. Atliekant 2014 m. tyrimą, buvo remiamasi 2001 m. visuotinio gyventojų ir būstų surašymo duomenimis ir 2011 m. visuotinio gyventojų ir būstų surašymo duomenimis, paskelbtais 2013–2014 m.

2014 m. tyrimo duomenys apie romų tautinės mažumos padėtį

2011 m. visuotinio gyventojų ir būstų surašymo duomenimis šalyje gyveno 2115 romų tautybės žmonių (2001 m. – 2571 romas). 81 proc. romų gyveno miestuose, 19 proc. – kaimo vietovėse. Daugiausia romų gyveno Vilniaus (38 proc., 814 asmenų), Kauno (23 proc., 482 asmenys), Šiaulių (11 proc., 224 asmenys), Marijampolės (10 proc., 214 asmenų) ir Panevėžio (7 proc., 145 asmenys) apskrityse. Vilniaus mieste gyveno apie trečdalis Lietuvos romų (29 proc., 619 asmenų), dauguma iš jų (apie 400 asmenų) – Vilniaus miesto Kirtimų mikrorajone.

Tyrimas atskleidė svarbius romų išsilavinimo pokyčius 2001–2011 m. Teigiamą poslinkį rodo neraštingumo mažėjimas – 2011 m. romų grupėje kelis kartus sumažėjo neraštingų ir nebaigusių pradinės mokyklos asmenų skaičius (nuo 26 proc. 2001 m iki 10 proc.) ir padaugėjo pradinį išsilavinimą turinčių žmonių (nuo 31 iki 42 proc.). Daugėjo ir pagrindinį išsilavinimą turinčių asmenų (nuo 15 iki 29 proc.). Tačiau esama ir neigiamų tendencijų – palyginti su 2001 m. duomenimis, 2011 m. romų grupėje sumažėjo vidurinį ir aukštesnį išsilavinimą turinčių asmenų dalis (nuo 28 iki 20 proc.). Romų vaikų išsilavinimas 2001–2011 m. pastebimai keitėsi. Palyginti su 2001 m. duomenimis, neraštingų ir nebaigtą pradinį išsilavinimą turinčių asmenų šioje amžiaus grupėje mažėjo 36 proc. (2001 m. – 47 proc., 2011 m. – 11 proc.), daugėjo pagrindinį išsilavinimą įgijusių asmenų (atitinkamai 7 ir 26 proc.). 2011 m. romų vaikų (10–19 m.) išsilavinimas nuo kitų Lietuvos bendraamžių ryškiau skyrėsi tik vidurinį išsilavinimą įgijusių asmenų grupėje, o neraštingumo, pradinio ir pagrindinio išsilavinimo rodikliai skyrėsi tik 1–5 proc. (2001 m. skirtumai siekė 11–36 proc.).

Remiantis 2014 m. tyrimo duomenimis, per pastaruosius dešimt metų ypač sumažėjo romų, kurių pagrindinis pragyvenimo šaltinis yra neformali individualioji veikla, – nuo 27 proc. 2001 m. iki 5 proc. 2011 m. Tuo pačiu laikotarpiu dvigubai padaugėjo romų, kurių pagrindinis pragyvenimo šaltinis yra pašalpos, – nuo 13 proc. 2001 m. iki 26 proc. 2011 m. Nežymiai, tačiau daugėjo ir romų, kurių pagrindinis pragyvenimo šaltinis yra darbo užmokestis, – atitinkamai nuo 1 iki 5 proc.

Lietuva, skatindama romų integraciją į darbo rinką, kasmet Europos Sąjungos struktūrinės paramos lėšomis finansuoja projektus, skirtus padėti socialinės rizikos ir socialinę atskirtį patiriantiems romams surasti darbą. 2012 m. baigtas įgyvendinti projektas „Atsigręžk į romus: inovatyvios romų įtraukimo į darbo rinką priemonės“. Trejų metų projekto biudžetas – 580 tūkst. eurų. Projekto metu buvo įdarbinti 37 romai, 2 romai pradėjo nuosavą verslą, 1 romas pradėjo mokytis profesinėje mokykloje. Pasibaigus šiam projektui, Lietuvos čigonų bendrija „Čigonų laužas“ pradėjo vykdyti kitą romams įdarbinti skirtą trejų metų projektą „Bachtalodrom“, kuriam skirta 580 tūkst. eurų. Projekto metu 240 romų buvo suteiktos socialinės ir profesinės reabilitacijos paslaugos, 30 romų įsidarbino.

2014 m. tyrimas atskleidė, kad 24 proc. romų neturi privalomojo sveikatos draudimo. Šalyje tuo pačiu laikotarpiu (2011 m.) nedraustų asmenų buvo 9 proc. Privalomuoju sveikatos draudimu yra apdrausti visi vaikai iki 18 metų, taip pat moterys, kurioms įstatymų nustatyta tvarka suteiktos nėštumo ir gimdymo atostogos bei nedirbančios moterys nėštumo laikotarpiu 70 dienų. 2011 m. gyventojų surašymo duomenys rodo, kad romų grupėje yra daug didesnė asmenų, nedirbančių dėl negalios, dalis – romų grupėje dėl negalios nedirbo 16 proc. ekonomiškai neaktyvių asmenų, o šalies vidurkis siekė tik 4 proc.

Pirmą kartą 2014 m. tyrimas išanalizavo romų moterų padėtį. Lietuvos romų grupėje kiek didesnę dalį sudarė moterys (52 proc., 1101 asmuo) negu vyrai (48 proc., 1014 asmenų). Skirtumai tarp romų tautybės moterų ir vyrų išsilavinimo yra fiksuojami, tačiau nėra labai dideli – kiek daugiau moterų yra neraštingų ir neturinčių pradinio išsilavinimo (skirtumas – 1 proc.) ar turinčių tik pradinį išsilavinimą (skirtumas – 3 proc.), kiek daugiau vyrų yra įgiję pagrindinį išsilavinimą (skirtumas – 4 proc.). Moterų situacija įsidarbinimo aspektu yra blogesnė negu vyrų. Jų integraciją į darbo rinką apsunkina ir ankstyvos santuokos – maždaug ketvirtadalis (25 proc.) mergaičių pirmo vaiko susilaukia būdamos nepilnametės (jaunesnės nei 18 metų).

Vienas iš teigiamų romų integracijos programų vykdymo rodiklių – mažėjančios neigiamos nuostatos romų atžvilgiu. Analizuojant gyventojų apklausų rezultatus matyti, kad neigiamos nuostatos romų tautinės mažumos atžvilgiu mažėjo per pastaruosius kelerius metus: 2012 m. su romais kaimynystėje nenorintys gyventi teigė 66 proc., 2013 m. – 62,6 proc., 2014 m. – 58 proc. gyventojų.

Atsižvelgiant į 2014 m. tyrimo išvadas, buvo parengtas Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2015–2020 metų veiksmų planas. Veiksmų plano tikslai:

1. Skatinti romų tautybės žmonių integraciją į švietimo sistemą;
2. Didinti sveikatos paslaugų prieinamumą romų tautybės žmonėms;
3. Skatinti romų tautybės žmonių užimtumą;
4. Siekti romų tautybės moterų įgalinimo;
5. Gerinti romų tautybės žmonių gyvenamojo būsto sąlygas;
6. Skatinti tarpkultūrinį dialogą.

2015 m., vykdydama Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2015–2020 metų veiksmų planą, Švietimo ir mokslo ministerija pradėjo rengti mokymo programą, skirtą mokytojų, mokyklų vadovų, švietimo pagalbos specialistų, savivaldybių administracijų švietimo padalinių specialistų kompetencijoms tobulinti, organizavo kvalifikacijos tobulinimo seminarą bendrojo ugdymo mokytojams, dirbantiems su romų vaikais. Kultūros ministerija ir Tautinių mažumų departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės organizavo romų vaikų neformalų ugdymą Romų visuomenės centre, vasaros stovyklą, valstybinės kalbos ir kompiuterinio raštingumo kursus, finansavo tarpkultūrinio tarpininkavimo paslaugų teikimą romų bendruomenei, gyvenančiai Vilniaus Kirtimų mikrorajone, ir skyrė lėšų romų kultūros sklaidai. Vilniaus visuomenės sveikatos biuras organizavo 5 paskaitas romų moterims ir mergaitėms sanitarijos ir higienos klausimais ir 6 paskaitas apie sveiką gyvenimo būdą. Lietuvos darbo birža 389 romams suteikė konsultavimo ir informavimo paslaugas, siekdama padidinti romų motyvaciją įsidarbinti ar mokytis, 104 romai buvo įdarbinti į nuolatinės vietas. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba teikė romų ir su jais dirbančioms nevyriausybinėms organizacijoms konsultacijas lygių galimybių ir nediskriminavimo klausimais. Taip pat tarnybos užsakymu buvo atliktas tyrimas „Romų tautybės asmenų padėtis lyginant su kitais šalies gyventojais“, kurio pagrindu vykdomas Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2015–2020 metų veiksmų plano monitoringas.

2016 m. prasidėjo dviejų didelių projektų įgyvendinimas. Romams įdarbinti skirtą projektą įgyvendins viešoji įstaiga Romų visuomenės centras kartu su partneriais – Lietuvos čigonų bendrija „Čigonų laužas“, Lietuvos romų bendruomenė, Romų integracijos namai, Romų integracijos centras, Lietuvos čigonų bendrijos „Čigonų laužas“ Šalčininkų r. skyrius. 4 metų trukmės projektui planuojama skirti 868 860 Eur. Planuojami pasiekti rodikliai:

- socialiai pažeidžiami asmenys, kurie po dalyvavimo socialinei integracijai skirtose ESF veiklose pradėjo ieškoti darbo, mokytis arba dirbti, įskaitant savarankišką darbą, – 40 proc.;
- socialiai pažeidžiami asmenys, dalyvavę socialinei integracijai skirtose ESF veiklose, – 300 asmenų;
- romų tautybės asmenys, gavę sociokultūrinės paslaugas, – 300 asmenų.

Tautinių mažumų departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016–2017 m. vykdys projektą „Vietinės romų platformos – vietos savivaldos įtraukimas į romų integracijos procesą“. Pagrindinis projekto tikslas – sukurti bendradarbiavimo tarp romų bendruomenių ir vietos savivaldybių mechanizmą, užtikrinantį efektyvią vietos savivaldos įtrauktį į romų integracijos procesą.

Įgyvendinant projektą, penkiose Lietuvos savivaldybėse, kuriose telkiasi didžiausios romų bendruomenės, – Vilniaus, Šalčininkų r., Panevėžio, Šiaulių ir Marijampolės – bus įsteigtos romų platformos. Penki romų bendruomenės atstovai, 2014 m. apmokyti pagal Europos Tarybos ir Europos Komisijos programą ROMED („Mediation for Roma“) vykdytuose mokymuose romų bendruomenių nariams, atliks tarpininkavimo tarp vietos romų bendruomenių ir savivaldybės institucijų vaidmenį. Tokiu būdu siekiama užtikrinti darnų dialogą tarp šių dviejų suinteresuotų šalių.

Projekto veiklos apims specializuotus mokymus su romų bendruomene dirbantiems specialistams: savivaldybių administracijos darbuotojams, socialiniams darbuotojams, mokytojams.

Jiems bus suteikta žinių, kaip dirbti su šia tiksline grupe. Taip pat bus organizuojami specialūs mokymai romų moterims, skatinant jas labiau įsitraukti į visuomeninį gyvenimą.

Remiantis projekto įgyvendinimo rezultatais, numatyta išanalizuoti galimybę steigti panašias romų platformas kitose penkiose Lietuvos savivaldybėse: Klaipėdoje, Jonavoje, Švenčionyse, Ukmergėje ir Kybartuose.

Projektas finansuojamas Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis, bendra projekto vertė – apie 68 tūkst. eurų.

Romų tautinės mažumos integracijos priemonės finansuojamos taip pat iš kitų programų. Vaikų dienos centrai, dirbantys su romų vaikais, gauna finansavimą pagal Vaiko gerovės 2013–2018 metų programą.

Savivaldybės skiria socialinę paramą ir pašalpas romams, teikia socialines paslaugas.

Vilniaus (Kirtimų) romų taboro bendruomenės integracijos į visuomenę 2016–2019 metų programa

Vilniaus miesto savivaldybė 2016 m. balandžio 19 d. patvirtino Vilniaus (Kirtimų) romų taboro bendruomenės integracijos į visuomenę 2016–2019 metų programą. Programos tikslai – skatinti romų tautybės žmonių integraciją į švietimo sistemą, didinti sveikatos paslaugų prieinamumą, siekti socialinės atskirties mažinimo, gerinti romų tautybės žmonių gyvenimo sąlygas, didinti romų kultūros savitumo atvirumą, stabdyti narkomanijos plitimą Kirtimuose ir šalia jų esančioje teritorijoje.

Vilniaus miesto savivaldybė, siekdama užtikrinti romų vaikų ugdymą, adekvačią socialinę pagalbą ir sveikatos priežiūrą, numato siūlyti romų šeimoms socialinį būstą ir subsidijas būsto nuomai, skatinti užimtumą ir darbo vietų kūrimą, tobulinti švietimo sistemą ir neformalųjį romų vaikų ugdymą. 18-ai socialinės rizikos šeimų, kuriose auga 50 vaikų, bus teikiamos socialinės priežiūros paslaugos, ugdomi socialiniai įgūdžiai.

Vaikams, kurie nesilankys dienos centre ar užsuks į jį retai, bus taikomos „gatvės pedagogikos“ priemonės. Socialiniai darbuotojai-psichologai bendraus su vaikais ir jaunimu jų susibūrimo vietose, teiks jiems asmeninę, socialinę pagalbą bei užsiims ugdymu.

Siekiant atskleisti ir parodyti romų kultūros savitumą, bus organizuojami spektakliai, muzikiniai forumai. Tikimasi, kad tai paskatins skirtingų kultūrų bendradarbiavimą bei kultūrinius mainus.

Plano priemonės jau pradėtos vykdyti: organizuotas romų vaikų pavėžėjimas iš Kirtimų į darželius ir mokyklas, romų šeimos perkeliamos į socialinius būstus mieste.

Programos priemonėms finansuoti numatoma skirti daugiau kaip 722 tūkst. eurų.

Valstybinės kalbos kursai

Siekiant užtikrinti visapusišką tautinių mažumų integraciją į visuomeninį gyvenimą, Lietuvos Respublika remia valstybinės kalbos kursų organizavimą Vilniuje ir Visagine.

Vilniuje nemokami kursai vyksta Tautinių bendrijų namuose ir Romų visuomenės centre.

Nuo 2011 m. liepos 1 d. iki 2015 m. gruodžio 31 d. VšĮ Tautinių bendrijų namuose (Vilniuje) nemokamus lietuvių kalbos kursus baigė 403 tautinių mažumų atstovai. Dar 60 tautinių mažumų atstovų išklausė lietuvių kalbos kursus pagal projektą „Trečiųjų šalių piliečių savęs įtvirtinimas įvairiakultūroje Lietuvos visuomenėje“. Šiuo metu Tautinių bendrijų namuose yra 27 klausytojai.

Romų visuomenės centre 2011–2016 m. valstybinės kalbos kursus baigė 40 romų.

Visagino kalbų centre kursus lankė: 2011 m. (I pusmetį) – 211 klausytojų; 2011 m. (II pusmetį) – 56 klausytojai; 2012 m. (I pusmetį) – 282 klausytojai; 2012 m. (II pusmetį) – 213 klausytojų; 2013 m. (I pusmetį) – 270 klausytojų; 2013 m. (II pusmetį) – 71 klausytojas; 2014 m. (I pusmetį) – 100 klausytojų; 2014 m. (II pusmetį) – 76 klausytojai; 2015 m. (I pusmetį) – 60 klausytojų; 2015 m. (II pusmetį) – 49 klausytojai; 2016 m. (I pusmetį) – 54 klausytojai.

Tautinių mažumų padėties Lietuvoje sociologiniai tyrimai

1. Socialiniai iššūkiai etninių mažumų ir naujų imigrantų grupėms Lietuvai tapus ES nare (2012 m.)

2011–2012 m. Etninių tyrimų institutas vykdė Lietuvos mokslo tarybos finansuojamą projektą „Socialiniai iššūkiai etninių mažumų ir naujų imigrantų grupėms Lietuvai tapus ES nare“. Per šį projektą buvo ištirti rusų, baltarusių ir ukrainiečių etninių mažumų Visagine ir į Lietuvą atvykstančių trijų gausiausių imigrantų grupių (rusų, baltarusių ir ukrainiečių) socialinės raidos ir integracijos į visuomenę ypatumai, įvertinta ir palyginta tarpusavyje šių grupių socialinė padėtis, taip pat konceptualizuoti etniniai procesai Lietuvai tapus ES nare.

2. Romų vaikai švietimo sistemoje: Vilniaus ir Ukmergės savivaldybių atvejai (2012 m.)

Nuo ankstesnių tyrimų ši studija skiriasi tuo, kad analizuojama ne visos romų bendruomenės, o tik mokyklinio amžiaus romų vaikų situacija ir jų galimybės mokytis bei gauti reikiamą pagalbą. Siekiant išnagrinėti, kaip struktūriniai veiksniai lemia romų vaikų dalyvavimą švietimo sistemoje, bei palyginti teikiamų socialinių paslaugų ir švietimo pagalbos prieinamumą, buvo atliekama teisės aktų, antrinių šaltinių apžvalga, kokybiniai interviu su švietimo sistemos veikėjais – mokyklų darbuotojais, savivaldybių specialistais, NVO atstovais – dvejose Lietuvos savivaldybėse: Vilniaus miesto savivaldybėje, kurioje fiksuojamas didžiausias romų moksleivių skaičius Lietuvoje, ir Ukmergės rajono savivaldybėje, kurioje 2008–2012 m. buvo stebimas romų moksleivių skaičiaus augimas.

3. Iššūkiai religinei įvairovei Lietuvoje: religinių mažumų perspektyva (2012 m.)

Empirinio tyrimo apklausoje dalyvavo 362 Lietuvos religinių mažumų bendruomenių nariai, 17 tradicinėmis nelaikomų religinių mažumų bendruomenių atstovai, tarp jų krikščioniškos kilmės (Tikėjimo žodžio, Baptistų, Sekmininkų, Septintos dienos adventistų, Naujosios kartos, Pastarųjų dienų šventųjų Jėzaus Kristaus bažnyčia, Naujoji apaštalų bažnyčia, Išganymo armija, Tarptautinė Kristaus bažnyčia) bendruomenės, Rytų kilmės bendruomenės (Krišnos sąmonės organizacija, Brahma Kumaris dvasinis universitetas, Sahadža joga, Tibeto budistai, bahajai) ir Senovės baltų tikėjimo religinė bendruomenė „Romuva“.

4. Galimų diskriminacijos apraiškų bei visuomenės tolerancijos įvairioms socialinėms grupėms įvertinimas (2012 m.)

Svarbiausios pastabos:

- Pažymėtina, kad išlieka tas pats mažiausiai pageidaujama kolegų ir kaimynų ketvertas: pirmoje vietoje – romai, antroje – buvę kaliniai, trečioje – homoseksualūs asmenys ir asmenys su psichikos negalia, ketvirtoje – Jehovos liudytojai.
- Gyventojų nuomone, diskriminacija dėl amžiaus Lietuvoje labiausiai paplitusi (kad labai ar gana paplitusi mano 49 proc.). Antroje vietoje – diskriminacija dėl seksualinės orientacijos (41 proc.) ir negalios (40 proc.), trečioje – dėl žemesnės socialinės padėties (35 proc.). Mažiausiai paplitusi, gyventojų nuomone, diskriminacija dėl aukštos socialinės padėties. Taip pat mažai paplitusi diskriminacija dėl religijos ir tikėjimo bei asmens (šeimos) finansinės padėties.
- Labiausiai, gyventojų nuomone, diskriminacija paplitusi darbo santykiuose (ieškant darbo, įsidarbinant), taip mano 62 proc. gyventojų. Antroje vietoje – teisėsaugos srityje (46 proc.), trečioje – sveikatos priežiūros srityje (33 proc.). Mažiausiai paplitusi diskriminacija parduotuvėse, kavinėse ir gatvėje, viešajame transporte.
- Du trečdaliai (67 proc.) gyventojų apie diskriminaciją sužino per televiziją. Keturi iš dešimties (44 proc.) skaitė laikraštyje, išgirdo iš artimiausios aplinkos (draugų, kaimynų) (42 proc.) ar girdėjo per radiją (41 proc.). 12 proc. prisipažino, kad teko pačiam patirti diskriminaciją, ketvirtadaliui (24 proc.) neteko apie ją girdėti, jos matyti ar patirti.
- Tik 11 proc. gyventojų mano žinantys, kur kreiptis diskriminacijos atveju. Dažniausiai minima organizacija yra Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba. Taip pat buvo minima teisėsauga (teismai, policija), Seimo kontrolieriaus tarnyba ir Žmogaus teisių tarnyba.
- Tik 1 proc. gyventojų pranešė apie diskriminacijos atvejus, 18 proc. nepranešė. Pagrindinė tylėjimo priežastis – netikėjimas, kad pranešimas ką nors pakeis ar jiems padės, taip teigė 56 proc. nepranešusiųjų. Keturi iš dešimties (po 40 proc.) mano, kad kreipimasis sudarytų nepatogumų, būtų per daug biurokratijos ir rūpesčių, arba nesikreipė, nes manė, kad nieko ypatingo neįvyko ir laikė tai, kas vyko, norma. Trečdalis (33 proc.) nesikreipusiųjų nežinojo, kur reikia kreiptis.
- Remiantis atlikto tyrimo duomenimis, galima teigti, kad gyventojų supratimas apie lygias teises ir suvokimas, kad negalima riboti teisių ar kitaip diskriminuoti žmonių dėl jų kilmės, yra gana menkas ir per pastaruosius keletą metų mažai tepakito. Lygių galimybių suvokimas, žmogaus teisių žinojimo stiprinimas vis dar išlieka iššūkiu visai visuomenei.

5. „Omnibus“ tyrimas (2013 m.)

Tyrimo tikslas – ištirti Lietuvos gyventojų nuomonę dėl diskriminacijos įvairių visuomenės grupių atžvilgiu. Apklausti 1003 respondentai nuo 18 iki 75 metų amžiaus.

Tyrimas parodė apklaustųjų patirtis ir žinias apie diskriminaciją. 84 proc. teigė nepatyrę jokios diskriminacijos. 8 proc. teigė patyrę diskriminaciją dėl amžiaus, 4 proc. – dėl lyties, 3 proc. – dėl etninės kilmės ar tautybės, 2 proc. – dėl religijos ir įsitikinimų, 1 proc. – dėl lytinės orientacijos (*buvo galimi keli atsakymai, todėl atsakymų procentais suma viršija 100 proc.*).

Tyrimas tikrino ir respondentų žinias apie diskriminaciją. Apie diskriminaciją žinančiais „labai daug“ save laiko 7–8 proc. respondentų (8 proc. teigia žinantys labai daug apie diskriminaciją dėl negalios ir lytinės orientacijos, 7 proc. – apie diskriminaciją dėl amžiaus, lyties, religijos, etninės kilmės). „Gana daug“ žinantys apie diskriminaciją nurodo 21–24 proc. apklaustųjų. 29–35 proc. apie diskriminaciją žino „vidutiniškai“, „nieko“ nežinančiais save laiko 8–15 proc. respondentų (8 proc. nieko nežino apie diskriminaciją dėl lytinės orientacijos, 10 proc. – apie diskriminaciją dėl lyties, 15 proc. – apie diskriminaciją dėl etninės kilmės).

Pasak atlikto „Omnibus“ tyrimo, net 43 proc. respondentų kitataučių teigia, kad tautinėms mažumoms priklausančios etninės grupės Lietuvoje susiduria su diskriminacijos apraiškomis. Tačiau tik 7 proc. respondentų lietuvių atpažįsta tokio pobūdžio diskriminaciją. Pagrindinės diskriminavimo priežastys yra žmonių tamsumas ir neišprusimas (22 proc.), kitoks tikėjimas ar religija (17 proc.), dėl kalbos kylančios problemos (16 proc.). Pagrindinė kliūtis įsidarbinant tautinių mažumų atstovams yra nepakankamas lietuvių kalbos mokėjimo lygis (53 proc. visų respondentų, 62 proc. respondentų kitataučių). Nuomonę apie tautines mažumas labiausiai formuoja žiniasklaida (56 proc.) ir asmeninė patirtis (22 proc.). Draugų, bendradarbių, artimųjų nuomonė apie etnines mažumas veikia 17 proc. respondentų, o mokykla – tik 5 proc.

6. Moterų padėties, apimančios Jungtinių Tautų Moterų diskriminacijos panaikinimo komiteto rekomendacijų Lietuvai, įgyvendinimo tyrimas ir vertinimas (2013 m.)

Tyrimo tikslas – atlikti Jungtinių Tautų Moterų diskriminacijos panaikinimo komiteto rekomendacijų Lietuvai nurodytų tikslinių grupių – neįgalių moterų, tautinėms mažumoms priklausančių moterų (įskaitant romų tautybės moteris), pagyvenusių moterų (55–60 metų ir vyresnių nei 60 metų), moterų migrančių – padėties nurodytais aspektais analizę, nustatyti esamas problemas, įvertinti vykdomų priemonių poveikį ir pasiūlyti konkrečias priemones problemoms spręsti ir suskaičiuoti priemonėms įgyvendinti reikalingas lėšas.

7. Lygių galimybių kontrolieriaus tyrimas dėl mokytojų padėjėjų darbo efektyvinimo mokyklose, kuriose mokosi romų vaikai, siekiant mažinti ten besimokančių vaikų socialinę atskirtį (2014 m.)

Tyrimo metu buvo apklausta per 30 savivaldybių, kurių teritorijoje gyvena daugiausia romų. Atlikus tyrimą, buvo rekomenduota Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijai spręsti mokytojo padėjėjo pareigybės darbui su romais įsteigimą tose mokyklose, kuriose mokosi daugiau kaip 5 romų tautybės vaikai pradinėse klasėse, taip pat papildyti Specialiosios pagalbos teikimo mokyklose (išskyrus aukštąsias mokyklas) tvarkos aprašą, patvirtintą švietimo ir mokslo ministro 2011 m. liepos 8 d. įsakymu Nr. V-1229.

Vaikams, kurie namie vartoja kitą kalbą nei mokyklos kalba (valstybinė ar, pavyzdžiui, tautinių mažumų kalba), nepakankami kalbiniai įgūdžiai dažnai trukdo sėkmingai mokytis. Mokykla turėtų identifikuoti tokius vaikus (įskaitant romų, kitų tautinių mažumų ir emigrantų arba reemigrantų vaikus) ir organizuoti jiems pagalbą. Šiuo tikslu galima naudoti pamokas, skiriamas mokinio ugdymo poreikiams tenkinti, mokymosi pasiekimams gerinti, arba skirti konsultacijas. Mokyklos ugdymo plane reikia numatyti mokymosi pagalbos teikimo ir įgyvendinimo būdus.

8. Romų tautinės mažumos padėtis ir integracijos vertinimas (2014 m.)

Plačiau apie tyrimą – šio straipsnio dalyje „Romų integracija“.

9. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus tyrimas „Dėl romų tautybės vaikų teisės į mokslą užtikrinimo“ (2014 m.)

Iš 2014 m. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus atlikto tyrimo paaiškėjo, kad romų tautybės vaikai mokosi 11-oje specialiųjų mokyklų, iš viso – 50 vaikų. Daugiausia romų mokinių yra Akmenės r. Dabikinės specialiojoje mokykloje ir Joniškio r. Žagarės specialiojoje mokykloje – po 11. Palyginti su bendru Lietuvos romų moksleivių skaičiumi, specialiosiose mokyklose mokosi 8,7 proc. šios tautybės vaikų. Vaiko teisių apsaugos kontrolierės atliktu tyrimu nustatytas tik vienas nepagrįsto romų tautybės vaiko mokymosi specialiojoje mokykloje faktas, todėl galima teigti, kad tyrimo nagrinėjtais atvejais vaikai specialiosiose mokyklose mokėsi teisėtai, t. y. atsižvelgiant į teisės aktuose reglamentuotą vaikų nukreipimo į specialiąsias mokyklas bei specialiųjų ugdymosi poreikių nustatymo tvarką, tėvų pageidavimą ir kt. Šiaip ar taip, Vaiko teisių apsaugos kontrolierius pastebėjo, kad specialiojo ugdymo sistema iš dalies skatina romų tėvus leisti vaikus į specialiąsias mokyklas. Jei socialinės pagalbos poreikiai būtų tenkinami kitokiais būdais, bent jau dalis moksleivių, dabar lankančių specialiąsias mokyklas, galėtų būti integruoti į bendrojo ugdymo sistemą.

10. Visuomenės nuostatų kitimo ir diskriminacijos priežasčių tyrimas (2014 m.)

2014 m. atliktas visuomenės nuostatų kitimo ir diskriminacijos priežasčių tyrimas. Jis parodė, kad labiausiai paplitusi diskriminacija dėl negalios. Tyrimą atlikę ir jo rezultatus išnagrinėję ekspertai atkreipia dėmesį, kad darbo rinka – vis dar jautri sritis, kurioje asmenys susiduria su diskriminacija, todėl būtina ypač daug dėmesio skirti darbdavių mokymui nediskriminavimo, žmogaus teisių ir pagarbos žmogui ugdymo klausimais. Prie nepalankaus jautrių grupių įvaizdžio formavimo nemažai prisideda ir žiniasklaida, todėl minėtą tyrimą atlikę ekspertai rekomenduoja ir toliau didinti visuomenės sąmoningumą nediskriminavimo skatinimo, lygių galimybių ir pagarbos žmogui klausimais, nevyriausybinų organizacijų ir pilietinės visuomenės vaidmenį, stebėti visuomenės nuostatų kaitą – atlikti tyrimus ir situacijos vertinimo analizę. Labiausiai diskriminacinių nuostatų formavimąsi skatina informacijos ir žinių stoka (taip atsakė 31 proc. apklaustųjų), prietarai ir išankstinės nuostatos (30 proc. apklaustųjų), žiniasklaidos priemonių sudaroma nuomonė (28 proc. apklaustųjų). Savo žinias apie diskriminaciją gyventojai vertina vis dar vidutiniškai (apie diskriminaciją ir jos formas 31–49 proc. jų išmano mažai ar neišmano nieko).

11. Lenkų tautinės mažumos Lietuvoje identiteto tyrimas (2014 m.)

Mokslininkai atliko daugiaplotmį tyrimą, kuriuo susistemino iki tol darytus tyrimus apie lenkų tapatumą, atliko Lietuvos spaudos lenkų kalba analizę, kokybinius ir kiekybinius tyrimus. Kokybiniai interviu su Vilniaus miesto, Vilniaus ir Šalčininkų rajonų gyventojais buvo atlikti 2012 m. lapkritį – 2013 m. liepą. 2013 m. lapkričio – 2014 m. vasario mėn. atliktas kiekybinis tyrimas Vilniaus mieste, Vilniaus ir Šalčininkų rajonuose, apklausti 411 respondentai. Atlikta 2004–2013 m. spaudos lenkų

kalba turinio analizė. Mokslo studijoje aptariami skirtingi aspektai ir temos – lenkų identitetas, politinis elgesys, žiniasklaidos turinys.

12. Etninės mažumos pietryčių Lietuvoje (2014 m.)

2012–2014 m. Etninių tyrimų institutas vykdė projektą, kurio tikslas – tarpdiscipliniškai ištirti pietryčių Lietuvos regiono, t. y. Lietuvos valstybės pasienio gyventojų (lenkų, baltarusių, rusų etninių grupių) etninį, pilietinį, regioninį, lokalųjį tapatumą ir jo raišką. Projekte buvo pasitelktos sociologinė, istorinė ir politologinė perspektyvos, kurios leido kompleksiskai išanalizuoti pietryčių Lietuvos regiono (Eišiškių, Švenčionių ir Šalčininkų miestų) gyventojų tapatumo įvairovę, prielaidas, egzistavimo sąlygas ir raiškos būdus. Sociologinis kokybinis tyrimas atskleidė tiriamojo regiono etninių mažumų tapatumo variacijas ir raišką. Atliekant istorinę analizę, buvo įvertintas istorinių procesų poveikis dabartinei gyventojų padėčiai ir tapatumui. Politologiniu tyrimu išnagrinėta tarptautinio ir vietos politinio lauko veikėjų įtaka šiandienos etniniams procesams bei gyventojų tapatumui.

13. Romų tautybės asmenų padėtis lyginant su kitais šalies gyventojais (2015 m.)

Tyrimo tikslas – surinkti trūkstamus duomenis apie romų tautybės asmenų padėtį prioritetinėse srityse, apimančiose namų ūkį, finansinę padėtį, įgyto išsilavinimo lygį, ekonominį aktyvumą, sveikatos būklę. Tokiu būdu surinkti naujausi duomenys užpildo informacijos apie 2015 m. rodiklius romų grupėje spragą ir tampa atspirties tašku vertinant romų integracijos progresą (rezultata) 2015–2020 m. laikotarpiu.

14. Patyčių dėl įvairių tapatybės požymių paplitimas Lietuvos mokyklose (2015 m.)

Patyčių problema tarp vaikų ir jaunimo tiesiogiai susijusi su visuomenėje paplitusia diskriminacija, stigmomis ir išankstinėmis nuostatomis lyties, negalios, socialinės padėties, lytinės orientacijos, tautybės ar religijos pagrindu ir dėl daugybės kitų asmens tapatybės požymių. Tyrimo rezultatai tik patvirtina, kad paplitusios diskriminacijos formos ir apraiškos yra palaikomos žalingų, giliai įsišaknijusių socialinių nuostatų, kurios ir toliau veikia augančias kartas, formuoja jų nuostatas ir santykį su aplinkiniais.

15. Lietuvoje gyvenančių tautinėms mažumoms priklausančių asmenų padėties tyrimas (2015 m.)

Tyrimo tikslas – surinkti duomenis apie tautinių mažumų situaciją, kurių pagrindu galima numatyti priemones tautinių mažumų integracijai ir tautinio tapatumo išsaugojimui skatinti. Iš viso apklausta 600 respondentų (286 lenkai, 206 rusai, 43 baltarusiai, 35 ukrainiečiai, 8 žydai, 6 latviai, 3 totoriai, 3 armėnai, 2 karaimai, kitų tautybių – po vieną). Tyrimas vykdytas penkiose apklausos vietovėse: Vilniaus mieste (334 respondentai), Vilniaus rajone (111 respondentas), Klaipėdos mieste (72 respondentai), Šalčininkų rajone (52 respondentai) ir Visagine (31 respondentas).

Šis tyrimas atskleidė, kad tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims etninė tapatybė išlieka svarbi asmeninio tapatumo dalis. Respondentai didelę svarbą teikė gimtosios kalbos mokymui bendrojo ugdymo mokyklose (tiek lietuvių, tiek tautinių mažumų mokomosios kalbos mokyklose), skirtingų etninių grupių istorijos ir kultūros mokymui mokyklose, taip pat savo papročių, kultūros ir tradicijų išsaugojimui, kasdieniam gimtosios kalbos vartojimui, galimybei lankytis kultūros renginiuose, rengiamuose gimtąja kalba ir kt. Sekmadieninės (šeštadieninės) mokyklos yra aktualiausios mažesnėms etninėms grupėms – tiek vaikų, tiek neformaliajam suaugusiųjų ugdymui.

Remiantis tyrimu, tautinėms mažumoms priklausančių asmenų žiniasklaidos vartojimo įpročiai išlieka panašūs, kaip ir ankstesniais metais. Populiariausios žiniasklaidos priemonės – televizija ir naujienų svetainės internete. Jaunesnio amžiaus grupėje (18–39 metų) populiariausias žiniasklaidos šaltinis yra naujienų svetainės internete lietuvių kalba, visiškai nepopuliarus – Lietuvoje leidžiami laikraščiai rusų kalba, mažesnę svarbą turi ir Rusijos televizijos stočių programos. Vyresnio amžiaus grupėje populiariausias žiniasklaidos šaltinis išlieka televizija (ypač Rusijos televizijos stotys), daug žmonių skaito ir Lietuvoje leidžiamus laikraščius rusų kalba.

Tyrimas atskleidžia, kad lietuvių kalbą moka ir vartoja didžioji dalis tautinių mažumų grupių narių. Tautinių mažumų apklausoje 69,2 proc. lenkų tautybės respondentų, 64,1 proc. rusų ir 53,7 proc. kitų tautinių mažumų grupės respondentų nurodė laisvai kalbantys, rašantys ir skaitantys lietuvių kalba, tik palyginti nedidelė dalis (11 proc.) respondentų nurodė, kad darbindamiesi ar darbo santykiuose turėjo problemų dėl valstybinės kalbos nemokėjimo. Lietuvių kalbos nevartoja ar nemoka tik senesnio amžiaus žmonės, o vidutinio amžiaus gyventojai ir jaunimas moka lietuvių kalbą ir dažniausiai laisvai bendrauja lietuviškai. Kita vertus, esama regioninių skirtumų: nemokančių lietuvių kalbos yra Visagino savivaldybėje, Šalčininkų r. ir Švenčionių r. savivaldybėse.

Remiantis kalbamojo tyrimo duomenimis, tautinių mažumų atstovai nežymiai, tačiau aktyviau nei Lietuvos gyventojai dalyvavo visuomeninėje veikloje – visuomeninių organizacijų, judėjimų veikloje, demonstracijose, mitinguose ar piketuose bei visuomeninėse ar pilietinėse kampanijose.

Tyrimas taip pat atskleidė, kad būtina formuoti šiuolaikišką, į naujus globalius iššūkius (migraciją, naujas geopolitines įtampas ir kt.) atsižvelgiančią tautinių mažumų politiką. Viešojoje erdvėje būtina įtvirtinti tautos kaip pilietinės, o ne etniniu pagrindu kuriamos bendruomenės sampratą (remiantis 2006 m. Konstitucinio teismo išaiškinimu), plėsti skirtingoms etninėms grupėms priklausančių žmonių savitarpio supratimą ir atvirumą bendradarbiavimui, skatinti pozityvias jaunimo iniciatyvas ir mokyklų, mokančių skirtingomis (lietuvių, rusų, lenkų ir kt.) kalbomis, dialogą.

5 STRAIPSNIS

1. Šalys įsipareigoja sudaryti sąlygas, būtinas, kad tautinėms mažumoms priklausantys asmenys galėtų puoselėti ir plėtoti savo kultūrą ir išsaugoti esmines savo savitumo dalis – religiją, kalbą, tradicijas ir kultūros paveldą.

2. Nepažeisdamos priemonių, kurių buvo imtasi vykdant kiekvienos iš Šalių bendrąją integracijos politiką, Šalys susilaiko nuo politikos ir veiksmų, kuriais buvo siekiama

asimiliuoti tautinėms mažumoms priklausančius asmenis prieš jų valią, ir saugo šiuos asmenis nuo bet kokių veiksmų, kuriais siekiama asimiliacijos.

Lietuva, įgyvendindama Lietuvos Respublikos Konstitucijos, nacionalinių ir tarptautinių teisės aktų nuostatas, siekia, kad tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims būtų garantuojamos lygios politinės, ekonominės, socialinės ir kultūrinės teisės bei laisvės, pripažįstamas tautinis tapatumas, kultūros tęstinumas, skatinama tautinė savimonė bei jos saviraiška. Lietuvoje sudarytos palankios sąlygos tautinių mažumų savimonei ir kultūrai ugdyti. Tautinėms mažumoms Lietuvoje užtikrinta teisė ir laisvė steigti nevyriausybinės organizacijas ir plėtoti kultūrinius ryšius su tėvynainiais, gyvenančiais už Lietuvos ribų.

Tautinių mažumų departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės

Siekdama užtikrinti tautinių mažumų kultūrinę integraciją, 2014 m. lapkričio 24 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė nutarė įkurti biudžetinę įstaigą Tautinių mažumų departamentą prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Departamentas savo veiklą pradėjo 2015 m. liepos 1 d. ir tapo už tautinių mažumų politikos koordinavimą ir įgyvendinimą atsakinga institucija.

Tautinių mažumų departamentui prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės buvo pavesta dalyvauti, formuojant ir įgyvendinant tautinių mažumų politiką, laiduojančią Lietuvos Respublikos gyventojų, priklausančių tautinėms mažumoms, teisėtų interesų ir poreikių tenkinimą, tautinio tapatumo saugojimą, taip pat sudarančią sąlygas jiems visapusiškai dalyvauti šalies visuomeniniame, politiniame ir kultūriniame gyvenime, ugdyti jų pilietiškumą, toleranciją, nepakantumą tautinės nesantaikos kurstymui. Dar 2015 m. Tautinių mažumų departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, įgyvendindamas Tautinių mažumų politikos plėtros iki 2015 metų strategiją, dalinai finansavo kultūros projektus, skatinančius tautinių mažumų kultūrų plėtotę, taip pat tautinių mažumų kultūros centrų veiklą. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2016 m. vasario 22 d. įsakymu Nr. IV-118 buvo patvirtintas Tautinių mažumų departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016–2018 metų strateginis veiklos planas, kuriame numatyti konkretūs uždaviniai tautinių mažumų politikos srityje ir jiems remti skirtas biudžetas.

Įgyvendindamas tautinių mažumų politiką ir siekdamas užkirsti kelią įvairioms diskriminavimo apraiškoms tautiniu ar kalbiniu pagrindu, Tautinių mažumų departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės bendradarbiauja su kitomis valstybės institucijomis, ministerijomis, vietos savivaldos institucijomis, tautinių mažumų bendrijomis bei nevyriausybinėmis organizacijomis. Departamentas taip pat dalyvauja tarpinstitucinėse programose, vykdydamas nediskriminavimo ir tautinių mažumų kultūrinės integracijos priemones: Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2015–2020 metų veiksmų planą, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Nediskriminavimo skatinimo 2015–2017 metų tarpinstitucinį veiklos planą, Švietimo ir mokslo ministerijos Pilietinio, lituanistinio ir tautinio ugdymo tarpinstitucinį veiksmų planą bei Vidaus reikalų ministerijos Priemonių socialiniams ir ekonominiams skirtumams regionuose, kuriuose gausiai gyvena tautinių mažumų atstovai, mažinti programą (kitais dar vadinamą Pietryčių Lietuvos programa), kuria siekiama remti tautinių mažumų vietos iniciatyvų projektus tautinių mažumų paramos, kultūros ir kultūrinio bendradarbiavimo srityse.

Tautinių mažumų kultūros centrai

Siekiant skatinti tautinių mažumų integraciją, išsaugant jų tapatumą, nevyriausybinių organizacijų veiklą, taip pat siekiant puoselėti tautinių mažumų kultūrą ir užtikrinti jos sklaidą, ugdyti visuomenės toleranciją, į visuomeninę veiklą įtraukti tautinių mažumų vaikus ir jaunimą, buvo dalinai finansuoti 4 tautinių mažumų kultūros centrai. Bendradarbiaujant su šiais tautinių mažumų kultūros centrais, tautinių mažumų nevyriausybiniams organizacijoms suteikta galimybė burtis, organizuoti renginius ir neformaliojo ugdymo veiklą.

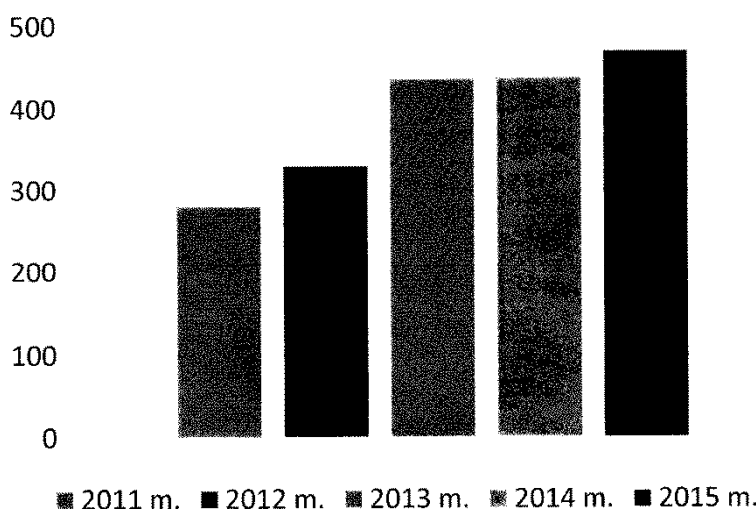
Nuo 2010 m. sausio 1 d. iki 2015 m. birželio 30 d. viešosios įstaigos Kauno įvairių tautų kultūrų centro, viešosios įstaigos Lietuvos tautinių mažumų folkloro ir etnografijos centro, viešosios įstaigos Romų visuomenės centro dalininko bei viešosios įstaigos Tautinių bendrijų namų savininko teisės priklausė Lietuvos Respublikos kultūros ministerijai. Nuo 2015 m. liepos 1 d. šias teises perėmė Tautinių mažumų departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

Viešoji įstaiga Tautinių bendrijų namai

Ši viešoji įstaiga veikia kultūros, švietimo ir mokslo srityse ir teikia šių sričių paslaugas visuomenės nariams, siekdama padėti išsaugoti Lietuvos tautinių mažumų kultūrinį ir etninį savitumą, joms visaverčiai integruojantis į šalies visuomeninį gyvenimą. Pagrindinės įgyvendinamos priemonės – renginių, skatinančių tautinių mažumų kultūros ir tradicijų puoselėjimą bei populiarinimą, organizavimas, meno parodų, susitikimų su kultūros ir visuomenės veikėjais, seminarų ir apskritojo stalo diskusijų, valstybinės kalbos kursų organizavimas, tautinių mažumų nevyriausybinių organizacijų lyderių ir atstovų mokymų organizavimas.

2011 m. VŠĮ Tautinių bendrijų namuose vyko 280 įvairaus pobūdžio renginių (susitikimų, koncertų, nacionalinių ir valstybinių švenčių minėjimų, parodų, seminarų, festivalių ir t. t.), kuriuos organizavo Tautinių bendrijų namai ar įvairios šalies tautinių bendrijų organizacijos, 2012 m. – 330, 2013 m. – 436, 2014 m. – per 438, 2015 m. – 470 renginių (žr. 3 diagramą).

3 diagrama. VŠĮ Tautinių bendrijų namai renginių skaičius

2015 m. šioje viešojoje įstaigoje lankėsi per 48 tūkst. lankytojų (2013 m. – per 35 tūkst., 2014 m. – per 40 tūkst.).

Tautinių bendrijų namuose veikia Informacinis centras, tautinių bendrijų lyderiams ir nariams sudarytos sąlygos mokytis, tobulintis, kelti kvalifikaciją, naudojantis Lietuvos ir užsienio informacinių tinklų teikiamomis galimybėmis bei sukaupta literatūra, vaizdo ir garso medžiaga. Padedant Tautinių bendrijų namų darbuotojams, rengiamos atskirų tautinių mažumų visuomeninių organizacijų veiklos finansavimo programos. Kasmet parengiama 30–40 tautinių bendrijų nevyriausybinų organizacijų programų, kurios pateikiamos įvairioms šalies institucijoms ir tarptautiniams fondams. Nuolat teikiamos metodinės praktinės konsultacijos buhalterinės apskaitos vedimo ir finansinės atskaitomybės, raštvedybos bei kitais tautinėms bendrijoms aktualiais klausimais.

Nuo 2005 m. Tautinių bendrijų namuose veikia Valstybinės kalbos mokymo centras. Jame vyksta valstybinės kalbos mokymo, mokėjimo įgūdžių įtvirtinimo ir tobulinimo kursai, konsultacijos. Valstybinės kalbos mokymo centre nuo 2011 m. liepos 1 d. iki 2015 m. gruodžio 31 d. nemokamus valstybinės lietuvių kalbos kursus baigė 463 tautinių mažumų atstovai (žr. II skyriaus straipsnį).

VšĮ Tautinių bendrijų namai renka ir skaitmenina informacinius dokumentus, pagrįstus istorine-archyvine Lietuvos tautinių mažumų nevyriausybinų organizacijų medžiaga apie dalyvavimą Lietuvos valstybės Nepriklausomybės atkūrimo procesuose. 2012 m. surinkta ir suskaitmeninta apie 400 tokių informacinių dokumentų (fotografijų, nuotraukų, pažymėjimų, protokolų ir t. t.). Inicijatyva buvo tęsiama ir 2015 m. II pusmetyje (suskaitmeninta 50 informacinių dokumentų), taip pat 2016 m.

Siekiant sudaryti sąlygas šalies tautinių bendruomenių veiklai, kuria saugomas ir puoselėjamas jų tautinis tapatumas, šioje viešojoje įstaigoje tautinių mažumų nevyriausybinų organizacijų renginiams organizuoti nemokamai suteikiamos bendrojo naudojimo patalpos. 2011–2015 m. darbo ir poilsio dienomis VšĮ Tautinių bendrijų namų patalpos ir reikalinga įranga nemokamai suteikta beveik 2 tūkst. tautinių bendrijų renginių: koncertų, susitikimų, švenčių, repeticijų, kalbos mokymo kursų, pasitarimų ir t. t. Vien 2015 m. darbo ir poilsio dienomis patalpos ir reikalinga įranga nemokamai suteikta 479 tautinių bendrijų renginiams, plg. 2014 m. patalpos suteiktos 392 renginiams. Atskiromis patalpomis dažniausiai naudojasi Lietuvos graikų, baltarusių, ukrainiečių, rumunų, moldavų, vokiečių, azerbaidžaniečių, estų, latvių, rusų bendruomenių nevyriausybinės organizacijos.

2011–2015 m. VšĮ Tautinių bendrijų namai vykdė diskriminacijai mažinti, požiūriui keisti ir tolerancijai pažeidžiamų socialinių grupių atžvilgiu ugdyti skirtus projektus „C.A.F.E. Changing Attitude Fostering Equality“ ir „Trečiųjų šalių piliečių savęs įtvirtinimas įvairiakultūrinėje Lietuvos visuomenėje“ pagal Europos fondo trečiųjų šalių piliečių integracijos metinę 2015 m. programą. Šie projektai iš dalies buvo finansuojami Europos Sąjungos lėšomis.

Tautinių bendrijų namai leidžia ketvirtinį informacinį leidinį – žurnalą „Tautinių bendrijų naujienos“. Šiame žurnale Lietuvoje gyvenančios tautinės bendrijos informuojamos apie naujus teisės aktus, nutarimus dėl tautinių mažumų, taip pat jame spausdinamos aukščiausių valstybės pareigūnų kalbos, pranešama apie susitikimus su tautinių bendrijų atstovais, aprašomos šventės ir kultūros renginiai, kuriuose dalyvauja tautinių bendrijų kolektyvai, pasakojama apie parodas, konferencijas ir

t. t. Žurnalas yra siunčiamas į tautinių mažumų centrus Alytuje, Kaune, Klaipėdoje, Vilniuje ir Visagine, taip pat į Romų visuomenės centrą.

Viešosios įstaigos Tautinių bendrijų namų finansavimo duomenys pateikti 2 lentelėje.

2 lentelė. Tautinių mažumų kultūros centrų rėmimas (eurais)

	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.
Tautinių bendrijų namai	92 678	86 883	86 883	86 883	87 870	102 990
Kauno įvairių tautų kultūrų centras	51 353	46 069	58 393	56 359	68 119	31 700
Lietuvos tautinių mažumų folkloro ir etnografijos centras	24 617	24 617	24 617	24 617	25 000	34 995
Romų visuomenės centras	169 717	222 463	176 777	159 577	125 284	59 958

Viešoji įstaiga Kauno įvairių tautų kultūrų centras

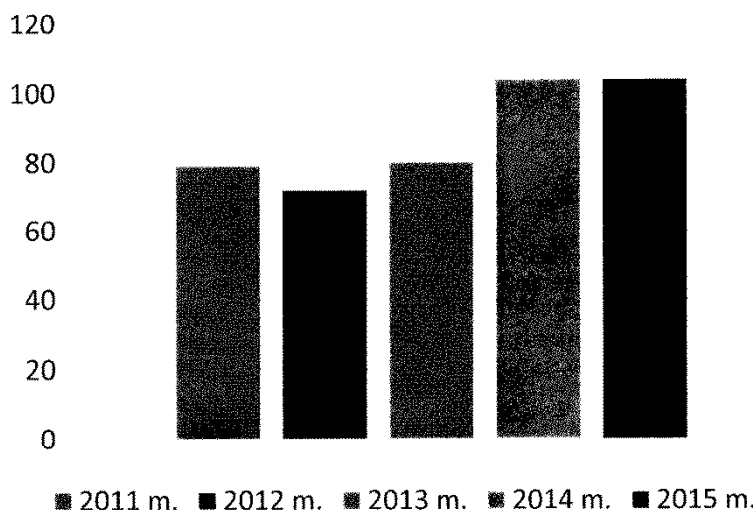
Ši viešoji įstaiga veikia kultūros, mokslo ir švietimo srityse ir teikia šių sričių paslaugas visuomenės nariams, siekdama sudaryti sąlygas pažinti tautines kultūras, išsaugoti tautinių mažumų savitumą, skatindama tautinių mažumų kultūrinę veiklą, meninę saviraišką, puoselėdama gyventojų tautinę toleranciją ir daugiataučio įvairių kultūrų miesto tradicijas. Pagrindinės įgyvendinamos priemonės – įvairių kultūros, meno, paveldo, tarpdisciplininių projektų inicijavimas, kultūros renginių (koncertų, meno parodų, vakaronių, poezijos skaitymų, kulinarinio paveldo, knygų pristatymų ir t. t.) organizavimas, mokymų ir seminarų tautinių mažumų bendruomenių vadovams, lyderiams, aktyviems organizacijų nariams bei jaunimui rengimas. Įstaiga kviečia mokslininkus ir specialistus į mokslines konferencijas, seminarus ir diskusijas apie tautinių bendrijų istoriją, veiklą, aktualijas, problemas, integracijos procesus, taip pat kaupia, sistemina ir platina informacinę medžiagą apie tautines mažumas, padeda mokslininkams, studentams ir moksleiviams atlikti tyrimus, rengia pranešimus ir straipsnius spaudai, dalyvauja televizijos ir radijo laidose.

Kauno įvairių tautų kultūrų centras, įgyvendindamas kultūrinę veiklą, taip pat neformaliojo ugdymo, suaugusiųjų švietimo, tarptautinio bendradarbiavimo ir kt. veiklas, kiekvienais metais surengia vis daugiau kultūros ir švietimo renginių (koncertų, parodų, susitikimų, poezijos skaitymų, knygų pristatymų, seminarų, diskusijų ir t. t.). Šių renginių dalyvių skaičius per metus siekia apie 7000. Bendradarbiaujant su tautinių mažumų (armėnų, lenkų, rusų, totorių, ukrainiečių, žydų ir kt.) nevyriausybinėmis organizacijomis, įstaigos patalpose nuolat rengiami tautinių mažumų bendruomenių renginiai, susirinkimai, meno kolektyvų repeticijos. Patalpų užimtumas kultūrinei veiklai yra apie 1400 val. per metus. 2011 m. Kauno įvairių tautų kultūrų centras organizavo 79, 2012 m. – 72, 2013 m. – 80, 2014 m. – 104, o 2015 m. – 104 renginius, iš jų 50 koncertų, 13 parodų, 41 kitų renginių.

Kasmet ši viešoji įstaiga organizuoja konsultacijas tautinių mažumų organizacijų vadovams, studentams ir moksleiviams, tiriantiems tautinių mažumų kultūrą ir paveldą. Vien 2015 m. buvo

suteikta 90 konsultacijų tautinių mažumų organizacijoms ir 10 konsultacijų studentams, tiriantiems tautinių mažumų kultūrą.

4 diagrama. Vši Kauno įvairių tautų kultūrų centro renginių skaičius

2011–2015 m. Kauno įvairių tautų kultūrų centro renginiuose lankėsi iš viso apie 34 tūkst. lankytojų: 2011 m. – apie 6500 lankytojų, 2012 m. – apie 6000, 2013 m. – apie 7000, 2014 m. – apie 7400, 2015 m. – apie 7200.

Per pastaruosius 4 metus įstaiga stiprino projektinę veiklą, kuri remiama ES programų lėšomis: 2012 m. jos siekė 0,9 tūkst. Eur, 2013 m. – 3,9 tūkst. Eur, 2014 m. – 6 tūkst. Eur, o 2015 m. – 12,6 tūkst. Eur.

2012–2014 m., siekdamas didinti tautinių mažumų jaunimo įsitraukimą į visuomeninę veiklą, gebėjimus ir kompetencijas, Kauno įvairių tautų kultūrų centras dalyvavo ir kaip partneris prisidėjo įgyvendinant 4 tarptautinius Europos Sąjungos programos „Veiklus jaunimas“ ir 2 programos „Erasmus+“ jaunimo srities KA1 projektus: „Bridges for new Routes“ (pagrindinės projekto veiklos įgyvendintos 2012 m. Nyderlanduose), „Art Up! Cultural Methodologies in International Youth Work“ (pagrindinės veiklos įgyvendintos 2013 m. Vokietijoje), „FIT – Fair, Involved and Together“ (pagrindinės veiklos įgyvendintos 2013 m. Vokietijoje), „The Roots&Routes Experience 2014“ (pagrindinės veiklos įgyvendintos 2014 m. Vokietijoje), „Building Europe“ (pagrindinės veiklos įgyvendintos 2014 m. Ispanijoje), „The Intercultural Mode of Expression (IMOE)“ (pagrindinės veiklos įgyvendintos 2014 m. Prancūzijoje).

Šių projektų veiklose užsienyje dalyvavo 31 dalyvis iš Lietuvos, iš jų 11 buvo specialiai atrinkti iš tautinių bendrijų: rusų, ukrainiečių, žydų, armėnų. 2014 m. tautinių bendrijų jaunimas prisidėjo prie kūrimo tarpdisciplininio ir Europos tarpkultūriniais iššūkiams bei antidiskriminacijai skirto meno perfomanso „Enter At Own Risk“, kurio premjera surengta Kelne, Vokietijoje. Nuo 2014 m. tautinių bendrijų jaunimas įtraukiamas į projektus, vadovaujantis ES programos „Erasmus+“ tikslu

skatinti mažiau galimybių, taip pat ir dėl kultūrinių skirtumų, turinčių jaunų žmonių, priklausančių etninėms mažumoms, dalyvavimą.

2015 m. Kauno įvairių tautų kultūrų centras dalyvavo ir kaip partneris prisidėjo įgyvendinant 5 tarptautinius ES programos „Erasmus+“ projektus: „Charisma Maxima“ (pagrindinės projekto veiklos įgyvendintos 2015 m. Kroatijoje), „Non formal education – Key to success“ (pagrindinės veiklos įgyvendintos 2015 m. Kroatijoje), „Educate! Connect! Participate! ewoca³ – A sustainable network in Europe“ (pagrindinės veiklos įgyvendintos 2015 m. Vokietijoje), „Urban Arts and Media Exchange 2015: War and Peace“ (pagrindinės veiklos įgyvendintos 2015 m. Vokietijoje), „I-CARE – Inter-Culture Against Racism in Europe“ (pagrindinės veiklos įgyvendintos 2015 m. Vokietijoje). Taip pat buvo pradėtas įgyvendinti ES programos „Erasmus+“ strateginės partnerystės KA2 projektas „OnGea – ONline GEAr enhancing youth work“.

Šių projektų veiklose užsienyje 2015 m. dalyvavo 26 dalyviai iš Lietuvos, iš jų 7 buvo specialiai atrinkti iš tautinių bendrijų: latvių, lenkų, rusų, totorių, ukrainiečių. Jie dalyvavo tarptautiniame kongrese Hatingeno mieste (Šiaurės Reinas-Vestfalija, Vokietija), įvairiuose neformaliojo ugdymo mokymuose Zagrebe ir Zadare (Kroatija) ir gatvės meno festivalyje „24Hz“ Kelne (Vokietija), sukūrė antidiskriminacinės tematikos tarptautinį performansą „Roommates“, kurio premjera surengta Kelno teatre 2015 m. spalio 19–20 d.

2015 m. Kauno įvairių tautų kultūrų centras gavo akreditaciją priimti savanorius iš užsienio ir įgijo Europos savanorių tarnybos (EST) priimančiosios organizacijos statusą. Ši akreditacija galioja 3 metus (iki 2018 m.), pagal ją Kauno įvairių tautų kultūrų centras planuoja mažiausiai 1 metų laikotarpiui nuo 2016 m. rudens priimti vieną savanorį iš Armėnijos, kuris dirbs Kauno armėnų bendrijos sekmadieninėje mokykloje.

2015 m. Kauno įvairių tautų kultūrų centras priimtas į tarptautinę kultūros įstaigų bei organizacijų asociaciją „Roots&Routes International Association“ ir tapo pirmuoju jos nariu iš Lietuvos. Vienas iš svarbiausių šios asociacijos tikslų yra ieškoti jaunų talentingų menininkų atskirtį patiriančiose grupėse, tarp jų ir tautinių mažumų bendruomenėse, sudaryti sąlygas šiems menininkams tobulėti ir užsiimti tarpkultūrinėmis kūrybinėmis veiklomis.

Viešosios įstaigos Kauno įvairių tautų kultūrų centro finansavimo duomenys pateikti 2 lentelėje.

Viešoji įstaiga Lietuvos tautinių mažumų folkloro ir etnografijos centras

Ši viešoji įstaiga veikia kultūros, mokslo ir švietimo srityse ir teikia šių sričių paslaugas visuomenės nariams, siekdama Lietuvos tautinių mažumų tradicinės kultūros paveldo puoselėjimo ir išsaugojimo. Pagrindinės įgyvendinamos priemonės – tautinių mažumų folkloro mokyklos veiklos organizavimas, Lietuvos tautinių mažumų folkloro respublikinių festivalių, koncertų, parodų, tarptautinių folkloro festivalių rengimas, Lietuvos tautinių mažumų tradicinių kultūrų populiarinimas, seminarų, kursų pedagogams, studentams, moksleiviams, folkloro ansamblių dalyviams organizavimas, kolektyvų atestavimas, Lietuvos tautinių mažumų tradicinę kultūrą reprezentuojančių leidinių, garso ir vaizdo įrašų leidyba, kasmetinės vasaros folkloro mokyklos organizavimas, patalpų folkloro kolektyvų veiklai suteikimas, Lietuvos tautinių mažumų folkloro fiksavimas garso ir vaizdo įrašais, sukauptos medžiagos archyvavimas.

Lietuvos tautinių mažumų folkloro ir etnografijos centre veikia tradicinės muzikos mokykla, kurioje vyksta nuolatinis mokymo procesas penkiuose poskyriuose (rusų, baltarusių, lenkų, ukrainiečių, o nuo 2011 m. – ir totorių), savo veiklą vykdo rusų folkloro ansamblis „Arinuška“, lenkų folkloro ansamblis „Traikotka“, baltarusių folkloro ansamblis „Jurai“, ukrainiečių ansamblis „Sviato“ ir totorių ansamblis „Ilsu“.

Įstaiga kasmet organizuoja tarptautinę folkloro stovyklą „Tradicija“, kurioje dalyvauja Lietuvos tautinių mažumų folkloro kolektyvai, pedagogai, svečiai iš Rusijos, Lenkijos, Latvijos, Ukrainos ir Baltarusijos, tradicinį festivalį „Pokrovskije kolokola“, respublikinį vaikų ir jaunimo folkloro ansamblių konkursą.

2011–2015 m. Lietuvos tautinių mažumų folkloro ir etnografijos centras surengė daugiau kaip 470 koncertų Lietuvoje (juose dalyvavo tautinių mažumų folkloro kolektyvai) ir 35 koncertus užsienyje.

VšĮ Lietuvos tautinių mažumų folkloro ir etnografijos centras nuolat vykdo tautinių mažumų kultūros paveldo rinkimo ir išsaugojimo laikmenose veiklą. 2011–2015 m. buvo surengtos folkloro ekspedicijos ir pavienės išvykos į tautinių mažumų gyvenamas Lietuvos vietas. Ekspedicijos buvo surengtos į daugiau kaip 30 kaimų ir gyvenviečių. Per ekspedicijas buvo padaryta lenkų, baltarusių, rusų sentikių tradicinis dainavimo ir papročių įrašų. Be to, kasmet daromi tarptautinės folkloro stovyklos ir tarptautinio folkloro festivalio koncertų įrašai, pavyzdžiui, Simfoninės siuitos solistų, folkloro ansamblio ir orkestro „Etnosfera – naujas tradicijų dvelksmas“ įrašai.

Centras teikia metodinę pagalbą folkloro ansambliams ir jų vadovams. Kiekvienais metais suteikiama daugiau kaip 50 konsultacijų folkloro ir etnografijos klausimais.

Viešosios įstaigos Lietuvos tautinių mažumų folkloro ir etnografijos centro finansavimo duomenys pateikti 2 lentelėje.

Viešoji įstaiga Romų visuomenės centras

Ši viešoji įstaiga reikia švietimo, socialines ir kultūros puoselėjimo paslaugas romams, gyvenantiems Kirtimų mikrorajone, Vilniuje. Pagrindinės įgyvendinamos priemonės: ikimokyklinio ir priešmokyklinio romų vaikų ugdymo organizavimas, būrelių organizavimas, bendruomeninių gebėjimų ugdymas, tarpkultūrinio tarpininkavimo paslaugų teikimas, dienos centro veiklos užtikrinimas, kompiuterinio raštingumo ir nemokamų interneto paslaugų teikimas, lietuvių kalbos kursų organizavimas, romų kultūros pristatymas (vaikų ansamblio „Roma de Drom“ koncertai, parodos, seminarai, konferencijos), patalpų ir įrangos suteikimas romų nevyriausybinėms organizacijoms veiklai.

Neformalusis vaikų ugdymas

Visi ikimokyklinio amžiaus romų vaikai (20 vaikų), gyvenantys Kirtimų mikrorajone, Vilniuje, lanko ikimokyklinę arba priešmokyklinę grupę Romų visuomenės centre. Kartu su mokyklinio amžiaus vaikais jie dalyvauja integracijos ir socializacijos užsiėmimuose, įvairiose edukacinėse išvykose, vasaros stovyklose, kompiuterinio raštingumo užsiėmimuose.

Dienos centrą „Laipteliai į viršų“ lanko 80 vaikų, kuriems teikiamos neformaliojo ugdymo paslaugos, formuojami nauji socialiniai įgūdžiai, siekiama keisti tiek šių vaikų, tiek jų tėvų požiūrį į išsilavinimą.

Tarpkultūrinis tarpininkavimas

Tarpkultūrinio tarpininkavimo tikslas – padėti romams spręsti įvairius socialinius klausimus, tarpininkauti jiems valstybės institucijose. Kasmet tarpkultūriniai tarpininkai, dirbantys Romų visuomenės centre, parengia 70–90 raštų į skirtingas valstybės institucijas. 50–70 kartų per metus jie teikia romams lydimąją pagalbą į Socialinės paramos centrą, Migracijos tarnybą, teismus, Vilniaus darbo biržą, Ligonių kasas, bankus, Probacijos tarnybą, „Sodrą“, LESTO skyrius, Vilniaus m. suaugusiųjų mokymo centrą, notarų, antstolių kontorą.

Suaugusiųjų mokymas

Nuo 2007 m. Romų visuomenės centre sudarytos sąlygos mokytis nuotoliniu būdu suaugusiems romams, per anksti iškritusiems iš ugdymo(si) proceso bendrojo ugdymo mokyklose. Mokiniai mokosi pagal 5–12 klasių programas: lanko konsultacijas, mokosi internetu, naudodamiesi programa „Moodle“ atlieka namų darbus, jungiasi prie vaizdo pamokų „Adobe Conect“, kurias organizuoja Akmenės suaugusiųjų ir jaunimo centro pedagogai.

Moksleivių skaičius:

2015–2016 m. m. – 17 moksleivių (12 kl. – 1, rengiasi laikyti baigiamuosius egzaminus);

2014–2015 m. m. – 21 moksleivis (12 kl. – 2, iš jų 1 išlaikė egzaminus, 10 kl. – 1, išlaikė pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo egzaminus);

2013–2014 m. m. – 23 moksleiviai (12 kl. – 5, iš jų 3 išlaikė egzaminus, 10 kl. – 2, visi išlaikė pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo egzaminus). Mokyklą baigė 21, nes 2 išvyko į užsienį;

2012–2013 m. m. – 21 moksleivis (12 kl. – 3, 10 kl. – 6, visi buvo perkelti į aukštesnę klasę. Dešimtoje klasėje buvo neprivaloma laikyti egzaminų);

2011–2012 m. m. – 18 moksleivių (12 kl. – 1, išlaikė brandos egzaminus, 10 kl. – 3, visi buvo perkelti į aukštesnę klasę);

Taip pat kasmet suaugusiems organizuojami valstybinės kalbos kursai, kompiuterinio raštingumo užsiėmimai.

Romų visuomenės centras aktyviai įgyvendina įvairius tarptautinius projektus (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Romų visuomenės centro įgyvendinami tarptautiniai projektai

Projekto pavadinimas	Projekto aprašymas	Projekto rezultatas
„Inašas į švietimo vaidmenį – švietėjų ugdymas“	Projektas paskatino ir sustiprino romų integraciją į švietimo procesą, prisidėjo prie romams palankios socialinės aplinkos, kurioje jie turėjo lygias galimybes ugdytis ir skleisti savo kultūrą ir istoriją, kūrimo.	Sukurtos ir išleistos 2 publikacijos: „Romų istorijos ir kultūros mokymo priemonė“, „Romų integracijos gerosios praktikos sąvadas“.
„Mano puiki mokykla, vieta, kur galima būti laimingam“	Vykdamas projektą, buvo išaiškintas Montessori ir Hallgarten didaktinio metodo aktualumas romų bendruomenėje, siekiant mažinti atskirtį. Projekto metu, naudojantis šiuo metodu,	Sukurtas vadovas „Montessori-Hallgarten metodo taikymas ugdymosi ir romų vaikų integracijos

	<p>buvo sukurta praktinių nurodymų sistema, skirta efektyvesniam romų bendruomenės ir švietimo įstaigų atstovų bendravimui, apimant formalųjį ir neformalųjį ugdymą; parinktos didaktinės priemonės romų vaikų socialiniams įgūdžiams formuoti, jų suvokimui apie socialinį kontekstą, kuriame jie gyvena, stiprinti. Siekdami kuo geriau perprasti ir perteikti Montessori ir Hallgarten didaktinį metodą, Italijos, Rumunijos ir Lietuvos pedagogai atliko eksperimentą romų bendruomenėse, taikė metodo elementus edukaciniame procese.</p>	<p>procesė“ ir videoesė „Mano diena mokykloje“.</p>
<p>„Montessori metodas orientuojant ir motyvuojant suaugusius“ (MOMA: Montessori method for Orienting and Motivating Adults)</p>	<p>Projekto MOMA tikslas – aplenkti kultūrinius barjerus, kurie apsunkina suaugusiųjų, turinčių specialiųjų poreikių, dalyvavimą formaliajame švietime, ir didinti tokių suaugusiųjų socialinių kompetencijų lygį. Projekto vykdytojai bandė sukurti pedagoginių idėjų sistemą, kuria būtų patvirtinta, kad kiekvienas suaugusysis yra unikalus asmuo, norintis laisvai ugdytis per savo paties (pačios) veiklas. Ši sistema skatina malonios ir atpalaiduojančios, neturinčios apribojimų mokymosi aplinkos kūrimą, siekiant padėti suaugusiesiems, kuriems reikia identifikuoti save, savo kompetencijas ir kuriems reikia įgyti socialinių įgūdžių, galinčių padėti kasdieniniame gyvenime. Projekto partneriai iš 7 Europos šalių eksperimento būdu taikė Montessori-Hallgarten metodą, jo elementus darbe su suaugusiais mokiniais.</p>	<p>Atliktas tyrimas „Montessori metodas Lietuvoje“, parengtas didaktinis modelio vadovas (e. versija), surengti 4 seminarai suaugusiųjų švietėjams, suorganizuota projekto baigiamoji konferencija.</p>
<p>„Prosocialus elgesys integracijai ir multikultūralizmui – PS CLUB“ (PS CLUB – Prosociality Sport Club)</p>	<p>Projektas buvo vykdomas Bulgarijos, Graikijos, Italijos, Lietuvos, Rumunijos, Slovėnijos ir Ispanijos konsorciumo mokyklų ir švietimo centrų. Pagrindinis projekto tikslas – kovoti su grupių,</p>	<p>Sukurta videoesė „Sporte visi lygus“, parengtas pedagoginis ir didaktinis prosocialus modelis (PDP modelis),</p>

– Prosociality for Integration and Multiculturalism)	kurioms gresia socialinė atskirtis, narių ankstyvu mokyklų metimu, plėtojant jų socialinius ir emocinius įgūdžius ir paremiant juos, besimokančius mokyklose ir siekiančius aukštojo išsilavinimo.	surengta baigiamoji konferencija.
„Video kūrimas kartu su socialiai pažeidžiamais, socialinę atskirtį patiriantčiais ir neįgaliais žmonėmis“	Neformaliomis priemonėmis ir įrankiais buvo sukurta savarankiško mokymosi aplinka. Projekte naudotos videofilmo kūrimo priemonės buvo skirtos įvairių kategorijų asmenims, žemos kvalifikacijos suaugusiems, žmonėms, turintiems negalią, sergantiems ilgalaikėmis ligomis, ilgalaikiams bedarbiams, etninių mažumų grupėms, įskaitant romus, kitiems nepalankioje padėtyje esantiems ir socialiai atskirtiems piliečiams. Videofilmo ir socialinių įgūdžių formavimo metodas skatino dalyvius socialiai ir atsakingai mąstyti, padėjo jiems savarankiškai ieškoti atsakymų į rūpimus klausimus. Projekto dalyvių sukurti filmai buvo pristatyti Briuselyje, Europos Parlamente.	Sukurta videoesė „Statyčiau tabore bažnyčia“, parengtas vadovas „Video kūrimas kartu socialiai pažeidžiamais, socialinę atskirtį patiriantiems ir neįgaliesiems žmonėms. Trumpas gidas praktikuotojams ir mokytojams“, organizuotas bandomasis seminaras ir baigiamoji konferencija.
„Ankstyvosios šiuolaikinės tapybos istorija“	Projektu buvo pagerinta vyresnio amžiaus besimokančiųjų socialinė integracija, padidintas jų europinės kultūros supratimas. Per projektą besimokantieji susipažino ne tik su vietos ankstyvosios šiuolaikinės tapybos istorija, bet ir bendradarbiavo su kitais besimokančiais iš septynių Europos Sąjungos šalių. Kiekvienoje šalyje buvo bendrai kuriamas meno produktas.	Viena iš RVC pastatų sienų buvo papuošta freska M. K. Čiurlionio kūrybos tema.

Projektų, skatinančių tautinių mažumų kultūrų plėtotę, dalinis finansavimas iš valstybės biudžeto lėšų

2015 m. I pusmetyje Kultūros ministerija parėmė 57 tautinių mažumų organizacijų projektus, kuriems skyrė 52 tūkst. Eur. 2015 m. II pusmetyje Tautinių mažumų departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės iš dalies finansavo 44 kultūros projektus, skatinančius tautinių mažumų

kultūrų plėtotę, ir skyrė jiems 31 tūkst. Eur. 2016 m. buvo atrinkti 135 projektai. Pagal tautinių mažumų kultūros sklaidos vertinimo prioritetą iš Tautinių mažumų departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės asignavimų skirta 116 tūkst. Eur. Dar 40 tūkst. Eur skirta pagal tautinių mažumų kultūros sklaidos ir kultūrinio bendradarbiavimo Pietryčių Lietuvoje vertinimo prioritetą. Iš viso 2012–2016 m. valstybės parama skirta daugiau kaip 500 projektų, skatinančių tautinių mažumų kultūrų plėtotę (žr. 3 lentelę).

Tautinių mažumų organizacijų veiklai taip pat buvo skiriamas finansavimas iš Kultūros rėmimo fondo, o nuo 2014 m. – Lietuvos kultūros tarybos. 2011 m. Kultūros rėmimo fondas tautinių mažumų kultūros ir meno projektams skyrė 56 765 Eur, 2012 m. – 35 334 Eur, 2013 m. – 43 733 Eur.

2014 m. Lietuvos kultūros taryba tautinių mažumų kultūros ir meno projektams skyrė 108 318 Eur, 2015 m. – 63 992 Eur, o 2016 m. pirmajame etape tautinių mažumų projektams paremti buvo skirta 29 863 Eur.

4 lentelė. Tautinių mažumų kultūrų plėtotę skatinančių projektų finansavimas (eurais)

2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.
113 531	127 143	209 135	146 992	185 863*

Šaltinis: Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos ir Tautinių mažumų departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Kultūros rėmimo fondo ir Lietuvos kultūros tarybos duomenys

* – Tautinių mažumų departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės projektų, skatinančių tautinių mažumų kultūrų plėtotę, finansavimas 2016 m. ir Lietuvos kultūros tarybos tautinių mažumų kultūros ir meno projektų pirmojo etapo finansavimas.

Tautinių mažumų nevyriausybinėms organizacijoms paramą teikė ir Lietuvos miestų savivaldybės.

Alytaus miesto savivaldybė, įgyvendindama Bendrosios kultūros ugdymo ir etnokultūros puoselėjimo programą, Švietimo kokybės programą plėsti neformalųjį vaikų švietimą, 2011–2016 m. tautinių mažumų nevyriausybinių organizacijų ir tautinių mažumų kultūros renginiams skyrė 16 310 Eur.

Kauno miesto savivaldybė 2011–2015 m. skyrė 62 268 Eur viešosios įstaigos Kauno įvairių tautų kultūrų centro projektams ir veiklai, taip pat 7 347 Eur Kauno tautinių mažumų bendrijų kolektyvų, viešųjų įstaigų veiklai iš dalies finansuoti.

Klaipėdos miesto savivaldybė 2011–2015 m. tautinių bendrijų renginiams skyrė 76 500 Eur. Dar 34 750 Eur tautinių mažumų kultūriniais projektams buvo skirta iš Klaipėdos miesto savivaldybės Tautinių kultūrų centro biudžeto per laikotarpį nuo centro įsteigimo 2012 m. kovo 5 d. iki 2015 m.

Šiaulių miesto savivaldybė iš priemonės „Remti nevyriausybinių organizacijų, jaunimo organizacijų iniciatyvas“ tautinių mažumų nevyriausybinių organizacijų projektams nuo 2011 m. vasario iki 2016 m. balandžio skyrė 4 035 Eur.

Vilniaus rajono savivaldybė tautinių mažumų nevyriausybinių organizacijų kultūrinei veiklai nuo 2011 liepos 1 d. iki 2016 kovo 1 d. skyrė 24 214 Eur.

Vilniaus miesto savivaldybė, siekdama tautinių mažumų tapatumo puoselėjimo ir jų kultūros propagavimo, remia tautinių mažumų organizacijų kultūrinius projektus. Iš viso 2011–2015 m. iš savivaldybės biudžeto tautinių mažumų kultūriniais renginiams skirta 112 100 Eur.

Tautinių mažumų paveldo objektai

Nuo 2011 m. liepos 1 d. valstybės biudžeto lėšomis, skirtomis Paveldotvarkos programai įgyvendinti, iš dalies finansuoti sinagogų (sinagogų kompleksų Joniškyje, Kalvarijoje, Vilniaus sinagogos, Kėdainių sinagogos, Žiežmarių sinagogos), cerkvių (Bobriškio sentikių cerkvės, Švenčionių Švč. Trejybės stačiatikių cerkvės) ir kitų kulto pastatų (Kalvarijos Talmudo mokyklos, Trakų kenesos) tyrimai, tvarkybos darbų projektų parengimas, tvarkybos bei avarijos grėsmės pašalinimo darbai. Tyrimai, tvarkybos darbų projektavimas ir darbai buvo atlikti Jašiūnų dvaro sodyboje (Šalčininkų r.), Merkinės dvaro sodyboje, vadinamojoje Pavlovo respublikoje (Šalčininkų r.).

Lietuvoje sudaromos palankios sąlygos tautinių mažumų savimonei ir kultūrai ugdyti, atsižvelgiant į tai, kad tautinių mažumų paveldas yra sudėtinė Lietuvos kultūros paveldo dalis. Siekiant Lietuvos gyventojų kultūrinių poreikių tenkinimo žinių visuomenės plėtros kontekste bei gerinant visuomenės kultūrinio raštingumo ir pilietinio ugdymo sąlygas muziejuose, Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2015 m. balandžio 16 d. įsakymu Nr. ĮV-247 buvo patvirtintos Muziejų plėtros strateginės kryptys 2015–2020 metams, kuriose aiškiai apibrėžta šiuolaikinio muziejaus misija ir vizija, vertybės, kuriomis vadovaujasi Lietuvos muziejai, ir suformuluotos penkios svarbiausios muziejų plėtros strateginės kryptys, kurioms įgyvendinti yra nustatyti uždaviniai, susiję su Lietuvos muziejų ekspozicijų prieinamumo didinimu įvairioms lankytojų grupėms, muziejų bendradarbiavimo su vietos bendruomenėmis, nevyriausybinėmis organizacijomis skatinimu bei galimybių muziejuose mokytis ir mokytis visą gyvenimą, rengiant šiuolaikines, inovatyvias, įtraukiančias edukacines programas skirtingoms tikslinėms auditorijoms, sudarymu.

Valstybinis Vilniaus Gaono žydų muziejus savo ekspoziciniuose padaliniuose – Tolerancijos centre, Panerių memorialiniame muziejuje ir Holokausto ekspozicijoje – lankytojams pristato nuolatinės ekspozicijas, skirtas Holokaustui atminti, rengia edukacinius užsiėmimus, skirtus žydų kultūrai pristatyti bei visuomenės pakantumui, tolerancijai skirtingoms tautinėms bei religinėms pažiūroms ugdyti. Muziejus, kaip institucija, puoselėjanti žydų kultūrą ir tradicijas, vykdydamas savo veiklas, didelį dėmesį skiria atskirų žydų istorinio, kultūrinio palikimo ir tragedijos aspektų atskleidimui.

Trakų istorijos muziejus savo ekspoziciniame padalinyje S. Šapšalo tautos muziejuje supažindina lankytojus su karaimų tautos istorija, buitimi bei papročiais ir yra vienintelis tautos, kurios dalis prieš 600 metų iš Krymo atsikraustė į Lietuvą, pažinimo atspindys. Trakų pilyje taip pat veikia nuolatinė ekspozicija, skirta Lietuvos totorių istorijai, pateikianti lankytojams vertingiausias ir geriausias Lietuvos totorių buitį, tradicijas, religiją ir karybą iliustruojančius eksponatus.

Literatūrinis Aleksandro Puškino muziejus supažindina su rusų inteligentijos gyvenimu Lietuvoje, ugdo toleranciją kitoms kultūroms. Muziejuje vyksta intensyvus kultūrinis gyvenimas, rengiami koncertai, literatūriniai-muzikiniai vakarai, susitikimai, vykdoma edukacinė veikla, organizuojami moksleivių meninės saviraiškos konkursai, pavyzdžiui, „Mano Aleksandras Puškinas“.

Vilniaus krašto etnografinio muziejaus filialas „Čekoniškių verbų ir buitės seklyčia“ supažindina su Vilniaus krašto tradicijomis, papročiais ir kultūra, teikia lankytojams autentišką, išsamią informaciją apie dainuojamąjį folklorą, tradicinius amatus, liaudies mediciną, vietinį dialektą ir kitas autentiško folkloro sritis. Seklyčia turi savo etnografinį verbų rišėjų ansamblį, kuris lankytojams ir svečiams parodo verbų rišimo procesą, pristato meninę programą, kurioje skamba Vilniaus krašte surinktos lenkų, lietuvių ir baltarusių dainos.

Lietuvos muziejai jau daugelį metų aktyviai bendradarbiauja su užsienio muziejais: rengiamos bendros parodos, mokslinės konferencijos, kultūriniai susitikimai, koncertai ir kiti bendradarbiavimo projektai.

Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai yra pasirašę bendradarbiavimo sutartį su Krokuvos Vavelio karališkąja pilimi, Varšuvos karališkąja pilimi, Krokuvos Jogailos universiteto muziejumi, Varšuvos valstybiniu archeologijos muziejumi, Varšuvos nacionaliniu muziejumi, Krokuvos nacionaliniu muziejumi, Krokuvos katedros kapitula ir bibliotekos archyvu ir kitais Lenkijos muziejais. Bendradarbiaujant su Vavelio karališkąja pilimi, 2010–2011 m. buvo parengta ir eksponuota jungtinė paroda „Kaip tai atsitiko Didžiajame mūšyje... Žalgirio atodangos“, o 2012 m. organizuota jungtinė paroda „Kryžiai yra dorybės ženklas, o Strėlė – pergalės... Sapiegos – valstybininkai, meno mecenatai ir kolekcininkai“, 2013 m. eksponuota jungtinė paroda „Istoriniai gobelenai iš Lenkijos karališkųjų rezidencijų“, o 2015 m. Vavelio karališkojoje pilyje eksponuota paroda „Žygimanto Augusto herbinis gobelenas iš Vilniaus rinkinių“.

Taip pat Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai aktyviai bendradarbiauja su Baltarusijos muziejais: iki 2012 m. buvo sudaryta bendradarbiavimo sutartis su Gardino pilyje įsikūrusia kultūros įstaiga „Gardino valstybinis istorijos ir archeologijos muziejus“, nuo 2016 m. atnaujinta bendradarbiavimo sutartis su Baltarusijos valstybine įstaiga Nacionaliniu istorijos ir kultūros muziejumi-draustiniu „Nesvyžius“, iki 2017 m. pasirašyta sutartis su muziejumi „Myro pilies kompleksas“ bei Gardino valstybiniu religijos istorijos muziejumi. Bendradarbiaudami su šiais Baltarusijos muziejais, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai parengė ir Baltarusijos Respublikos nacionaliniame istorijos muziejuje Minske eksponavo parodą „Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmai ir jų atkūrimas“, vieno eksponato parodą „Viduramžių papuošalas. Mįslingasis Vytauto Didžiojo epochos diržas“, taip pat Vilniuje eksponavo XIX a. grafikos kūrinių parodą.

Trakų istorijos muziejus iki 2011 m. buvo pasirašęs bendradarbiavimo sutartis su Varmijos ir Mozūrų muziejumi Olštynėje bei Malborko pilies muziejumi ir organizavo jungtines parodas tiek Trakuose, tiek Lenkijoje. Nuo 2013 m. pasirašyta sutartis dėl jungtinės veiklos su Brodnicos muziejumi Lenkijoje, o nuo 2015 m. – su kunigo daktaro Vladislovo Legi muziejumi Grudzionde. Nuo 2016 m. Trakų istorijos muziejus pasirašė bendradarbiavimo sutartis su Krokuvos nacionaliniu muziejumi bei Mazovijos muziejumi Plocke. Vadovaujantis šiomis sutartimis, planuojama parengti ir eksponuoti parodas „LDK pilys“ Krokuvoje bei Plocke ir „Krokuvos miesto vaizdai“ Trakuose.

Nuo 2014 m. Trakų istorijos muziejus turi pasirašęs bendradarbiavimo sutartį su Gardino valstybiniu religijos muziejumi, pagal kurią 2014 m. Gardine buvo eksponuojama paroda „Kaip *dendi* Londono puošnus...“. Nuo 2015 m. Trakų istorijos muziejus pasirašė bendradarbiavimo sutartį su valstybiniu Janko Kupalos literatūros muziejumi Minske, kurios pagrindu 2015 m. Minske buvo eksponuojama paroda „Vyriški aksesuarai XIX–XX a. pr.“. Nuo 2016 m. Trakų istorijos muziejus pasirašė bendradarbiavimo sutartis su Mogiliovo apskrities muziejumi, Vitebsko kraštotyros muziejumi, Gomelio dvaro-parko ansambliu ir M. K. Oginskio muziejumi-sodyba.

Lietuvos dailės muziejus bendradarbiauja su Varšuvos nacionaliniu muziejumi, Varšuvos karališkąja pilimi, Valstybiniu archeologijos muziejumi Varšuvoje, Krokuvos nacionaliniu muziejumi, Krokuvos Vavelio karališkąja pilimi, Lodzės dailės muziejumi, Torunės srities muziejumi, Gdanskio nacionaliniu muziejumi bei Gdanskio miesto istorijos muziejumi, Osolinskių nacionaliniais rinkiniais Vroclave bei kitais muziejais Lenkijoje, rengdamas bendras parodas, skolindamas eksponatus šių muziejų rengiamoms parodoms ar pasiskolindamas eksponatų savo rengiamoms parodoms, taip pat keisdamasis moksline informacija, skaitmeniniais vaizdais leidybiniams ir parodiniams projektams realizuoti. Vienos svarbiausių parodų, organizuotų kartu su Lenkijos muziejais, buvo: 2012 m. kartu su Nacionaliniu muziejumi Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmais parengta tarptautinė paroda „Kryžiai yra dorybės ženklas, o Strėlė – pergalės... Sapiegos – valstybininkai, meno mecenatai ir kolekcininkai“, 2013 m. paroda, eksponuota Varšuvos nacionaliniame muziejuje bei Balstogės Palenkės muziejuje „Mykolo Raubos Vilnius“, taip pat parengta jungtinė paroda iš Gloguvo archeologijos ir istorijos muziejaus „Gloguvo lobis“, 2015 m. visuomenei pristatyta paroda iš Krokuvos nacionalinio muziejaus rinkinių „Amžinai jauna! Lenkijos tapyba 1890–1914 metais“ bei jungtinė paroda „Radvilos – didingos kunigaikščių epochos pradžia“, kurios partneriai buvo Biržų muziejus „Sėla“, Kėdainių krašto muziejus, Pietų Palenkės muziejus Palenkės Bialoje bei Nacionalinis Baltarusijos muziejus. 2016 m. planuojama atidaryti parodą „Levas Bakstas. Epocha ir kūryba“, rengiamą iš Baltarusijos Respublikos nacionalinio dailės muziejaus, Latvijos nacionalinio dailės muziejaus ir Lietuvos dailės muziejaus rinkinių.

Taip pat Lietuvos dailės muziejus organizuoja parodas, bendradarbiaudamas su ne valstybinėmis kultūros institucijomis: Tadeuszo Kantoro kūrybos paroda 2012 m. parengta, bendradarbiaujant su „Cricoteca“ centru Krokuvoje, Michalo Budny paroda „Didelė šalis“ 2012 m. parengta, bendradarbiaujant su Varšuvos galerija „Raster“. Organizuojant parodas iš Lenkijos didelę pagalbą teikia Lenkijos institutas Vilniuje.

Dėl bendrų parodų organizavimo ir keitimosi parodomis, mokslinių tyrimų ir restauravimo patirties sklaidos Lietuvos dailės muziejus yra pasirašęs tarpusavio bendradarbiavimo sutartis su Baltarusijos Respublikos nacionaliniu dailės muziejumi, Varšuvos nacionaliniu muziejumi, Gdanskio miesto muziejumi. Viena svarbiausių tarptautinių parodų, kuri parengta iš Baltarusijos Respublikos nacionalinio dailės muziejaus ir kitų institucijų rinkinių, 2014 m. buvo eksponuota ir Lietuvoje – „Paryžiaus mokyklos dailininkai iš Baltarusijos“.

Siekiant parodyti Lietuvoje istoriškai susiklosčiusį daugiakultūriškumą, supažindinti gyventojus su kitų kultūrų paveldo įvairove, pirmą kartą Lietuvoje 2012 m. publikuotas panoraminių fotografijų rinkinys „Lietuvoje gyvenančių tautinių mažumų kilnojamojo ir nekilnojamojo kultūros paveldo objektai“. Tai – tautinių mažumų svarbios kultūrinės vertės kultūros paveldo objektų panoraminės, trimatės nuotraukos, kuriose perteiktas ne tik objekto, bet ir objektą supančios aplinkos grožis. Projektą planuojama tęsti – išleisti Lietuvos lenkų ir žydų paveldui skirtus DVD.

Siekiant išsaugoti, puoselėti ir aktualizuoti Lietuvoje esantį žydų kultūros paveldą, Lietuvoje nuo 2005 m. kasmet minima Žydų kultūros diena, kuri yra sudėtinė Europos Tarybos remiamos programos „Žydų kultūros paveldo kelias Europoje“ dalis. Tarptautiniu mastu šį projektą koordinuoja Europos žydų kultūros ir paveldo apsaugos ir populiarinimo asociacija, kuri kasmet pasiūlo Europos žydų kultūros dienos renginių temą. Lietuvoje šiuos renginius organizuoja Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos, bendradarbiaudamas su Lietuvos žydų bendruomenėmis, miestų ir rajonų savivaldybėmis, muziejais, mokyklomis, kitomis švietimo ir kultūros įstaigomis.

Siekiant skatinti Žydų kultūros paveldo kelio Lietuvoje kūrimą ir plėtrą bei prisijungti prie Europos Tarybos patvirtinto Europos Žydų kultūros paveldo kelio, Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos iniciatyva 2015 m. gruodžio 15 d. oficialiai įsteigta Žydų kultūros paveldo kelio asociacija, kuri organizuos Žydų kultūros paveldo kelio kūrimą ir plėtrą Lietuvoje, parengs nuoseklų šio kultūros kelio maršrutą, rūpinsis jo sklaida.

Įgyvendinant Nekilnojamojo kultūros paveldo pažinimo sklaidos, atgaivinimo ir leidybos projektų dalinio finansavimo valstybės biudžeto lėšomis programą, kiekvienais metais yra iš dalies finansuojami Žydų kultūros paveldo dienai skirti sklaidos ir leidybos projektai.

2011 m. buvo iš dalies finansuotas viešosios įstaigos Ekonominių-socialinių tyrimų ir mokymų centro projektas „Įvairialypio ir daugiataučio Šalčininkų rajono kultūros paveldo atvėrimas ir sklaida. Nuo paslėptų Pavlovo respublikos lobių iki žydų tautos paveldo Eišiškėse“, skirtas lenkų paveldo objektų sklaidai, o 2014 m. – Lietuvos karaimų kultūros bendrijos edukacinis projektas „20“, skirtas Karaimų mokyklos pastato Trakuose atkūrimo 20-mečiui.

Kasmet skiriamas finansavimas romų kultūros projektams, remiami įvairūs festivaliai, Tarptautinės romų dienos minėjimas balandžio 8 d., Romų genocido minėjimas rugpjūčio 2 d., taip pat finansuojami romų moterų įgalinimui skirti projektai. Kultūros ministerija 2012–2015 m. romų organizacijų projektams skyrė 23 040 Eur. Tautinių mažumų departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015–2016 m. skyrė 7 400 Eur.

Skleidžiant romų istoriją, kultūrą ir tradicijas, 2012 m. buvos išleistas lankstinukas apie romų holokaustą, 2013 m. išleista pirmoji grožinės literatūros knyga romani kalba – Vidojės Podgoreco „Baltasis čigoniukas“ ir romų folkloro plokštelė „*Romano folkloro. Pasakos ir smulkioji tautosaka*“.

6 STRAIPSNIS

1. Šalys skatina pakantumą ir dialogą tarp kultūrų ir imasi veiksmingų priemonių, kurios skatintų abipusę pagarbą, supratimą ir bendradarbiavimą visų asmenų, kurie gyvena jų teritorijose, visų pirma švietimo, kultūros ir žiniasklaidos srityse, nepriklausomai nuo tų asmenų etninio, kultūrinio, kalbinio ar religinio savitumo.
2. Šalys įsipareigoja imtis reikiamų priemonių apsaugoti asmenis, kuriems gali būti grasinama arba grėsti diskriminacija, priešiškus ar smurtas dėl jų etninio, kultūrinio, kalbinio ar religinio savitumo.

Pakantumo ir tarpkultūrinio dialogo skatinimas švietimo srityje

Švietimas apie totalitarinių režimų nusikaltimus, nusikaltimų žmogiškumui prevenciją ir toleranciją

Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose, siekiant ugdyti tarpkultūrinį pakantumą ir dialogą, į pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrąsias programas įtrauktas švietimas apie holokaustą ir tolerancijos ugdymas. Tarptautinė komisija nacių ir sovietinio okupacinių režimų nusikaltimams Lietuvoje įvertinti (toliau – Tarptautinė komisija) organizuoja šią švietimo veiklą, remdamasi 2002 m. patvirtinta Švietimo apie totalitarinių režimų nusikaltimus, nusikaltimų žmogiškumui prevencijos ir tolerancijos ugdymo programa (toliau – Švietimo ir tolerancijos ugdymo programa). Programa įgyvendinama keturiomis kryptimis:

1. Tolerancijos ugdymo centrų tinklo kūrimas ir plėtimas;
2. Bendrojo lavinimo mokyklų mokytojų švietimas;
3. Atmintinų dienų minėjimų ir projektinės veiklos inicijavimas;
4. Metodinės medžiagos rengimas.

Į šios programos įgyvendinimą siekiama įtraukti ne tik istorijos, bet ir kitų dalykų (etikos ir tikybos, kalbų, muzikos, dailės) mokytojus. Mokytojų švietimas vykdomas, organizuojant seminarus Lietuvoje ir užsienyje. Seminaruose pristatomi Tarptautinės komisijos istorikų atlikti tyrimai, kviečiami kompetentingi istorikai, pristatoma kitų šalių metodinė patirtis, kalbama ne tik apie žydų holokaustą, bet ir apie romų genocidą. Kasmet Tarptautinė komisija organizuoja 10–15 seminarų Lietuvoje.

Švietimas apie romų genocidą

Tarptautinė komisija ir Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras Lietuvos archyvuose, muziejuose, taip pat bendradarbiaudami su romų genocidą išgyvenusiais asmenimis ar jų artimaisiais, renka ir analizuoja medžiagą šia tema. Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras įvairių tyrimų pagrindu 2015 m. parengė parodą, skirtą nacių okupacijos laikotarpiu nukentėjusiems romams atminti. Paroda buvo atidaryta 2015 m. rugpjūčio 3 d., minint Tarptautinę romų – holokausto aukų atminimo dieną, ir veikė iki 2016 m. sausio 2 d.

Kultūros ministerija, siekdama skleisti informaciją apie romų genocidą, 2012 m. išleido lankstinuką, kuriame pateikė pagrindinę informaciją apie romų aukas Antrojo pasaulinio karo metais.

Prie švietimo apie romų genocidą aktyviai prisideda nevyriausybinių organizacijos. 2016 m. Žmogaus teisių centras įgyvendina projektą „Šviečiantys ekranai, kalbantys akmenys. Lietuvos žydų ir romų palikimo refleksijos“. Projektas numato įamžinti žuvusių romų atminimą Panevėžio mieste.

Pakantumo ir tarpkultūrinio dialogo skatinimas kultūros srityje

Siekiant užtikrinti veiksmingą įvairių tautinių mažumų integravimąsi į Lietuvos visuomenę bei skatinant kultūrų dialogą, pagarbą kultūrų raiškos įvairovei, kultūros paveldo išsaugojimą vietiniu, regioniniu, nacionaliniu lygmenimis, buvo įgyvendinama Tautinių mažumų politikos plėtros iki 2015 metų strategija.

Įgyvendinant šią strategiją, kasmet buvo organizuojama per 300 tautinių mažumų nevyriausybinių organizacijų renginių nacionaliniu ir vietiniu lygmenimis (vakarų, koncertų, leidinių pristatymų, seminarų ir apskritojo stalo diskusijų, tautinių bendrijų menininkų kūrybos vakarų, pokalbių ir t. t.). Renginiai buvo skirti tautinių bendrijų kultūros sklaidai, tradicijoms puoselėti, tautinių mažumų integracijai į šalies visuomenę. Taip pat organizuotos tautinių mažumų folkloro kolektyvų, reprezentuojančių Lietuvos tautinių mažumų kultūrą, koncertinės programos Lietuvoje ir užsienyje. Viešojoje įstaigoje Romų visuomenės centre organizuoti renginiai, supažindinantys visuomenę su romų kultūra ir tradicijomis. Kasmet vyko tradiciniai renginiai: tarptautinis festivalis „Pokrovskije kolokola“, kurio tikslas – pristatyti Vilnių kaip daugiakultūrį miestą, supažindinti visuomenę su Lietuvoje gyvenančių tautinių mažumų tradiciniais amatais; festivalis „Kultūrų tiltai“, vykstantis Kaune; tradicinis lenkų kultūros festivalis „Kwiaty Polski“; Tautinių bendrijų dienos minėjimas gegužės 21 d.; Sekmadieninių mokyklų festivalis; Tarptautinės romų dienos minėjimo koncertas balandžio 8 d.; Tarptautinės romų – holokausto aukų atminimo dienos minėjimas rugpjūčio 2 d. ir kiti renginiai.

Prie visuomenės švietimo ir tolerancijos didinimo prisideda ir nuo 2007 m. skelbiamas konkursas nominacijai „Už tautinę toleranciją“ gauti. Šiuo metu konkursą pavadinimu „Už tarpkultūrinio dialogo skatinimą“ organizuoja Tautinių mažumų departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Konkursui teikiami Lietuvos nacionalinėse ir regioninėse visuomenės informavimo priemonėse (spaudos, radijo, televizijos ir interneto žiniasklaidoje) publikuoti ar transliuoti darbai, skatinantys tautinį savitumą, toleranciją tautinėms mažumoms, kovą su tautine, rasine diskriminacija.

Nuo 2001 m. Lietuvoje renkamas Metų Tolerancijos žmogus. Šis vardas suteikiamas už atminties ir bendruomeninių ryšių skatinimą, supratimo pamokas, jog Lietuva buvo ir yra daugiatautis kraštas, už pilietinio susitaikymo ir pilietinės tolerancijos skelbimą, pilietinės visuomenės gynimą ir jos vertybių propagavimą, istorinės tiesos ir Holokausto aukų atminimo skelbimą, veikiant ir pasisakant prieš neįautrumą Lietuvos romų likimui.

Nuo 2014 m. Vyriausybėje rengiamos Tolerancijos apdovanojimų ceremonijos. Šie apdovanojimai – tai Lietuvos žydų bendruomenės, vykdančios tolerancijos kampaniją „Beigelių krautuvėlė“, iniciatyva pagerbti tuos, kurie gyvena pakančioje aplinkoje ir geba skleisti gėrį aplink save.

2012 m. pirmą kartą Lietuvoje publikuotos tautinių mažumų svarbios kultūrinės vertės kultūros paveldo objektų panoraminės, trimatės nuotraukos (išleistos kompaktiniu disku kaip virtualus kultūrinio turizmo turas); taip pat kompaktiniame diske pateikta rašytinė informacija lietuvių, lenkų, rusų, anglų kalbomis.

2014 m. gegužės 23 d. organizuota tarptautinė konferencija „Kultūrų įvairovė: dabartis ir perspektyvos“. Konferencijoje pranešimus skaitė Lietuvos ir užsienio šalių ekspertai. Europos Sąjungos valstybių narių atvirojo koordinavimo metodo ekspertų darbo grupės „Kultūrų įvairovė ir kultūrų dialogas“ („Cultural diversity and intercultural dialogue“) vadovė Sonja Kral Bervar pristatė gerosios praktikos vadovą ir jame pateiktas rekomendacijas Europos Komisija, nacionalinėms kultūros įstaigoms ir valstybės institucijoms.

Informacinės kampanijos

2011 m. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos užsakymu buvo vykdoma socialinės reklamos kampanija „Diskriminacija kenkia visiems“. Socialinės reklamos (3 televizijos klipų ir 3 rūšių lauko reklamos plakatų) tikslas – mokyti tikslines grupes atpažinti diskriminacijos apraiškas, diskriminuojantį elgesį, atskleisti žalingą diskriminacijos poveikį visuomenei, ugdyti pagarbą žmonių įvairovei. TV klipai buvo transliuojami Lietuvos nacionalinės televizijos ir komercinės LNK televizijos eteryje. Lauko reklamos plakatai pasirodė viešojo transporto stotelių vitrinose 15-oje Lietuvos miestų. Radijo laidų ciklą „Diskriminacija kenkia visiems“ radijo stotyse „Lietus“ ir „Kauno fonas“ sudarė 10 laidų, kurios informavo visuomenę apie teisę į lygybę ir nediskriminavimą, taip pat diskriminacijos reiškinių neigiamus padarinius kiekvienam asmeniui.

2012 m. buvo organizuotos „Lygybės dienos“. Diskusijos regionuose „Lyčių lygybės desantas“ kartu su filmų peržiūra ir aptarimais, viešos akcijos „Vaivorykštės dienos 2012“, „Tolerancijos maratonas“, „Jaunimo dienos 2012“ Lietuvos pajūryje, renginiai, minint pagyvenusią žmonių dieną, buvo organizuojami, siekiant atkreipti visuomenės dėmesį į įvairių socialinių grupių padėtį.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos užsakymu buvo parengtos ir transliuotos 5 radijo laidos lygių galimybių tema radijo stotyse „Žinių radijas“ ir „Pūkas“ bei 5 tiesioginės laidos „Nuomonių ratas“ Šiaulių televizijoje; sukurtas interaktyvus internetinis žaidimas „Pažink“ (www.pazink.org), kurio kiekvienas žaidėjas turėjo atsakyti į atsitiktine tvarka parinktus 20 klausimų apie lygias galimybes, diskriminaciją ir žmonių įvairovę įvairiais aspektais; aukštųjų mokyklų studentams buvo organizuojami švietimo renginiai Šiauliuose, Panevėžyje ir Klaipėdoje, per kuriuos buvo diskutuojama apie visuomenėje vyraujančius stereotipus ir juos formuojančią ir reprodukuojančią popkultūrą, tolerancijos sampratą, išankstinių nuostatų kaitą, vietos valdžios ir bendruomenių vaidmenį, kuriant integralią visuomenę; parengtas leidinys „Visa tiesa apie diskriminaciją“, kurio tikslas – išaiškinti diskriminacijos sąvoką, padėti atpažinti diskriminaciją, supažindinti su reikalingais įstatymais ir suteikti informacijos, ką daryti ir kur kreiptis žmonėms, patyrusiems diskriminaciją.

2013 m. Lietuva prisijungė prie Europos Tarybos kampanijos „Dosta“, kuria siekiama didinti visuomenės supratimą apie prietarus ir stereotipus, susijusius su romais. Vykdam šią kampaniją, Lietuvoje kasmet švenčiama Tarptautinė romų diena. 2016 m. koncertas, skirtas balandžio 8 dienai, pritraukė kelis tūkstančius žiūrovų.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba 2013 m. surengė socialinę akciją „Lygybės dienos“ 6-iuose Lietuvos regionuose: Vilniuje (gatvės muzikos dienos metu), Druskininkuose, Marijampolėje, Šiauliuose, Panevėžyje ir Klaipėdoje, paskelbė trumpametražių videofilmų konkursą „Atverk akis, pamatyk, kurk“, kurio tikslas – skatinti jaunimą domėtis diskriminacijos ir nepakantumo apraiškomis, išmokyti atpažinti menkinantį ir diskriminuojantį elgesį bei prisidėti prie tolerancijos visuomenėje skatinimo. Viešos paskaitos aukštųjų mokyklų bendruomenėms surengtos VšĮ Kauno technologijos universiteto gimnazijoje ir Vilniaus technologijų ir dizaino kolegijoje, Edukologijos universitete. Moderuojamos diskusijos „Apie mus, kitus ir stereotipus“ su aukštųjų mokyklų studentais surengtos Tauragėje, Kauno kolegijos Tauragės skyriuje, Utenos kolegijoje ir Alytaus kolegijoje. Tarnybos užsakymu radijo stotyje „Pūkas“ buvo pradėtas laidų ciklas „Lygybės dialogas: išgirsti ir suprasti“, skirtas tolerancijai skatinti. Parengtos laidos šiomis temomis: „Įvairios mažumos Lietuvoje – ką apie jas žinome?“, „Įvairios šeimos Lietuvoje“, „Neapykantos kalba“. Taip pat buvo parengti informaciniai leidiniai skirtingoms tikslinėms grupėms: darbdaviams, profesinių sąjungų ir nevyriausybinų organizacijų atstovams, savivaldybių bendruomenėse dirbantiems specialistams, mokyklų ir aukštųjų mokyklų mokslo bendruomenės atstovams:

- „Profesinės sąjungos kaip darbuotojų teisių ir lygių galimybių įgyvendinimo forma“;
- „Kaip užtikrinti lygias galimybes ir įvairovę NVO sektoriuje“;
- „Lygybės ir įvairovės politika mūsų darbo vietose“;
- „Lygybė ir įvairovė aukštojoje mokykloje“;
- „Lygios galimybės ir vietos valdžia“;
- „Lygybė ir įvairovė mokytojams ir vyresniųjų klasių moksleiviams“.

Šiuose leidiniuose glaustai pateikiama informacija apie diskriminacijos formas, nediskriminavimo teisės aktų ir Lygių galimybių bei Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymų

taikymą, pateikti patarimai, kaip parengti strategiją ir veiksmų planą lygybei ir įvairovei užtikrinti darbo vietoje ir švietimo institucijose.

2015 m. Lygių galimybių kontrolierius siekė supažindinti savivaldybes su savo tarnybos kompetencija, vykdoma veikla ir pristatyti lygių galimybių principo užtikrinimo svarbą darbo santykiuose, švietimo, prekių ir paslaugų srityse, valstybės ir savivaldybės institucijų ir įstaigų teisės aktuose. 2015 m. aplankyta 30 savivaldybių. Susitikimuose su Lygių galimybių kontrolieriumi iš viso dalyvavo 734 asmenys. Vidutiniškai kiekviename susitikime dalyvavo 24 asmenys.

Tikslinių grupių mokymai

Pareigūnų mokymai

Įgyvendinant 2015 m. pasirašytą Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos ir Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos (ESBO) Demokratinių institucijų ir žmogaus teisių biuro (ODIHR) supratimo memorandumą, parengta Lietuvos policijos pareigūnams pritaikyta mokymo programa kovos su neapykantos nusikaltimais klausimais. Mokymo programos tikslas – tobulinti policijos pareigūnų žinias ir įgūdžius, skirtus reagavimui į neapykantos nusikaltimus gerinti ir policijos pareigūnams išmokyti: atpažinti neapykantos nusikaltimus ir suprasti jų poveikį aukoms; suprasti ir tinkamai taikyti atitinkamas Baudžiamojo kodekso nuostatas; taikyti įgytus įgūdžius, reaguojant į neapykantos nusikaltimus ir juos tiriant. 2015 m. lapkričio 10–12 d. mokymų metu parengti 24 policijos instruktoriai, kurie įpareigoti įgytas žinias perteikti kitiems pareigūnams. Šiuose mokymuose taip pat dalyvavo prokurorai, kurių specializacija – neapykantos ir diskriminacijos nusikalstamų veikų tyrimas. 2016 m. pagal minėtą programą apmokyti 398 policijos pareigūnai.

2013–2014 m. Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuras kartu su Policijos departamentu prie Vidaus reikalų ministerijos įgyvendino Europos Sąjungos paramos lėšomis finansuojamą projektą „Inovatyvus policijos sistemos darbuotojų tarpkultūrinės kompetencijos tobulinimas“: buvo parengta kvalifikacijos tobulinimo programa „Policijos sistemos darbuotojų tarpkultūrinės kompetencijos tobulinimas“, kurios vieni iš uždavinių – suteikti pareigūnams žinių apie diskriminaciją ir pagrindinius teisės aktus, padedančius užtikrinti lygybės bei nediskriminavimo principus, ugdyti toleranciją ir formuoti korektišką požiūrį į kitoniškumą. 2014 m. mokymuose pagal šią programą dalyvavo daugiau kaip 150 policijos sistemos darbuotojų.

2011–2012 m. kvalifikacijos tobulinimo mokymuose „Bendravimo su nukentėjusiais ypatumai“, kuriuose buvo aptariamoms galimos diskriminacijos apraiškos Lietuvoje, dalyvavo 177 policijos pareigūnai, o 2012 m. kvalifikacijos tobulinimo mokymuose „Nediskriminavimo skatinimas. Lygių galimybių politikos įgyvendinimas“ – 26 policijos pareigūnai.

Generalinė prokuratūra, bendradarbiaudama su Lietuvos advokatus vienijančia asociacija (Lietuvos advokatūra) nuo 2013 m. lapkričio 8 d. iki 2014 m. gegužės mėn. organizavo ir vykdė Europos Tarybos finansuojamą programos HELP projektą dėl prokurorų ir advokatų bei jų padėjėjų interaktyvių mokymų antidiskriminacijos tema pagal Europos Žmogaus Teisių Teismo (EŽTT) aktualią jurisprudencinę praktiką. Mokymuose dalyvavo 15 specializuotų neapykantos ir diskriminacijos nusikalstamų veikų tyrimo prokurorų, taip pat 15 advokatų ir advokatų padėjėjų. Mokymų įvadinė ir 5 sesijų trukmės programa parengta pagal Jungtinių Tautų ir Europos Tarybos teisės aktus, jų įgyvendinimo ir EŽTT praktiką.

Žurnalistų etikos inspektoriui bendradarbiaujant su Utenos apskrities vyriausiuoju policijos komisariatu, 2014 m. rugsėjo 11 d. surengti mokymai Anykščių, Ignalinos, Molėtų, Visagino ir Zarasų policijos komisariatų darbuotojams policijos pareigūnams – praktinis seminaras „Visuomenės informavimas policijos veikloje: tarp pareigos informuoti ir žmogaus teisių apsaugos“. Mokymuose taip pat aptarti klausimai dėl neapykantos kurstymo internete tyrimų.

2016 m. balandžio 20–21 d. Tautinių bendrijų namai organizavo mokomąjį seminarą „Lietuvos tautinės bendrijos: istoriniai aspektai ir dabartis“ Vilniaus apskrities policijos pareigūnams (patruliams ir tyrėjams). Seminarą išklauė 52 dalyviai iš Vilniaus m., Vilniaus r., Širvintų, Šalčininkų, Švenčionių, Elektrėnų.

Žurnalistų mokymai

2014 m. buvo organizuojami žurnalistų mokymai.

Tarptautinis judėjimas „Media4change“, siekiantis skatinti atsakingą ir etišką žurnalistiką, organizavo mokymus regioninės žiniasklaidos atstovams. Šiame renginyje buvo kalbama, kaip atpažinti neapykantos kalbą ir jos išvengti žurnalistų veikloje, taip pat apie žurnalistų etiką per romų integracijos ir vartojamo žodyno prizmę.

Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba surengė mokymus Lietuvos žurnalistų sąjungos atstovams „Žurnalistų etika ir žiniasklaidos teisė: ar įmanoma konkurencija dėl etiškos žurnalistikos?“, kuriuose buvo pateiktos rekomendacijos žurnalistams, kaip, pranešant apie įvykius, cituojant informacijos šaltinius, neskleisti neapykantos kalbos, tinkamai į ją reaguoti. Tarnybos ekspertas dalyvavo 7 mokymuose (po 4 akad. val.) „Neapykantos kalba žiniasklaidos lūpomis: kurstymas ar ne?“, taip pat Vytauto Didžiojo universitete 2014 m. gruodžio 10 d. vykusioje mokslinėje konferencijoje „Neapykanta internete kaip iššūkis žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimui: teorija ir praktika“, kurioje analizavo neapykantos kalbos ir nuomonės raiškos santykį.

Lietuvos vaikų fondas, vykdydamas projektą „NVO tinklas Romų bendruomenei įgalinti“ 2014 m. organizavo Lietuvos regionuose dirbantiems žurnalistams mokymus apie romų tautinę mažumą.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba 2014 m. Klaipėdoje surengė seminarą Lietuvos vakarų ir šiaurės regionų žiniasklaidos atstovams. Apie žiniasklaidos įtaką diskriminacijos suvokimui ir asmeninę žurnalistų atsakomybę kalbėjo žinomi šios srities ekspertai.

Mokymai darbdaviams

Pagal Europos Sąjungos ilgalaikio mokymosi Leonardo da Vinci programą 2011 m. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba vykdė projektą „Lyčių lygybės ir įvairovės planavimas darbo vietoje“. Jo metu buvo parengta mokymo programa, kurią sudarė teorinė medžiaga, praktiniai užsiėmimai, taip pat kita metodinė ir didaktinė medžiaga. Ši mokymo programa buvo pristatyta 10-je savivaldybių, dalyvaujant darbdaviams, profesinių sąjungų atstovams, vietiniams politikams ir savivaldybių tarnautojams.

Nuo 2013 m. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba tęsė projektą „Įvairovės parkas“, kurio tikslas – skirtingoms tikslinėms grupėms suteikti daugiau informacijos apie diskriminacijos darbo rinkoje mažinimą. Vykdamas projektą, surengtos paskaitos-diskusijos darbdaviams, profesinių sąjungų ir darbuotojus vienijančių organizacijų, nevyriausybinų organizacijų atstovams, bendrojo ugdymo

Lenkais	7,6	8	4,3	Lenkais	7,5	9	4,7
Rusais	5,1	5	7	Rusais	3,9	6	5,8
Ukrainiečiais	4,3	5	3,2	Ukrainiečiais	2,7	6	3,2
Baltarusiais	5,4	6	3,6	Baltarusiais	3,4	7	3
Žydais	14,7	15	10	Žydais	11,9	13	7,2
Romais	62,6	66	58,2	Romais	43,1	48	40,3

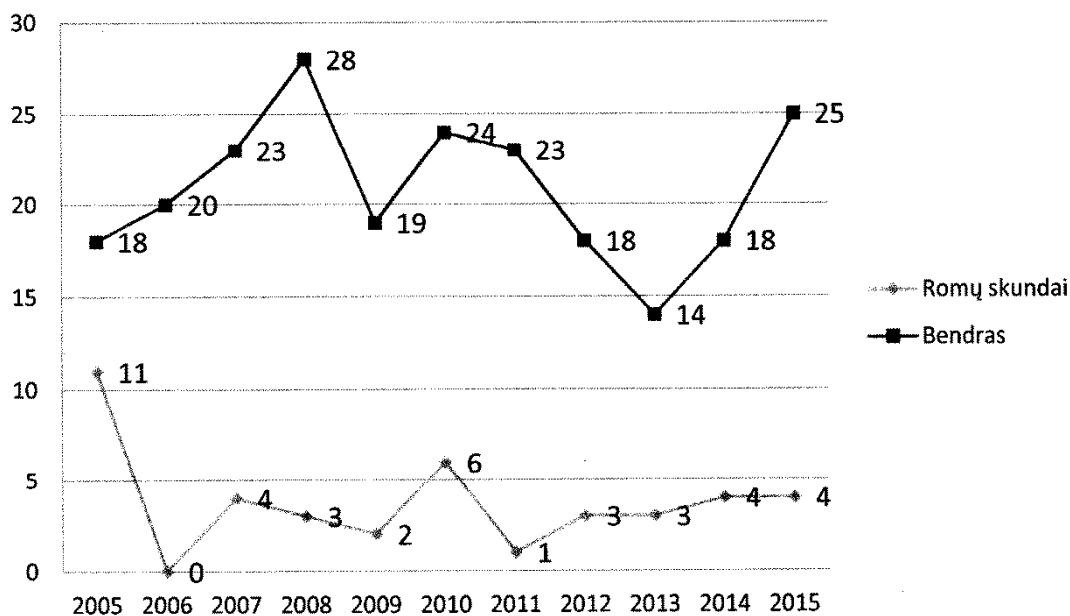
2 dalis

Lietuvos Respublika toliau tęsė Lygių galimybių įstatymo, Baudžiamojo kodekso 169–171 straipsnių ir kitų teisės aktų, draudžiančių asmenų, priklausančių tautinėms mažumoms, diskriminaciją ir neapykantos kurstymą, įgyvendinimą (plačiau apie šiuos teisės aktus žr. III pranešimo 6 str. II dal.).

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos nagrinėjami skundai

Skundų dėl diskriminavimo rasės, etninės priklausomybės, tautybės, kilmės ir kalbos pagrindais skaičius 2013 m. buvo sumažėjęs, tačiau nuo 2014 m. šis skaičius vėl nežymiai auga. Kasmet daugiausia skundžiamasi dėl diskriminavimo tautybės pagrindu, mažiausiai – dėl diskriminavimo kilmės, etninės priklausomybės ir rasės pagrindu. Prie skundų dėl diskriminavimo etninės bei rasinės priklausomybės pagrindu priskiriami skundai dėl užgaulių komentarų virtualioje erdvėje. Jie pagal kompetenciją persiunčiami ikiteisminio tyrimo institucijoms, kurios pradeda ikiteisminius tyrimus. Pastebima tendencija, kad skunduose paprastai nurodomi du diskriminavimo pagrindai – tautybė ir kalba, tautybė ir amžius, tautybė ir negalia.

5 diagrama. Tyrimų dėl galimos diskriminacijos tautybės, kalbos, kilmės pagrindu dinamika, lyginant su romų skundais

Įvairių sociologinių tyrimų duomenimis romai įvardijami kaip labiausiai diskriminuojama grupė, tačiau skundų dėl jų diskriminavimo Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba gauna mažai.

2015 m. gauti 4 romų skundai, kurių vienas pasitvirtino – buvo nustatyta diskriminacija dėl tautybės. Vienoje iš Kauno kavinių romai buvo nepageidaujami klientai, kavinės savininkas atsisakė juos aptarnauti dėl neva jų netinkamo elgesio kavinėje. Kavinės savininkas įspėtas. Du romų tautybės asmenys skundėsi dėl netinkamo medikų elgesio su jais, tačiau abiem atvejais informacija nepasitvirtino (buvo apskūsta Laisvės atėmimo vietų ligoninė ir Panevėžio infekcinė ligoninė).

Pareiškėjai dažniausiai skundžiasi valdžios ir valdymo institucijų veikla, taip pat neišvengiama skundų dėl sveikatos paslaugų teikimo.

Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos atliktos ekspertizės

Žurnalistų etikos inspektorius tiria nesantaikos (neapykantos, diskriminacijos, patyčių) kurstymo atvejus viešojoje informacijoje. 2011–2016 m. ikiteisminio tyrimo institucijų prašymu dėl nesantaikos kurstymo Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyboje iš viso buvo atliktos 509 viešosios informacijos turinio ekspertizės (2011 m. – 104; 2012 m. – 129; 2013 m. – 123; 2014 m. – 46; 2015 m. – 103; 2016 m. – 4). Nesantaikos (neapykantos, diskriminacijos) kurstymas dėl rasės, tautybės, kilmės ar kalbos nustatytas 110 tyrimo objektų (2011 m. – 11; 2012 m. – 32; 2013 m. – 16; 2014 m. – 18; 2015 m. – 29; 2016 m. – 4), tyčiojimas (niekinimas, įžeidimas) dėl rasės, tautybės, kilmės ar kalbos nustatytas 453 tyrimo objektuose (2011 m. – 87; 2012 m. – 158; 2013 m. – 69; 2014 m. – 32; 2015 m. – 104; 2016 m. – 3), kurstymas smurtauti (fiziškai susidoroti) dėl rasės, tautybės, kilmės ar kalbos nustatytas 174 tyrimo objektuose (2011 m. – 29; 2012 m. – 58; 2013 m. – 38; 2014 m. – 7; 2015 m. – 42; iki 2016 m. balandžio 20 d. nėra duomenų).

2016 m. dėl viešojoje erdvėje pastebėto nesantaikos kurstymo rasės, tautybės, kilmės ar kalbos pagrindu Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba 2 kartus kreipėsi į teisėsaugos institucijas dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo, 2015 m. į teisėsaugos institucijas tuo pačiu pagrindu buvo kreiptasi 3 kartus, 2014 m. tokių kreipimųsi buvo 2.

Nusikaltimų pagal Baudžiamojo kodekso 169–170¹ straipsnius tyrimas

Ikiteisminio tyrimo institucijos, prokuratūra ir teismai tiria ir nagrinėja bylas dėl nusikaltimų, numatytų Baudžiamojo kodekso 169 straipsnyje „Diskriminavimas dėl tautybės, rasės, lyties, kilmės, religijos ar kitos grupinės priklausomybės“ ir 170 straipsnyje „Kurstymas prieš bet kokios tautos, rasės, etninę, religinę ar kitokią žmonių grupę“.

6 lentelė. Duomenys apie nusikaltimų pagal Baudžiamojo kodekso 169 ir 170 straipsnius tyrimą

	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m
Užregistruoti nusikaltimai pagal BK 169 str.	4 (2)*	5 (3)*	4	0	0

Užregistruoti nusikaltimai pagal BK 170 str.	328 (63)*	266 (197)*	152 (84)*	102 (32)*	138 (93)*
Teismų gautos bylos pagal BK 169 str.	0	1	4	1	n. d.
Teismų gautos bylos pagal BK 170 str.	94	59	37	40	n. d.
Teismų išnagrinėtos bylos pagal BK 169 str.	1	1	4	1	n. d.
Teismų išnagrinėtos bylos pagal BK 170 str.	95	61	36	37	n. d.
Priimtų apkaltinamųjų nuosprendžių skaičius	91	55	n. d.	n. d.	n. d.
Nuteistų asmenų skaičius	95	56	n. d.	n. d.	n. d.

*Iš jų dėl tautybės, rasės, religijos, kalbos

2011-2015 m. nusikaltimų pagal Baudžiamojo kodekso 170¹ straipsnį „Grupių ir organizacijų, turinčių tikslą diskriminuoti žmonių grupę arba kurstyti prieš ją, kūrimas ir veikla“ užregistruota nebuvo.

Nukentėjusiųjų apsauga

Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo numatytais atvejais nukentėjusysis baudžiamojoje byloje dėl nusikalstamų veikų asmens lygiateisiškumui ar sąžinės laisvei turi teisę gauti valstybės garantuojamą antrinę teisinę pagalbą. Antrinė teisinė pagalba – tai valstybės garantuojama advokato pagalba teisiniame procese, kuri apima dokumentų rengimą, gynybą ir atstovavimą bylose, įskaitant vykdymo procesą. Aukščiau minėtas įstatymas teisę pasinaudoti valstybės garantuojama antrine teisine pagalba suteikia asmenims, kurių turtas ir metinės pajamos neviršija Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatytų turto ir pajamų lygių teisei pagalbai gauti. Nukentėjusieji dėl nusikaltimų atsiradusios žalos atlyginimo bylose, įskaitant atvejus, kai žalos atlyginimo klausimas yra sprendžiamas baudžiamojoje byloje, turi teisę gauti antrinę teisinę pagalbą, neatsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatytus turto ir pajamų lygius teisei pagalbai gauti. Šių asmenų teisę į antrinę teisinę pagalbą įrodo ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro nutarimas ar teismo nutartis, kuriais asmuo pripažįstamas nukentėjusiuoju, ir (ar) teismo nuosprendis.

Baudžiamojo proceso kodekso (BPK) 128 str. „Pranešimas apie įtariamojo suėmimą“ imperatyviai reglamentuoja, kad prokuroras arba ikiteisminio tyrimo pareigūnas privalo pranešti nukentėjusiajam apie rasistinio ar diskriminacinio pobūdžio nusikalstamos veikos byloje nusikalstamą veiką padariusio asmens (įtariamojo) suėmimą ir išsiaiškinti, ar nukentėjusysis pageidauja, kad jam būtų pranešta apie būsimą įtariamojo paleidimą į laisvę. Pranešti apie įtariamojo suėmimą nebūtina tik tuo atveju, jeigu nukentėjusiojo gyvenamoji vieta nežinoma. Su visų šiuos veiksmus įtvirtinančių dokumentų turiniu neleidžiama susipažinti įtariamajam ir jo gynėjui.

Vadovaujantis BPK 198 str. „Nukentėjusiojo ar liudytojo teisė prašyti taikyti anonimiškumą“ ir 199 str. „Anonimiškumo taikymo nukentėjusiajam ir liudytojui pagrindai“ nuostatomis, nukentėjusysis ar liudytojas bet kurio labai sunkaus, sunkaus ar apysunkio nusikaltimo atveju, kai gresia realus pavojus nukentėjusiojo, liudytojo ar jų šeimos narių arba artimųjų giminaičių gyvybei,

sveikatai, laisvei ar turtui, taip pat tarnybos, verslo ar kitiems teisėtiems interesams, kai nukentėjusiojo ar liudytojo parodymai yra svarbūs baudžiamajame procese, taip pat ir nusikaltimų dėl rasistinių, diskriminacinių motyvų bylose, šio kodekso nustatyta tvarka gali prašyti prokurorą ar ikiteisminio tyrimo pareigūną taikyti jam anonimiškumą. Toks anonimiškumas gali būti taikomas ir prokuroro iniciatyva, kai yra visi paminėtieji jo skyrimo pagrindai.

Išskirtiniais atvejais, kai gresia realus pavojus gyvybei, nukentėjusiajam nuo rasinės diskriminacijos ar ksenofobijos veikų asmeniui gali būti skiriama valstybės apsauga.

7 STRAIPSNIS

Šalys užtikrina, kad būtų gerbiama kiekvieno tautinei mažumai priklausančio asmens teisė laisvai rengti taikius susirinkimus, teisė burtis į susivienijimus ir teisė į žodžio, minties, sąžinės ir religijos laisvę.

Tautinių mažumų nevyriausybinės organizacijos

Lietuvai atkūrus nepriklausomybę ir prasidėjus sisteminei transformacijai, formuojantis demokratinėms valstybės institucijoms, susidarė palankios sąlygos kurti piliečių susivienijimus. Tuo metu buvo steigiami daug nevyriausybinių organizacijų. Šiame procese aktyviai dalyvavo ir tautinės bendrijos.

2015 m. Lietuvoje veikė 261 įvairaus tipo tautinių bendrijų nevyriausybinių organizacija. Palyginti su 2006 m., nevyriausybinių organizacijų skaičius pasikeitė nežymiai (žr. 5 lentelę). Lietuvos tautinių bendrijų organizacijos, plėtodamos veiklą, išlaiko bendruomenių narių tautinį tapatumą, taip pat prisideda prie atviros visuomenės kūrimo, turtina šalies kultūrinį, ekonominį ir socialinį gyvenimą.

7 lentelė. Nevyriausybinių organizacijų skaičius

Tautybė	Nevyriausybinių organizacijų skaičius 2001 m.	Nevyriausybinių organizacijų skaičius 2006 m.	Nevyriausybinių organizacijų skaičius 2015 m.
Armėnai	2	6	9
Azerbaidžaniečiai	1	5	10
Baltarusiai	18	23	20
Bulgarai	1	1	1
Čečėnai	-	1	1
Estai	1	1	1
Graikai	5	9	11
Gruzinai	1	1	2
Karaimai	1	2	1
Kazachai	-	-	1
Korėjiečiai	1	1	-
Latviai	4	9	6

Lenkai	53	49	71
Libaniečiai	-	-	1
Romai	13	12	8
Rumunai	1	1	1
Rusai	56	73	58
Tadžikai	-	1	-
Totoriai	12	18	21
Ukrainiečiai	11	17	13
Uzbekai	1	6	6
Vengrai	1	1	1
Vokiečiai	32	16	9
Žydai	29	19	9
Iš viso	244	272	261

Saltinis: Tautinių mažumų departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės informacija

8 STRAIPSNIS

Šalys įsipareigoja pripažinti kiekvieno tautinei mažumai priklausančio asmens teisę išpažinti savo religiją, turėti įsitikinimus, steigti religines institucijas, organizacijas ir asociacijas.

Gyventojai pagal tikybą

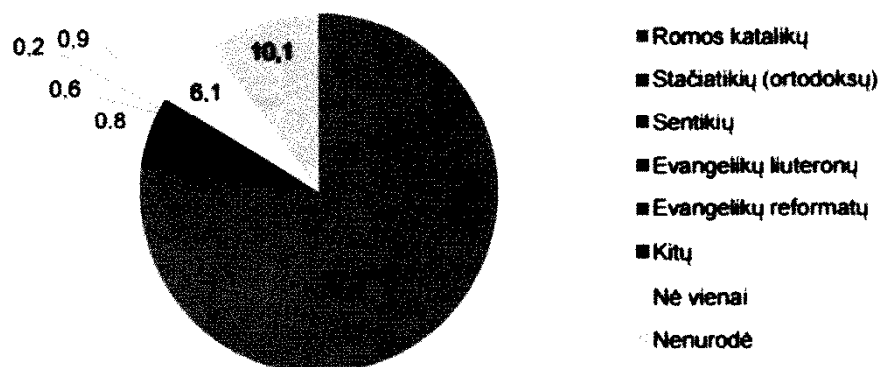
2011 m. visuotinio gyventojų ir būstų surašymo duomenimis, gyventojai save priskyrė 59 religinėms bendruomenėms (2001 m. – 28). Surašyme užfiksuota 11 tikybų, kurias išpažino daugiau kaip po 1 tūkst. gyventojų. Romos katalikams save priskyrė 2 mln. 350 tūkst. (77,2 proc.) gyventojų, stačiatikiams (ortodoksams) – 125,2 tūkst. (4,1 proc.), sentikiams – 23,3 tūkst. (0,8 proc.), evangelikams liuteronams – 18,4 tūkst. (0,6 proc.), evangelikams reformatams – 6,7 tūkst. (0,2 proc.), kitoms tikyboms – 24,9 tūkst. (0,8 proc.) (žr. 5 diagramą).

Nuo 2001 m. gyventojų struktūra pagal tikybą išliko nepakitusi. 2011 m. savęs nepriskyrė nė vienai religinei bendruomenei 186,7 tūkst., arba 6,1 proc., gyventojų (2001 m. – 331,1 tūkst., arba 9,5 proc.). 2011 m. kas dešimtas gyventojas nenurodė, kuriai religinei bendruomenei save priskirtų (2001 m. – kas aštuonioliktas gyventojas).

Save priskyrusiųjų Romos katalikų religinei bendruomenei dalis, palyginti su bendru gyventojų skaičiumi, apskrityse varijuoja nuo 86,7 proc. iki 70,6 proc. Daugiau kaip 80 proc. gyventojų save priskyrė Romos katalikams Alytaus, Marijampolės, Panevėžio, Tauragės ir Telšių apskrityse. Tautiniu požiūriu margesnėse apskrityse (Klaipėdos, Vilniaus ir Utenos) Romos katalikams save priskyrusiųjų dalis mažesnė – nuo 70,6 proc. iki 75,3 proc., stačiatikių (ortodoksų) daugiausia gyveno Klaipėdos (8,6 proc.), Utenos (8,3 proc.) ir Vilniaus (7,5 proc.) apskrityse, sentikių – Utenos (2,9 proc.) apskrityje.

6 diagrama. Gyventojų pasiskirstymas pagal tikybą

Gyventojai pagal religinę bendruomenę, kuriai save prisiskyrė, procentais

Šaltinis: http://statistics.bookdesign.lt/esu_04.htm?lang=lt

Ilgą laiką po Lietuvos Respublikos Nepriklausomybės atkūrimo egzistavo teisinis neaiškumas dėl religinės paskirties nekilnojamojo turto, kuris buvo sovietų valdžios formaliai nacionalizuotas, tačiau paliktas religinėms bendruomenėms naudoti ir naudotas religijos tikslais tiek sovietmečiu, tiek ir atkūrus Nepriklausomybę, nuosavybės teisių. Religinės bendruomenės, nors ir praktiškai naudojamos pastatus, dažnai nebūdavo įregistravusios jų nuosavybės teisių. Šis klausimas, susijęs su Keturiasdešimties totorių kaimo religine bendruomene, buvo minimas ir Konvencijos Patariamąjį komiteto trečiosios nuomonės apie Lietuvos Respubliką 55 ir 57 pastraipose.

2012 m. priimtas Religinių bendruomenių ir bendrijų nuosavybės teisės į religinės paskirties nekilnojamojo turto registravimo tvarkos įstatymas sudarė galimybę religinėms bendruomenėms ir bendrijoms teikti prašymus dėl nuosavybės teisių į savo maldos namus pripažinimo nuo 2012 m. liepos 1 d. iki 2015 m. liepos 1 d. Atsižvelgdama į gautus religinių bendruomenių prašymus, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2012–2016 m. priėmė nutarimus dėl religinės paskirties nekilnojamojo turto, kuriais pripažino katalikų, stačiatikių, sentikių, evangelikų liuteronų, karaimų ir (totorių kilmės) musulmonų sunitų religinių bendruomenių nuosavybės teises į naudojamą religinės paskirties nekilnojamojo turto.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. vasario 4 d. nutarimu Nr. 97 buvo pripažinta nuosavybės teisė į pastatą – mečetę Keturiasdešimties totorių kaimo musulmonų sunitų bendruomenei, o 2016 m. balandžio 6 d. nutarimu Nr. 346 – nuosavybės teisė į pastatą – mečetę Nemėžio musulmonų sunitų religinei bendruomenei. Tokiu būdu šioms religinėms bendruomenėms buvo sudarytos galimybės įregistruoti nuosavybės teises į savo maldos namus.

Religinių bendruomenių finansavimas

2011–2016 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybė skyrė tikslines lėšas tradicinių Lietuvos religinių bendruomenių, bendrijų ir centrų maldos namams atstatyti ir kitoms reikmėms (žr. 6 lentelę).

8 lentelė. Religinių bendruomenių finansavimas 2011–2015 m. (eurais)

	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.
Lietuvos Vyskupų Konferencija	464 551	434 025	432 750	432 750	570 840
Lietuvos stačiatikių arkivyskupija	26 674	25 110	25 805	25 805	33 146
Lietuvos Sentikių Bažnyčios Aukščiausioji Taryba	6 661	6 430	6 430	6 430	7 764
Rytų Sentikių Cerkvės, neturinčios dvasinės hierarchijos, Vilniaus sentikių religinė bendruomenė	637	724	724	724	769
Lietuvos Evangelikų Liuteronų Bažnyčios Konsistorija	6 198	5 966	6 256	6 256	7 336
Lietuvos musulmonų sunitų dvasinis centras	3 389	3,359	3 389	3 389	3 555
Lietuvos žydų religinė bendruomenė	2 230	2 201	2 259	2 259	2 309
Kauno žydų religinė bendruomenė	579	608	579	579	584
Vilniaus miesto žydų religinė bendruomenė „Chassidie Chabad Lubavitch“	290	290	290	290	300
Šv. Juozapato Bazilijonų ordino Vilniaus vienuolynas	2 954	2 954	3 041	3 012	3 067
Lietuvos karaimų religinė bendruomenė	2 925	2 925	2 954	2 954	2 971
Lietuvos Evangelikų Reformatų Bažnyčios Sinodo Kolegija	1 216	1 912	1 651	–	–
Lietuvos Evangelikų Reformatų Bažnyčios – <i>Unitas Lithuaniae</i> – Sinodas	2 867	2 230	2 462	4 142	4 523

Šaltinis: Lietuvos respublikos Vyriausybės nutarimai: 2011 m. birželio 8 d. Nr. 663, 2012 m. birželio 27 d. Nr. 766, 2013 m. gegužės 22 d. Nr. 463, 2014 m. kovo 12 d. Nr. 239, 2015 m. kovo 13 d. Nr. 254, 2016 m. kovo 16 d. Nr. 242

9 STRAIPSNIS

1. Šalys įsipareigoja pripažinti, kad kiekvieno tautinei mažumai priklausančio asmens teisė į žodžio laisvę apima pažiūrų laisvę ir laisvę gauti bei perduoti informaciją bei idėjas tautinės mažumos kalba be valstybinių institucijų įsikišimo ir nepaisant sienų. Šalys užtikrina, kad jų teisinėse sistemose nebus diskriminuojama tautinei mažumai priklausančių asmenų teisė kreiptis į žiniasklaidą.

2. Šio straipsnio 1 dalis netrukdo Šalims nediskriminuojant ir remiantis objektyviais kriterijais reikalauti licencijų garsinio radijo ir televizijos transliacijoms bei kino įmonėms.

3. Šalys netrukdo tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims kurti ir naudoti spaudinius. Šalys pagal savo garsinio radijo ir televizijos transliacijas reglamentuojančius teisės aktus ir atsižvelgdamos į 1 dalies nuostatas kiek įmanoma užtikrina, kad tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims būtų sudaryta galimybė kurti ir naudoti savo žiniasklaidos priemones.

4. Šalys savo teisinėse sistemose priima reikiamas priemones, kurios palengvintų tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims pasinaudoti teise kreiptis į žiniasklaidą ir skatintų pakantumą bei sudarytų sąlygas kultūriniam pliuralizmui.

Lietuvos Respublikoje yra užtikrinama kiekvieno asmens, kad ir kokia būtų jo kilmė, rasė, religija ar įsitikinimas, teisė į saviraiškos laisvę.

Teisę turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti garantuoja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnis. Jis taip pat skelbia, kad „žmogui neturi būti kliudoma ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas. Laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu, jei tai būtina apsaugoti žmogaus sveikatai, garbei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei ar ginti konstitucinei santvarkai.“ Be to, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 44 straipsnis nustato, kad valstybė, politinės partijos ir visuomeninės organizacijos, kitos institucijos ar asmenys negali monopolizuoti masinės informacijos priemonių. Masinės informacijos cenzūra yra draudžiama.

Papildomai teisę laisvai reikšti savo mintis ir įsitikinimus, nevaržomai rinkti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas reglamentuoja Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas, kuris nustato viešosios informacijos rengėjų, skleidėjų, jų dalyvių, žurnalistų ir jų veiklą reglamentuojančių institucijų teises, pareigas ir atsakomybę, tuo panaikindamas prielaidas diskriminuoti tautinei mažumai priklausančių asmenų teisę kreiptis į visuomenės informavimo priemones.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 8 straipsniu, „Visuomenės informavimo priemonėse draudžiama kurstyti karą, tautinę, rasinę, religinę nesantaiką.“

Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 4 straipsnio 2 dalis numato, kad „Lietuvos Respublikoje laiduojamas laisvas televizijos programų, kurios transliuojamos laikantis Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse nustatytų reikalavimų, priėmimas ir retransliavimas iš valstybių, Europos Sąjungos narių ir kitų Europos Tarybos konvenciją dėl televizijos be sienų ratifikavusių Europos šalių.“ Tai suteikia galimybę žiūrėti įvairias užsienio televizijos stočių programas. Lietuvoje taip pat laisvai platinama užsienyje leidžiama spauda užsienio kalbomis.

Pagal Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 34 straipsnį „Radijo ir (ar) televizijos programos, transliuojamos ne lietuvių kalba, turi būti verčiamos į lietuvių kalbą arba rodomos su lietuviškais subtitrais, išskyrus mokomąsias, progines, specialiąsias, muzikines ir retransliuojamas užsienio valstybių radijo ir (ar) televizijos programos ar atskiras programos, taip pat radijo ir (ar) televizijos programų transliuotojų sukurtas programos, skirtas Lietuvos tautinėms mažumoms.“ Lietuvos radijo ir televizijos komisija, „atsižvelgdama į tautinių mažumų, gyvenančių transliuojamų radijo ir (ar) televizijos programų aprėpties zonoje, poreikius, nurodydama licencijos sąlygas, gali nustatyti, kokią transliuojamų ir (ar) retransliuojamų radijo ir (ar) televizijos programų ar atskirų programų dalį turi sudaryti radijo ir (ar) televizijos programos ar atskiros programos tautinių mažumų kalbomis.“

Lietuvoje tautinių mažumų bendruomenėms sudarytos sąlygos kurti ir naudotis visuomenės informavimo priemonėmis savo gimtąja kalba. Šalyje leidžiami ir platinami periodiniai leidiniai rusų ir lenkų kalbomis. Lietuvos totoriai leidžia laikraštį trimis kalbomis – lietuvių, rusų ir lenkų (žr. 7 lentelę). Lietuvoje veikia privačių radijo stočių, transliuojančių rusų ir lenkų kalbomis, o Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija transliuoja informacines laidas didžiausių Lietuvos tautinių mažumų kalbomis. Tautinių mažumų žiniasklaidos išlaikymo šaltiniai – tai nuo 1996 m. veikiantis Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas, pajamos iš reklamos arba istorinių tėvynių parama.

Tautinėms mažumoms priklausantys asmenys turi tokias pat galimybes, kaip ir bet kurie kiti asmenys, vykdyti visuomenės informavimo veiklą Lietuvos Respublikoje. Lietuvos Respublikos įstatymai numato galimybę teikti finansinę paramą kultūros ir švietimo projektams. Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 28 straipsniu, VšĮ Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas skelbia konkursus dalinei valstybės paramai gauti, kurių tikslas – skatinti nacionalinei kultūrai reikšmingų, išliekamąją vertę turinčių projektų šalyje ir regionuose kūrimą, laiduoti jų tęstinumą, užtikrinti minimalią paramą viešajai raiškai, prevencijos programų įgyvendinimui, vaikų ir jaunimo doroviniam ugdymui. Minėti projektai prisideda prie Lietuvos tautinių mažumų tapatumo plėtros, Lietuvos ir Europos visuomenės integracijos skatinimo, įvairių kalbų dialogo puoselėjimo.

9 lentelė. Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo parama tautinių mažumų viešosios informacijos rengėjų projektams 2011–2016 m. (eurais)

2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.
37 889	16 508	13 844	31 569	37 090	44 900

Šaltinis: Spaudos, radijo ir televizijos fondo informacija (<http://www.srtfondas.lt/konkursai>)

Spauda tautinių mažumų kalbomis

Lietuvos gyventojai rusų kalba gali įsigyti 16 laikraščių ir 6 žurnalus, pvz.: „Ekspress nedelia“ („Экспресс-неделя“), „Obzor“ („Обзор“), „Litovskij kurjer“ („Литовский курьер“), „Pensioner“ („Пенсионер“), „Domashnij doktor v Litve“ („Домашний доктор в Литве“), „Živoj kolos“ („Живой Колос“), „Vesti Šalči“ („Вести Шальчи“), „Sugardas“ („Сугардас“), „V každyj dom“ („В каждый дом“). Dar kiti leidiniai yra įvežami, pvz.: „Argumenty i fakty“ („Аргументы и факты“), „Komsomolskaja pravda“ („Комсомольская правда“), „Tajny zvezd“ („Тайны звезд“), „Burda“ („Бурда“), „Liza“ („Лиза“), „Domašnij očaj“ („Домашний Очаг“) ir kt. Lietuvoje leidžiama lietuviško dienraščio „Klaipėda“ versija rusų kalba. Nuo 2014 m. rusų kalba pradėtas leisti dienraštis „Vakaro žinios“ (iki 2014 m. rusiška laikraščio „Respublika“ versija). Leidiniai iš kaimyninių valstybių daugiausia platinami spaudos kioskuose, prekybos centruose, degalinėse. Spaudos ir knygų platinimo bei užsienio leidinių prenumeratos paslaugas teikia įmonė UAB „Press Express“, apimanti daugiau kaip 1150 prekybos vietų visoje Lietuvos teritorijoje.

Nuo 2008 m. informacija rusų kalba viešinama internetiniuose dienraščiuose <http://ru.delfi.lt/> ir www.runet.lt. 2012 m. lietuviškas žinių portalas „15min.lt“ atidarė svetainę rusų kalba, kuri veikė iki 2014 m. Nuo 2013 m. veikia portalas „L24.lt“ (informacija viešinama keturiomis kalbomis – lietuvių, lenkų, rusų ir anglų). 2015 m. pabaigoje Lietuvoje pradėjo veikti portalas

„Novaja gazeta – Baltija“ (novayagazeta.lt). Naujienas rusų kalba galima skaityti ir portale EUROUA.INFO.

Lietuvoje leidžiami 6 periodiniai leidiniai ir žurnalai lenkų kalba: dienraštis „Kurier Wileński“, savaitraštis „Tygodnik Wileńszczyzny“, katalikiškas laikraštis „Spotkania“, mėnraštis „Magazyn Wileński“, kas ketvirtį išleidžiamas naujas „Znad Wili“ numeris. Lietuvos Lenkų sąjungos savaitraštis „Nasza Gazeta“ nuo 2003 m. leidžiamas kaip savaitraščio „Tygodnik Wileńszczyzny“ priedas.

Didėjant visuomenės poreikiui naudotis internetine žiniasklaida, nuo 2008 m. aktuali informacija lenkų kalba viešinama interneto svetainėse: www.zw.lt, www.l24.lt, www.wilnoteka.lt, www.pl.delfi.lt, www.pogon.lt.

10 lentelė. Periodiniai leidiniai pagal kalbas

	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.
Iš viso					
leidinių skaičius	820	815	828	788	772
vienkartinis tiražas, tūkst. egz.	6 417,0	5 559,0	5 311,0	5 018,0	4 976,0
metinis tiražas, mln. egz.	237,9	201,5	183,7	163,6	150,2
Lietuvių kalba					
leidinių skaičius	736	730	737	698	685
vienkartinis tiražas, tūkst. egz.	6 011,0	5 185,0	4945,0	4 672,0	4 668,0
metinis tiražas, mln. egz.	224,7	189,8	172,4	153,0	141,0
Rusų kalba					
leidinių skaičius	25	27	25	24	24
vienkartinis tiražas, tūkst. egz.	222,0	196,0	194,0	182,0	161,0
metinis tiražas, mln. egz.	11,3	9,9	9,5	9,0	7,7
Lenkų kalba					
leidinių skaičius	6	6	6	7	6
vienkartinis tiražas, tūkst. egz.	15,0	15,0	15,0	18,0	16,0
metinis tiražas, mln. egz.	1,1	1,0	1,0	0,9	1,0
Anglų kalba					
leidinių skaičius	45	44	52	53	48
vienkartinis tiražas, tūkst. egz.	131,0	121,0	115,0	117,0	99,0

metinis tiražas, tūkst. egz.	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2
Kitos kalbos					
leidinių skaičius	8	8	8	6	11
vienkartinis tiražas, tūkst. egz.	38,0	44,0	42,0	29,0	32,0
metinis tiražas, tūkst. egz.	0,5	0,5	0,5	0,4	0,3

Šaltinis: Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Bibliografijos ir knygotyros centro duomenys, skelbiami Lietuvos statistikos departamento Rodiklių duomenų bazėje

Atkūrus nepriklausomybę, esminių pakitimų įvyko Lietuvos nacionaliniame radijuje ir televizijoje. Dar 1990 m. tuometinis Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas priėmė nutarimą dėl respublikinės televizijos programų transliavimo. Šiuo nutarimu Lietuvos radijui ir televizijai buvo pavesta pertvarkyti programas, numatant juose vietą laidoms kitų Lietuvoje gyvenančių tautų kalbomis. Šio nutarimo pagrindu, greta jau esančių laidų rusų ir lenkų kalbomis, pradėta rengti laidas baltarusių, ukrainiečių kalbomis bei laidas žydams, totoriams, karaimams. Panašios laidos rengiamos radijuje.

Tautinių mažumų veiklą atspindi žurnalas „Tautinių bendrijų naujienos“, leidžiamas lietuvių kalba (leidžia VŠĮ „Tautinių bendrijų namai“).

Radijas ir televizija

Viešojoje erdvėje matoma ir girdima TV ir radijo stočių veikla. LRT televizija ir radijas transliuoja įvairios trukmės informacines laidas tautinėms mažumoms. Tautinių bendrijų programą „Santara“ rengia 11 šešių tautybių žurnalistų. Joje kalbama lietuviškai, lenkiškai, rusiškai, baltarusiškai ir ukrainietiška. 2015 m. rugpjūčio 31 d. pradėta rodyti laida apie pietryčių Lietuvą „Misija: Vilnija“.

Baltijos šalyse, tarp jų Lietuvoje, savo veiklą vykdo Rygoje įsikūrusi tarptautinė žiniasklaidos grupė „Baltic Media Alliance“ (BMA). Pagrindinė šios tarptautinės žiniasklaidos grupės veikla – televizijos kanalų transliacijos ir mobiliosios žiniasklaidos priemonės, taip pat laidų televizijai ir kitoms žiniasklaidos priemonėms kūrimas. BMA TV kanalų krepšelio pagrindą sudaro rusų kalba transliuojami televizijos kanalai (pvz., Pirmasis Baltijos kanalas Lietuvoje, „NTV“, „REN-TV Baltija“).

Lietuvoje rusų kalba transliuoja radijo stotis „Russkoje radio Baltija“, o Klaipėdoje veikia vietinė radijo stotis „Raduga“. Nuo 1992 m. Lietuvoje veikia nevalstybinė lenkų radijo stotis „Znad Wilii“, transliuojanti laidas visą parą, o nuo 2016 m. balandžio 3 d. pradėjo veikti kita lenkų radijo stotis „Radio Wilno“.

Lietuvos nacionalinė televizija

DW naujienos rusų kalba (vokiečių kanalo „Deutsche Welle“ rusų kalba rengiamos žinios, transliuojamos pirmadieniais, antradieniais, ketvirtadieniais ir penktadieniais 12–12.15 val., pirmadieniais–penktadieniais 21.50–22 val.);

„Rusų gatvė. Žinios“ (laida rodoma pirmadieniais 18–18.30 val., kartojama penktadieniais 5.30–6 val.);

„Kultūrų kryžkelė. Vilniaus albumas“ (laida lenkų kalba, rodoma antradieniais 18.15–18.30 val. ir šeštadieniais 9–9.15 val.);

„Kultūrų kryžkelė. Trembita“ (laida ukrainiečių kalba, rodoma trečiadieniais 18.15–18.30 val., šeštadieniais 9.15–9.30 val.);

„Kultūrų kryžkelė. Menora“ (laida lietuvių kalba apie Lietuvos žydus, rodoma ketvirtadieniais 18.15–18.30 val. ir šeštadieniais 9.30–9.45 val.);

„Kultūrų kryžkelė. Vilniaus sąsiuvinis“ (laida baltarusių kalba, rodoma šeštadieniais 9.45–10 val.);

„Krikščionio žodis“ (šviečiamoji, religinė laida, skirta visiems, kuriems įdomi stačiatikių istorija, tradicijos, kultūra, rodoma kas antrą šeštadienį 10–10.15 val.);

„Misija: Vilnija“ (laida apie Vilnijos kraštą, rodoma šeštadieniais 8.30–9 val. ir 22.45–23.15 val. ir antradieniais 9.45–10.15 val. ir 16.15–16.45 val.).

Lietuvos nacionalinis radijas

Laida rusų kalba (kasdieninė žinių laida per LRT I radijo programą, transliuojama kasdien 16.30–17 val.);

„Santara. Apie įvairių tautinių bendrijų gyvenimą Lietuvoje.“ (laida apie įvairių Lietuvos tautinių bendrijų gyvenimą, transliuojama pirmadieniais 15–15.30 val.);

„Santara. Laida apie baltarusius“ (transliuojama antradieniais 15–15.30 val.);

„Santara. Laida rusų kalba“ (transliuojama trečiadieniais, šeštadieniais ir sekmadieniais 15–15.30 val., taip pat antrąjį ir ketvirtąjį mėnesio ketvirtadienį 15–15.30 val.);

Laidos apie Lietuvos žydus (transliuojamos 15–15.30 val. pirmąjį ir trečiąjį mėnesio ketvirtadienį), apie ukrainiečius (transliuojamos 15–15.30 val. antrąjį ir ketvirtąjį mėnesio penktadienį);

„Pusvalandis lenkiškai“ (laida lenkų kalba – seniausia tautinių mažumų laida Lietuvos radijo eteryje. Jau 1944 m. ji informavo Lietuvos gyventojus apie Antrojo pasaulinio karo veiksmus ir jų pabaigą. Nuo to laiko laidos lenkų kalba įsitvirtino programoje, įvairiais laikotarpiais keisdama apimtį, formą, transliavimo laiką. Šiuo metu laida lenkų kalba transliuojama kasdien 15.30–16 val.).

10 STRAIPSNIS

1. Šalys įsipareigoja pripažinti kiekvieno tautinei mažumai priklausančio asmens teisę laisvai ir nevaržomai, privačiai ir viešai, žodžiu ir raštu vartoti savo mažumos kalbą.
2. Šalys tose teritorijose, kuriose tradiciškai arba gausiai gyvena tautinėms mažumoms priklausantys asmenys, jiems prašant, ir jei toks prašymas atitinka realų poreikį, kiek įmanoma stengiasi minėtiesiems asmenims sudaryti sąlygas tautinės mažumos kalbą vartoti bendraujant su administracinės valdžios institucijomis.
3. Šalys įsipareigoja užtikrinti kiekvieno tautinei mažumai priklausančio asmens teisę jam suprantama kalba nedelsiant gauti informaciją apie jo sulaikymo priežastis ir pateiktų kaltinimų pobūdį bei priežastis ir teisę gintis ta kalba, prireikus nemokamai naudojantis vertėjo paslaugomis.

1 dalis

Kalba yra vienas svarbiausių tautinių mažumų tapatumo bruožų. Galimybė laisvai ir nevaržomai, raštu ir žodžiu vartoti gimtąją kalbą ypač aktuali tose valstybės teritorijose, kuriose glaudžiai gyvena tautinėms mažumoms priklausantys asmenys.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 14 straipsnio nuostatos įtvirtina lietuvių kalbą kaip valstybinę (ją privalu vartoti tik viešajame Lietuvos gyvenime, o privačiai tautinei mažumai priklausantys asmenys žodžiu ir raštu gali vartoti bet kurią sau priimtina kalbą). Be to, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 37 straipsnyje įtvirtinta nuostata, kad „piliečiai, priklausantys tautinėms bendrijoms, turi teisę puoselėti savo kalbą.“

Lietuvoje po Trečiojo pranešimo pateikimo tebegalioja 1995 m. priimtas Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymas, kuris nereglamentuoja Lietuvos gyventojų neoficialaus bendravimo ir religinių bendruomenių bei asmenų, priklausančių tautinėms bendrijoms, renginių kalbos (žr. Antrojo pranešimo 10 str. 1 d.).

Seimui pateikto Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymo projekto 1 str. 2 dalyje nustatyta: „Įstatymas nereglamentuoja tautinėms mažumoms ar etninėms grupėms priklausančių asmenų ir jų bendrijų kitų įstatymų nustatytos teisės puoselėti gimtąją kalbą, taip pat religinių bendrijų kalbos.“

2 dalis

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymo 6 straipsniu, valstybės ir savivaldos institucijų, įstaigų, tarnybų, taip pat kitų tarnybų ir įstaigų vadovai, tarnautojai ir pareigūnai turi mokėti valstybinę kalbą pagal Vyriausybės nustatytas kalbos mokėjimo kategorijas. Šio įstatymo 7 straipsnyje pažymėta, kad „Valstybės ir savivaldos institucijų, įstaigų ir organizacijų, ryšių, transporto, sveikatos ir socialinės apsaugos, policijos ir teisėsaugos tarnybų, prekybos ir kitų gyventojų aptarnavimo įstaigų vadovai turi užtikrinti, kad gyventojai būtų aptarnaujami valstybine kalba.“ Šie abiejų straipsnių reikalavimai taikomi visiems be išimties paminėtiems asmenims, taip pat ir tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims. Atkreiptinas dėmesys, kad visiems Lietuvos piliečiams sudarytos sąlygos naudotis kultūrinėmis ir politinėmis teisėmis ir galimybėmis. Tai atitinka Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintą asmenų lygiateisiškumo principą, pagal kurį negalima žmogaus teisių varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų.

Teisę fiziniams asmenims kreiptis į viešojo administravimo institucijas ir įstaigas (tiek savivaldybių, tiek valstybės) savo gimtąją kalbą įtvirtina Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas. Šio įstatymo 32 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta nuostata, kad, kai asmuo, dėl kurio pradėta administracinė procedūra, ar kiti suinteresuoti asmenys nemoka ar nesupranta lietuvių kalbos, administracinėje procedūroje turi dalyvauti vertėjas. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo įgyvendinimą reglamentuoja Asmenų prašymų nagrinėjimo ir jų aptarnavimo viešojo administravimo institucijose, įstaigose ir kitose viešojo administravimo subjektuose taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugpjūčio 22 d. nutarimu Nr. 875 (2015 m. rugpjūčio 26 d. nutarimo Nr. 913 redakcija) (toliau – Taisyklės).

Taisyklių 22.1 punktas nustato, kad asmenų prašymai raštu turi būti parašyti valstybine kalba arba turėti įstatymų nustatyta tvarka patvirtintą vertimą į valstybinę kalbą, išskyrus Taisyklių 24 ir 25 punktuose nurodytus atvejus.

Taisyklių 24 punkte nustatyta, kad, atsižvelgdamas į institucijos atliekamas funkcijas ir šioje institucijoje dirbančių valstybės tarnautojų kompetenciją, institucijos vadovas turi teisę nustatyti ir kitas kalbas, kuriomis parašyti prašymai gali būti priimami. Pagal Taisyklių 25 punktą nevalstybine kalba ir kitomis nei, vadovaujantis Taisyklių 24 punktu, nustatytais kalbomis raštu pateikti asmenų prašymai institucijoje gali būti priimami, kai, vadovaudamasi tarptautinės teisės aktais, į instituciją raštu kreipiasi užsienio valstybės institucija ar tarptautinė organizacija.

Šalčininkų rajono savivaldybėje ir jos institucijose yra sudarytos sąlygos asmenims bendrauti su administracija ir jos institucijomis tautinių mažumų kalbomis, taip pat pateikti prašymus raštu lenkų ir rusų kalbomis, tačiau visi atsakymai pateikiami tik valstybine kalba.

Vilniaus miesto savivaldybėje sudarytos sąlygos asmenims keturiomis kalbomis – lietuvių, anglų, lenkų ir rusų – bendrauti su Vilniaus miesto savivaldybės administracija, pateikti prašymus raštu.

Visagino miesto savivaldybėje sudarytos sąlygos rusų tautinės mažumos atstovams rusų kalbą vartoti, bendraujant su Visagino miesto savivaldybės administracija. Visagino miesto savivaldybės teritorijoje gausiausiai gyvenanti yra rusų tautinė mažuma. Visagino miesto savivaldybės administracijos direktoriaus 2015 m. gruodžio 10 d. įsakymu Nr. ĮV-1309 yra pakeistos Asmenų prašymų nagrinėjimo ir jų aptarnavimo Visagino miesto savivaldybės administracijoje taisyklės. Jose nustatyta, kad asmenų prašymai gali būti priimami ir nevalstybine kalba. Asmenų prašymai žodžiu gali būti pateikiami prašymą teikiančiajam ir jį aptarnaujančiam valstybės tarnautojui suprantama kalba. Savivaldybės administracijoje priimami nevalstybine kalba parašyti asmenų prašymai.

3 dalis

Po Antrojo pranešimo Lietuvoje nepakito teisinis reglamentavimas, garantuojantis asmenims, nemokantiems valstybinės kalbos, teisę ir galimybę naudotis vertėjo paslaugomis dalyvaujant teisminiuose veiksmuose, per administracinių bylų teisenos, administracinės teisės pažeidimų, baudžiamojo ir civilinio proceso bylų nagrinėjimą. Kiekvienam sulaikytajam ar suimtajam nedelsiant jam suprantama kalba turi būti pranešama, dėl ko jis sulaikomas ar suimamas (žr. Antrojo pranešimo 10 str. 3 dalį).

Lietuvos kriminalinės policijos biuro 2016 m. gegužės mėn. duomenimis, policijos įstaigose dirba 47 vertėjai, atliekantys vertimus iš anglų, vokiečių, rusų, lenkų ir prancūzų kalbų ir į jas. Be to, Lietuvos kriminalinės policijos biuras ir apskričių vyriausieji policijos komisariatai yra sudarę vertimo paslaugų pirkimo sutartis su vertimo įstaigomis, kurių vertėjai atlieka vertimus žodžiu ir raštu iš minėtų ir kitų užsienio kalbų ir į jas.

Nacionalinės teismų administracijos duomenimis, 2015 m. Lietuvos Respublikos teismuose dirbo 81 vertėjas. Daugiausia vertėjų dirbo: Vilniaus miesto apylinkės teisme – 15, Vilniaus apygardos teisme – 8, Vilniaus rajono apylinkės teisme – 6, Klaipėdos miesto apylinkės teisme – 6.

11 STRAIPSNIS

1. Šalys įsipareigoja pripažinti kiekvieno tautinei mažumai priklausančio asmens teisę savo pavardę (tėvo vardą) ir vardą (vardus) vartoti mažumos kalba bei teisę į tai, kad jie būtų oficialiai pripažinti pagal Šalių teisinėse sistemose nustatytas sąlygas.
2. Šalys įsipareigoja pripažinti kiekvieno tautinei mažumai priklausančio asmens teisę savo mažumos kalba viešai pateikti ženklus, įrašus ir kitą privataus pobūdžio informaciją.
3. Šalys tose teritorijose, kuriose tradiciškai gausiai gyvena tautinei mažumai priklausantys asmenys, remdamosi savo teisinės sistemos reikalavimais, o prireikus – ir sutartimis su kitomis valstybėmis bei atsižvelgusios į konkrečias sąlygas, visuomenei skirtus tradicinius vietovių, gatvių pavadinimus ir kitus topografinius įrašus stengiasi daryti taip pat ir mažumos kalba, jeigu yra pakankamas tokio žymėjimo poreikis.

2013 m. liepos mėn. teisingumo ministras kreipėsi į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą (toliau – LR KT) dėl keleto klausimų, susijusių su vardų ir pavardžių rašyba. LR KT savo sprendimu, priimtu 2014 m. vasario 27 d., dar kartą aiškindamas kai kurias 1999 m. spalio 21 d. nutarimo Nr. 14/98 nuostatas, plačiau išaiškino galimybę Lietuvos Respublikos pase rašyti asmenvardžius nelietuviškais rašmenimis. LR KT konstatavo, kad Valstybinė lietuvių kalbos komisija „<...> turi teikti oficialią išvadą, ar gali būti nustatytos ir kitokios asmens vardo ir pavardės rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase taisyklės nei nustatytosios Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. sausio 31 d. nutarimo „Dėl vardų ir pavardžių rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase“ 2 punkte, inter alia ar konstitucinio reikalavimo „asmens vardas ir pavardė piliečio pase turi būti rašomi valstybine kalba“ formuluotė „valstybine kalba“, taip pat formuluotė „lietuviškais rašmenimis“ gali būti suprantamos taip, kad Lietuvos Respublikos piliečio pase kai kuriais atvejais rašant nelietuviškus vardus ir pavardes galima vartoti ne tik lietuvių kalbos abėcėlės raides, bet ir kitus tik lotyniško pagrindo rašmenis tiek, kiek jie dera su lietuvių kalbos tradicija, nepažeidžia lietuvių kalbos sistemos, lietuvių kalbos savitumo“ (motyvuojamosios dalies 7 punktas).

Šiuo metu Lietuvos Respublikos Seime užregistruotas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.282 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIIP-1654, taip pat su juo susijęs Lietuvos Respublikos vardų ir pavardžių rašymo dokumentuose įstatymo projektas Nr. XIIP-1653 (asmenvardžius nelietuviškais rašmenimis siūloma rašyti pagrindiniame paso lape) ir šiam projektui alternatyvus Lietuvos Respublikos vardų ir pavardžių rašymo dokumentuose įstatymo projektas Nr. XIIP-1675 (asmenvardžius nelietuviškais rašmenimis siūloma rašyti papildomų paso įrašų skyriuje, o pagrindiniame lape nurodyti juos užrašant lietuviškais rašmenimis).

Lietuvos Respublikos Seime taip pat yra įregistruotas Lietuvos Respublikos asmens tapatybės kortelės ir paso įstatymo Nr. XII-1519 5 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIIP-3796, kurį pateikė Lietuvos Respublikos piliečių iniciatyvinė grupė. Šiuo projektu siūloma numatyti, kad

asmenvardžiai nelietuviškais rašmenimis pase būtų rašomi kitų įrašų skyriaus pirmajame puslapyje, o asmens tapatybės kortelėje – kitoje kortelės pusėje.

Teisinis reglamentavimas dėl privataus pobūdžio informacinių užrašų nepasikeitė.

12 STRAIPSNIS

1. Prireikus Šalys imasi priemonių švietimo ir mokslinių tyrimų srityse informacijai apie savo tautinių mažumų ir daugumos kultūrą, istoriją, kalbą ir religiją skleisti.
2. Šioje situacijoje Šalys, be kita ko, sudaro reikiamas sąlygas mokytojams rengti ir naudotis vadovėliais bei sukuria sąlygas ryšiams tarp skirtingų bendruomenių studentų ir mokytojų palaikyti.
3. Šalys įsipareigoja sudaryti vienodas galimybes tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims įgyti visų lygių išsilavinimą.

1 dalis

Svarbų vaidmenį šioje švietimo ir mokslinių tyrimų srityse atlieka Švietimo ir mokslo ministerija, Kultūros ministerija, Kultūros paveldo departamentas prie Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos, Tautinių mažumų departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Vilniaus universitetas (toliau – VU), VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas, VU Orientalistikos centras, VU Religinių studijų ir tyrimų centras, Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuvos socialinių tyrimų centro Etninių tyrimų institutas, taip pat NVO – Lietuvos žmogaus teisių centras. Minėtos įstaigos atlieka arba organizuoja sociologinius ir mokslinius tyrimus, dalyvauja nacionaliniuose ir tarptautiniuose projektuose, rengia konferencijas, seminarus ir kitus renginius, kuria ir įgyvendina šios srities švietimo programas. Šios institucijos taip pat analizuoja tautinių mažumų teises ir laisves reglamentuojančius teisės aktus, kaupia informacinę medžiagą apie jų kultūrą, istoriją ir religiją, teikia metodinę, konsultacinę paramą, telkia mokslininkų, specialistų ir visuomenės atstovų pajėgas šioje srityje.

Didelio susidomėjimo tautinių mažumų klausimais sulaukia tarp įvairių sričių mokslininkų. Pastaraisiais metais buvo apginta nemažai mokslinių disertacijų: Vitos Petrušauskaitės disertacija „Ankstyvas romų vaikų pasitraukimas iš švietimo sistemos Vilniaus mieste: švietimo lauko analizė“; Dovelės Gailiūtės disertacija „Teisė į būstą“, kurioje buvo nagrinėjama romų teisė į būstą; Aistės Račkauskaitės-Burneikienės disertacija „Tautinėms mažumoms priklausančių asmenų kalbinės garantijos: tarptautinių standartų įgyvendinimas Lietuvos Respublikoje“ ir kt.

2 dalis

Lietuvos aukštosios mokyklos, įgyvendindamos universitetinių ir neuniversitetinių (koleginių) studijų programas, rengia pedagogus visoms Lietuvos ikimokyklinio ugdymo, bendrojo ugdymo mokykloms pagal Pirmosios pakopos (pagrindinių studijų) programas, suteikiančias pedagogikos dalyko, konkretaus mokomojo dalyko bakalauro ir auklėtojo arba mokytojo profesinę kvalifikaciją.

Mokymas Lietuvos aukštosiose mokyklose vyksta lietuvių kalba, nes visi būsimieji mokytojai turi būti tinkamai pasirengę pedagoginei veiklai bet kurioje mokykloje, įgyvendinančioje ikimokyklinio, priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio, vidurinio ugdymo programas valstybine lietuvių kalba. Lietuvos edukologijos universitete galima įgyti lenkų, rusų, vokiečių filologijos bakalauro kvalifikacinį laipsnį ir mokytojo profesinę kvalifikaciją, kuri suteikia galimybę dirbti mokyklose tautinės mažumos kalba gimtųjų kalbų mokytojais.

Ikimokyklinio ugdymo, bendrojo ugdymo mokyklose tautinės mažumos kalba dirbančių pedagogų kvalifikacijos tobulinimas ir atestavimas organizuojamas pagal bendrą Lietuvos švietimo sistemoje veikiančią pedagogų kvalifikacijos tobulinimo ir atestavimo tvarką. Remiantis tarptautiniais susitarimais, mokytojams sudaromos galimybės įgyti ir tobulinti savo kvalifikaciją užsienio aukštosiose mokyklose.

Vadovėlių, skirtų tautinių mažumų mokykloms, leidyba ir aprūpinimas jais Lietuvoje organizuojami, vadovaujantis bendrais principais, išdėstytais Bendrojo ugdymo dalykų vadovėlių ir mokymo priemonių atitikties teisės aktams įvertinimo ir aprūpinimo jais tvarkos aprašo (patvirtintas 2011-11-30 Švietimo ir mokslo ministro įsakymu Nr. V-2310) ir neseniai patvirtinto Bendrojo ugdymo dalykų vadovėlių turinio vertinimo tvarkos aprašo (patvirtintas 2016-02-29 Ugdymo plėtotės centro direktoriaus įsakymu Nr. VK-24) nuostatomis. Lietuvoje yra išleisti visi originalūs lenkų, rusų gimtosios kalbos vadovėliai 1–12 klasėms, šių vadovėlių autoriai yra lenkų, rusų tautinių bendruomenių atstovai, mokytojai ir mokslininkai, dirbantys Lietuvos universitetuose ir bendrojo ugdymo mokyklose. Sėkmingam ugdymo procesui vykdyti yra sukurti ir išleisti 32 pavadinimų vadovėliai lenkų gimtajai kalbai, 26 pavadinimų vadovėliai rusų gimtajai kalbai mokytis. Vykdamas Europos Struktūrinių fondų projektą 9–12 klasėms parengtos skaitmeninės mokymo priemonės baltarusių, rusų, lenkų gimtajai kalbai mokytis. Kitų mokomųjų dalykų vadovėliai pradinio ugdymo ir pagrindinio ugdymo programai įgyvendinti verčiami iš lietuvių kalbos. Yra išversti ir išleisti 85 vadovėliai lenkų kalba, 71 vadovėlis rusų kalba.

Nuo 2001 m. mokyklos pačios užsisako vadovėlius, o leidyklos juos leidžia pagal mokyklų bendruomenių užsakymus. Vadovėlius mokyklos įsigyja, naudodamos mokinio krepšelio lėšas.

3 dalis

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 41 straipsniu nustatyta, kad asmenims iki 16 metų mokslas yra privalomas. Mokymas valstybinėse ir savivaldybių bendrojo ugdymo ir profesinį mokymą organizuojančiose mokyklose yra nemokamas. Aukštasis mokslas prieinamas visiems pagal kiekvieno žmogaus gebėjimus. Gerai mokėsi abiturientai gali pretenduoti į valstybės finansuojamas studijų vietas valstybinėse aukštosiose mokyklose (įgyvendinančiose universitetinių ir neuniversitetinių (koleginių) studijų programas).

2011 m. Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme nustatyta teisė ir pareiga mokytis. Šio įstatymo 24 straipsnio 3 dalis teigia: „Kiekvienam Lietuvos Respublikos piliečiui, užsieniečiui, turinčiam teisę nuolat ar laikinai gyventi Lietuvoje, valstybė garantuoja: 1) pradinį, pagrindinį ir vidurinį ugdymą; 2) aukštojo mokslo studijų arba profesinio mokymo, suteikiančio pirmąją kvalifikaciją, programų prieinamumą.“

Švietimo įstatyme taip pat aptarta galimybė tautinėms mažumoms priklausantiems mokiniams mokytis gimtosios kalbos ar savo gimtąja kalba. Tam skirta šio įstatymo 28 straipsnio 7 dalis: „Vietovėse, kuriose tradiciškai gausiai gyvena tautinė mažuma, jeigu bendruomenė prašo, savivaldybė laiduoja mokymąsi tautinės mažumos kalba arba tautinės mažumos kalbos“, taip pat 30 straipsnio „Teisė mokytis valstybine ir gimtąja kalba“ 2 dalis: „Bendrojo ugdymo ir neformaliojo švietimo mokyklos tautinėms mažumoms priklausantiems mokiniams sudaro sąlygas puoseleli tautinį, etninį ir kalbinį identitetą, mokytis gimtosios kalbos, istorijos ir kultūros. Bendrojo ugdymo ir neformaliojo švietimo mokykloje, kurios nuostatuose (įstatuose), atsižvelgiant į tėvų (globėjų, rūpintojų) ir mokinių pageidavimą, įteisintas mokymas tautinės mažumos kalbos arba mokymas tautinės mažumos kalba, ugdymo procesas gali būti vykdomas arba kai kurie dalykai mokomi tautinės mažumos kalba. Šiose mokyklose lietuvių kalbos dalykas yra sudėtinė ugdymo programos dalis ir jos mokymui skiriama ne mažiau laiko kaip gimtosios kalbos mokymui.“

Mokyklos baigimo etapas: brandos egzaminai

Baigiant vidurinio ugdymo programą, organizuojami brandos egzaminai. Šie egzaminai atlieka dvi funkcijas: yra naudojami brandai patvirtinti (atestatui gauti) ir atrankai vykdyti – tolesniam mokymuisi pagal universitetines ir kolegines studijų programas Lietuvos aukštosiose mokyklose.

Siekdamas brandos atestato, mokinys privalo išlaikyti lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminą ir dar vieno dalyko laisvai pasirenkamą brandos egzaminą. Įgijus vidurinį išsilavinimą, atsiveria plačios galimybės tolesnei veiklai: galima mokytis pagal profesinio mokymo programas, kurios turi nustatytą reikalavimą turėti vidurinį išsilavinimą, galima siekti įgyti aukštąjį išsilavinimą Lietuvoje, ieškoti studijų galimybių užsienyje ar užsiimti kita veikla. Abiturientas, pretenduojantis dalyvauti atrankoje į valstybės finansuojamą studijų vietą Lietuvos aukštojoje mokykloje, turi pateikti savo rezultatus pagal Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro nustatytus mokymosi rezultatų minimalius rodiklius. Nuo 2015 metų į mokymosi rezultatų minimalius rodiklius įtrauktas užsienio kalbos brandos egzaminas, nuo 2016 metų – matematikos brandos egzaminas, tačiau brandos atestatui gauti šie egzaminai nėra privalomi.

Lenkų, rusų, baltarusių kalbos brandos egzaminas yra įtrauktas į pasirenkamųjų egzaminų sąrašą. Apsispręsti dėl privalomo lenkų kalbos brandos egzamino laikymo gali kiekviena mokykla, remdamasi Brandos egzaminų organizavimo ir vykdymo tvarkos aprašo 4 punktu, kuriame teigiama, kad su mokyklos taryba suderintą sprendimą dėl kalbos (baltarusių, lenkų, rusų, vokiečių), kurios buvo mokoma pagal gimtosios kalbos programą, brandos egzamino privalomo laikymo mokyklos vadovas priima iki einamųjų metų sausio 10 d.

Nacionalinio egzaminų centro pateikta informacija apie gimtosios kalbos brandos egzamino išlaikymo rezultatus

Kaip matyti 11 lentelėje, mokinių, pasirinkusių laikyti lenkų arba rusų gimtosios kalbos mokyklinius brandos egzaminus (toliau – MBE), skaičius per pastaruosius trejus metus išlieka labai panašus. Mokinių pasiekimai, vertinant egzaminus išlaikiusių mokinių procentą ir mokinių, gavusių aukščiausius įvertinimus, procentą, per pastaruosius trejus metus kinta nežymiai. Galima pastebėti, kad rusų gimtosios kalbos MBE išlaikiusiųjų skaičius 2015 m. padidėjo daugiau kaip 4 proc., palyginti su 2014 m., per pastaruosius trejus metus augo procentas mokinių, kurie už šį egzaminą gavo maksimalius 9–10 balų įvertinimus. Lenkų gimtosios kalbos MBE išlaikiusiųjų skaičius per

pastaruosius metus visada buvo didesnis kaip 98 proc. Mokinių, už šį egzaminą gavusių 9–10 balų įvertinimus, padaugėjo daugiau kaip 8 proc., palyginti 2013 ir 2014 m., ir išlaikytas 35 proc. lygis, pasiektas 2014 m. ir 2015 m.

11 lentelė. 2013–2015 m. lenkų arba rusų gimtosios kalbos mokyklinio brandos egzamino pasirinkimas ir rezultatai

Egzaminas	Egzaminą laikiusiųjų mokinių skaičius	Egzaminą išlaikiusiųjų mokinių procentas	Maksimalius įvertinimus (9–10) gavusių mokinių procentas
2013 m.			
Lenkų k.	1081	100	26,7
Rusų k.	591	100	25
2014 m.			
Lenkų k.	1089	98,5	35
Rusų k.	453	94,5	30
2015 m.			
Lenkų k.	943	99,5	35
Rusų k.	485	98,6	32

Apie lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminą

Valstybė siekia užtikrinti reikiamą valstybinės kalbos mokymo lygį, kad visi mokiniai turėtų vienodas galimybes siekti tolesnių tikslų, mokantis ir dirbant Lietuvoje. 2011 m. priimto Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymo 38 straipsnis reglamentuoja, kad pasiekimų patikrinimas pagal bendrojo ugdymo programas (brandos egzaminai, įskaitos ir kiti mokymosi pasiekimų patikrinimo būdai) yra vykdomi pagal švietimo ir mokslo ministro patvirtintas mokymosi pasiekimų patikrinimų programas ir mokymosi pasiekimų patikrinimų organizavimo bei vykdymo tvarkos aprašus, mokinių pasiekimų tyrimus. Šie mokymosi pasiekimų patikrinimai organizuojami vienodi visų mokomųjų kalbų mokyklų mokiniams, nepažeidžiant lygių galimybių principo, apibrėžto šio įstatymo 5 straipsnyje. Visos bendrojo ugdymo mokyklos užtikrina lietuvių kalbos mokėjimą pagal bendrąją švietimo ir mokslo ministro patvirtintą programą (pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo ir brandos egzaminų). Remiantis šiuo straipsniu, buvo įvesta viena Vidurinio ugdymo lietuvių kalbos ir literatūros programa visiems Lietuvoje besimokantiems mokiniams ir numatytas brandos egzamino laikymas nuo 2013 m. pagal vieną egzamino programą. Iki 2011 m. buvo dvi vidurinio ugdymo programos: lietuvių gimtosios kalbos ir lietuvių valstybinės kalbos, taip pat dvi egzaminų programos.

2011 m. liepos 1 d. švietimo ir mokslo ministro įsakymu Nr. V-1197 buvo patvirtintos brandos egzaminų programos, viena iš jų – Lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzamino, kuri 2012 m. gegužės 9 d. ministro įsakymu Nr. V-776 buvo pakoreguota taip, kad laikant vienodą lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminą būtų taikomos skirtingos vertinimo normos abiturientams iš mokyklų tautinės mažumos kalba 8 metų pereinamuoju laikotarpiu.

13 STRAIPSNIS

1. Šalių švietimo sistemose pripažįstama tautinei mažumai priklausančių asmenų teisė steigti savo privačias švietimo ir mokymo įstaigas bei joms vadovauti.

2. Naudojimasis šia teise nesusijęs su jokiais Šalių finansiniais įsipareigojimais.

1 dalis

Vilniuje veikia privati valstybinį išsilavinimą teikianti tautinių mažumų mokykla – tai Marinos Mižigurskajos vidurinė mokykla. Iki 2013 m. veikė Žydų vidurinė mokykla „Menachemo namai“. Klaipėdoje veikia Klaipėdos nevalstybinė specialioji pagrindinė mokykla „Svetliaciok“ (nuo 1991 m.) rusų ir lietuvių mokomosiomis kalbomis.

Lietuvoje veikia ir neformalios mokyklos nelietuvių mokomąja kalba. Kai kurios tautinės mažumos, pavyzdžiui, armėnai, baltarusiai, ukrainiečiai, vokiečiai, žydai, lenkai, latviai, karaimai, totoriai, graikai, turi šeštadienines (sekmadienines) mokyklas. 2011–2016 mokslo metais tokių mokyklų buvo per 40 (žr. 18 lentelę). Šios mokyklos suteikia galimybių mokytis gimtosios kalbos, istorijos, supažindina su tautine kultūra ir tradicijomis bei kultūros paveldu.

20 lentelė. Šeštadieninės (sekmadieninės) mokyklos

Eil. Nr.	Mokyklos pavadinimas
ARMĖNŲ SEKMADIENINĖS MOKYKLOS – 3	
1.	Kauno armėnų bendrijos sekmadieninė mokykla
2.	Klaipėdos armėnų bendruomenės VAN sekmadieninė mokykla
AZERBAIDŽANIEČIŲ SEKMADIENINĖ MOKYKLA – 1	
1.	Azerbaidžaniečių bendrijos „Azeris“ sekmadieninė mokykla
BALTARUSIŲ SEKMADIENINĖS MOKYKLOS – 2	
1.	Baltarusių sekmadieninė mokykla „Krynička“
2.	Visagino tautinių bendrijų centro „Gimtoji mokykla“ baltarusių klasė
ESTŲ SEKMADIENINĖ MOKYKLA – 1	
1.	Lietuvos estų draugijos sekmadieninė mokykla
GRAIKŲ SEKMADIENINĖ MOKYKLA – 2	

1.	Lietuvos graikų draugijos „Patrida“ sekmadieninė mokykla
2.	Graikų bendruomenės Lietuvoje „Pontos“ sekmadieninė mokykla
KARAIMŲ SEKMADIENINĖ MOKYKLA – 1	
1.	Lietuvos karaimų kultūros bendrijos sekmadieninė mokykla
KAZACHŲ SEKMADIENINĖ MOKYKLA – 1	
1.	Kazachų bendruomenės „Nursaulė“ sekmadieninė mokykla
LATVIŲ SEKMADIENINĖS MOKYKLOS – 2	
1.	Akmenės rajono latvių draugijos „Sakta“ sekmadieninė mokykla
2.	Vilniaus latvių bendrijos sekmadieninė mokykla
LENKŲ SEKMADIENINĖS MOKYKLOS – 12	
1.	Alytaus neformaliojo švietimo centras „Tolerancija“-sekmadieninė mokykla
2.	Druskininkų lenkų sekmadieninė mokykla
3.	Lietuvos lenkų sąjungos Kauno skyriaus šeštadieninė mokykla
4.	Lietuvos lenkų sąjungos Klaipėdos skyriaus sekmadieninė mokykla „Plomyczek“
5.	Lietuvos lenkų sąjungos Šilutės miesto skyriaus sekmadieninė mokykla
6.	Lietuvos lenkų sąjungos Švenčionių lenkų sekmadieninė mokykla
7.	Lietuvos lenkų sąjungos Švenčionių lenkų sekmadieninė mokykla
8.	Lietuvos lenkų sąjungos Zarasų rajono skyriaus Turmanto šeštadieninė mokykla „Usmiech“
9.	Lenkų kalbos mokykla prie Kėdainių lenkų draugijos

10.	Visagino m. tautinių bendrijų centro „Gimtoji mokykla“ lenkų klasė
11.	Lenkų sekmadieninė mokykla Naujojoje Vilnioje
12.	M. Sirokoslės vidurinės mokyklos lenkų vaikų sekmadieninė estetiško lavinimo studija „Kogucik“ („Gaidelis“)
RUSŲ SEKMADIENINĖS MOKYKLOS – 4	
1.	VšĮ Alytaus jaunimo centro rusų sekmadieninė mokykla
2.	Kėdainių rusų sekmadieninė mokykla
3.	VšĮ Rusų sekmadieninė mokykla
4.	Vilniaus slavų folkloro centras
ROMŲ SEKMADIENINĖ MOKYKLA – 1	
1.	Panevėžio vaikų dienos užimtumo centras
TOTORIŲ SEKMADIENINĖS MOKYKLOS – 4	
1.	Klaipėdos totorių sekmadieninė mokykla
2.	Totorių kultūros centro folkloro ansamblis „Ilsu“-sekmadieninė mokykla
3.	Vilniaus krašto Lietuvos totorių bendruomenės sekmadieninė mokykla
4.	Visagino tautinių bendrijų centro „Gimtoji mokykla“ totorių klasė
UKRAINIEČIŲ SEKMADIENINĖS MOKYKLOS – 3	
1.	Ukrainiečių sekmadieninė mokykla „Rodyna“
2.	Vilniaus sekmadieninė ukrainiečių mokykla
3.	Visagino tautinių bendrijų centro „Gimtoji mokykla“ ukrainiečių klasė
UZBEKŲ SEKMADIENINĖS MOKYKLOS – 1	
1.	Lietuvos uzbekų bendrijos „Pachtakor“ sekmadieninė mokykla
VOKIEČIŲ SEKMADIENINĖS MOKYKLOS – 3	

1.	Vokiečių kultūros ir švietimo centro vaikų sekmadieninė mokykla
2.	Kauno vokiečių kultūros draugijos vaikų sekmadieninė mokykla
3.	Visagino tautinių bendrijų centro „Gimtoji mokykla“ vokiečių klasė
ŽYDŲ SEKMADIENINĖS MOKYKLOS – 2	
1.	Kauno žydų bendruomenės sekmadieninė mokykla
2.	Klaipėdos žydų bendruomenės sekmadieninė mokykla
Iš viso:	42

Šaltinis: Tautinių mažumų ir išeivijos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenys

2 dalis

Kultūros ministerija skatino naujų šeštadieninių ir sekmadieninių mokyklų steigimąsi ir siekė, kad visų Lietuvoje gyvenančių tautybių atstovai galėtų mokytis gimtosios kalbos ir mokytis gimtąja kalba. Organizacinę ir finansinę paramą šioms mokykloms buvo laikoma vienu iš ministerijos prioritetų ir 2011–2016 m. joms buvo skirta per 50 tūkst. Eur. Paramą tautinių mažumų šeštadieninėms (sekmadieninėms) mokykloms taip pat skyrė Švietimo ir mokslo ministerija – 2011–2016 m. skirta apie 10 tūkst. Eur.

2012–2014 m. Kultūros ministerija, o nuo 2015 m. Tautinių mažumų departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės rėmė Lietuvos tautinių mažumų sekmadieninių mokyklų festivalius. 2016 m. toks festivalis vyks jau 14 kartą.

14 STRAIPSNIS

1. Šalys įsipareigoja pripažinti kiekvieno tautinei mažumai priklausančio asmens teisę mokytis savo mažumos kalbos.
2. Šalys tose teritorijose, kuriose tradiciškai arba gausiai gyvena tautinėms mažumoms priklausantys asmenys, jei yra pakankamas poreikis, savo švietimo sistemose kiek įmanoma stengiasi užtikrinti, kad mažumoms priklausantys asmenys turėtų reikiamas galimybes mokytis tos mažumos kalbos arba mokytis ta kalba.
3. Šio straipsnio 2 dalis įgyvendinama nepažeidžiant nuostatos mokytis oficialios kalbos arba mokytis ta kalba.

1 ir 2 dalys

Apie galimybę mokytis tautinės mažumos kalbos arba tautinės mažumos kalba žr. 12 str. 3 dalį.

Mokyklos tautinių mažumų kalbomis įsikūrusios vietovėse, kuriose gausiai ir kompaktiškai gyvena tautinių mažumų atstovai. Mokyklos lenkų mokomąja kalba įsikūrusios Vilniuje, Vilniaus, Šalčininkų, Trakų ir Švenčionių rajonų savivaldybėse, o rusų mokomąja kalba – Vilniuje, Klaipėdoje, Visagine, po vieną mokyklą Kaune, Šiauliuose, Mažeikiuose, po kelias mokyklas Vilniaus, Šalčininkų, Trakų, Švenčionių rajonų savivaldybėse. Tautinių mažumų mokyklos, suteikiančios valstybinio standarto išsilavinimą, kaip ir kiti juridiniai asmenys, yra registruojamos Juridinių asmenų registre ir Švietimo ir mokslo institucijų registre, kurio informacija skelbiama svetainėje www.aikos.smm.lt (atkreipiame dėmesį į tai, kad Registre esančios mokyklos kai kuriais atvejais gali tais metais ir neturėti mokinių, tačiau, atsiradus poreikiui, gali kitais metais pradėti mokymo veiklą – žr. 21 ir 22 lenteles ir paaiškinimus).

Mokyklų ir besimokančių jose mokinių skaičius nuolat kinta ir jau daugiau kaip 15 metų nuolat mažėja. Bendrojo ugdymo mokyklų, kuriose mokosi tautinių mažumų mokiniai daugelio mokomųjų dalykų mokomi tautinės mažumos kalba, ir pačių mokinių skaičius tose mokyklose taip pat tolygiai mažėjo, tačiau per paskutinius penkerius metus ne taip sparčiai, kaip lietuvių mokomąja kalba mokyklų ir mokinių (žr. 21 ir 22 lenteles). Tam įtakos turėjo pakeistos Mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo kūrimo taisyklės. Sudarytos palankesnės sąlygos tautinių mažumų mokykloms: sumažinti reikalavimai mokinių skaičiui taip, kad mažos kaimo vidurinės mokyklos ir mokyklos šalies ir miestų pakraščiuose, turėdamos 30 mokinių 11–12 klasėse, galėtų pretenduoti tapti gimnazijomis. Jei kaime veikia dvi mokyklos skirtingomis kalbomis, jos gali turėti vidurinio ugdymo programą ir tapti gimnazijomis, jei pagal šią programą mokosi 20 mokinių.

Švietimo įstatymu Lietuvos Respublikos Seimas 2011 m. nustatė, kad vidurinė mokykla kaip tipas nustoja egzistuoti nuo 2015 m. rugsėjo 1 d., tačiau Lietuvos Respublikos Seimas, įvertinęs mokyklų tinklo pertvarkos eigą, nusprendė pratęsti vidurinės mokyklos tipo galiojimą iki 2017 m. rugsėjo 1 d.

Lietuvos Respublikos mokyklų tinklo optimizavimo tikslas – sudaryti sąlygas plėtoti geros kokybės privalomąjį ir visuotinį švietimą, didinti jo prieinamumą už protingą, valstybei ir savivaldybėms pakeliamą kainą. Siekiama, kad bendrojo ugdymo mokyklų ir profesinio mokymo įstaigų tinklas būtų darniai veikianti, nuolat atsinaujinanti, švietimo programų įvairovę, jų prieinamumą užtikrinančių ir atsakomybę už švietimo kokybę besidalijančių valstybinių ir nevalstybinių mokyklų sistema.

21 lentelė. Mokinių, besimokančių skirtingomis mokomosiomis kalbomis, skaičius

Mokslo metai	2010–2011	2012–2013	2013–2014	2014–2015	2015–2016*
Iš viso mokinių	415 873	373 874	357 530	344 721	335 202
Iš jų mokosi kalba					

Lietuvių	385 652	346 194	330 449	317 772	308382
Rusų	16 293	14 836	14 347	14 435	14 442
Lenkų	13 393	12 265	11 884	11 563	11 418
Baltarusių	173	177	180	176	171
Anglų	286	301	558	637	631
Prancūzų	76	101	112	138	158
Dalis proc.					
Lietuvių	92,7	92,6	92,4	92,2	92,0
Rusų	4,0	4,0	4,0	4,2	4,3
Lenkų	3,2	3,3	3,3	3,4	3,4
Baltarusių	0,0	0,0	0,1	0,1	0,05
Anglų	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2
Prancūzų	0,0	0,0	0,0	0,0	0,04

22 lentelė. Mokyklų skaičius

Mokslo metai	2010– 2011	2012– 2013	2013– 2014	2014– 2015	2015– 2016*
Iš viso	1321	1242	1208	1200	1193
Mokyklos, kuriuose mokoma viena kalba	1274	1190	1159	1158	1153
Lietuvių	1179	1106	1073	1067	1065¹
Rusų	36	31	32	33	33
Lenkų	56	50	50	54	51 ²
Baltarusių	1	1	1	1	1
Anglų	1	1	2	2	2
Prancūzų	1	1	1	1	1

Mokyklos, kuriose mokoma keliomis kalbomis	47	52	49	42	40
Lietuvių ir rusų	18	21	14	13	11
Lietuvių ir lenkų	12	13	14	10	10 ³
Rusų ir lenkų	10	11	11	9	9
Lietuvių, rusų ir lenkų	5	5	6	6	6 ⁴
Lietuvių ir anglų	2	2	4	4	4

Šaltiniai:

Lietuvos statistikos departamento duomenys;

* Švietimo ir mokslo ministerijos duomenys apie mokinius ir registruotas mokyklas su paaiškinimais:

¹ 12 mokyklų, kuriose nėra pastoviai pagal bendrojo ugdymo programas besimokančių mokinių (sanatorinės ir ligoninių mokyklos)

² 1 mokykla, kurioje nėra pagal bendrojo ugdymo programas besimokančių mokinių

³ 2 mokyklos, kuriose nėra pagal bendrojo ugdymo programas besimokančių mokinių

⁴ 1 mokykla, kurioje nėra pastoviai pagal bendrojo ugdymo programas besimokančių mokinių (sanatorinė)

Bendrojo ugdymo mokyklų tautinės mažumos kalba finansavimas

Lėšos bendrojo ugdymo mokykloms, kurių steigėjos yra savivaldybės, skiriamos iš valstybės biudžeto ir yra apskaičiuojamos, pasitelkiant sutartinių mokinių skaičiaus apskaičiavimo metodiką. Sutartinių mokinių skaičiaus apskaičiavimo metodika nustato, kiek reikia lėšų per metus vienam vaikui ugdyti, atsižvelgiant į mokyklos tipą, ugdymo programą (1–4 klasių, 5–8 klasių, 9–10 klasių, 11–12 klasių), vietovę (mieste ar kaime yra mokykla), specialiųjų poreikių mokinius, tautinių mažumų mokyklų mokinius, kitus rodiklius. Tautinių mažumų bendrojo ugdymo mokyklų mokiniui šioje metodikoje numatyta 20 proc. didesnis mokinio krepšelis nei mokiniui, kuris ugdomas mokykloje lietuvių kalba. Krepšelio lėšos yra naudojamos pedagogų atlyginimams, mokytojų kvalifikacijai tobulinti, vadovėliams, vaizdinėms ir techninėms priemonėms įsigyti ir kitai veiklai finansuoti.

15 STRAIPSNIS

Šalys sudaro sąlygas, reikalingas tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims

veiksmingai dalyvauti kultūriniame, socialiniame ir ekonominiame gyvenime bei visuomeniniuose reikaluose, visų pirma tuose, kurie jiems yra reikšmingi.

Dalyvavimas politiniame gyvenime

Lietuvos Respublikos įstatymai užtikrina teisę į demokratiškus rinkimus: visi Lietuvos piliečiai, kad ir kokia būtų jų tautybė, rasė ar įsitikinimai, turi teisę rinkti ir būti išrinkti į Lietuvos Respublikos Prezidento, Seimo nario, Europos Parlamento nario ir savivaldybės tarybos nario pareigas. Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatyme yra įtvirtinta lygi rinkimų teisė: „visi kandidatai į savivaldybių tarybų narius, nesvarbu, ar jie iškelti, ar išsikėlė patys, yra lygūs.“ Taigi konstatuotina, kad įvairių tautybių atstovai gali pasinaudoti Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatyme suteikta teise iškelti savo kandidatūrą į savivaldybės tarybos narius ir būti išrinkti į savivaldybės tarybą.

Pažymėtina, kad nuo 2003 m. gruodžio 30 d. teisę rinkti ir būti išrinktam savivaldybės tarybos nariu turi bet kuris ES šalių pilietis, deklaravęs gyvenamąją vietą ir turintis nuolatinį leidimą gyventi Lietuvoje. Tai visiškai atitinka Mastrichto sutarties nuostatas. Šiomis teisėmis naudojasi Lietuvoje gyvenantys užsieniečiai.

Tautinių mažumų atstovai dalyvavo kiekvienuose rinkimuose nuo 2009 m. iki 2015 metų (į Europos Parlamentą 2009 m. ir 2014 m.; į savivaldybių tarybas 2011 m. ir 2015 m.; į Lietuvos Respublikos Seimą 2012 m.) (žr. 21 lentelę).

Šiuo metu Lietuvos politiniame gyvenime dalyvauja trys politinės tautinių mažumų partijos: Lietuvos lenkų rinkimų akcija, Lietuvos rusų sąjunga ir Politinė partija „Rusų aljansas“.

Rusų tautinei mažumai atstovauja dvi etniniu pagrindu sukurtos politinės partijos, t. y. 1995 m. Vilniuje įsteigta Lietuvos rusų sąjunga ir 2002 m. Klaipėdoje įsteigta Politinė partija „Rusų aljansas“.

1994 m. buvo įregistruota Lietuvos lenkų rinkimų akcija, o 2002 m. įkurta Lietuvos lenkų liaudies partija (dalyvavusi rinkimuose, vykusiuose 2002 m. ir 2007 m. savivaldybių tarybų, bei 2004 m. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimuose).

2011 m. savivaldybių tarybų rinkimuose Lietuvos lenkų rinkimų akcija ir Politinė partija „Rusų aljansas“ dalyvavo kartu. Lenkų rinkimų akcijos ir „Rusų aljanso“ koalicija „Valdemaro Tomaševskio blokas“ gavo 61 mandatą, iš jų 22 Šalčininkų rajono savivaldybės taryboje, 19 Vilniaus rajono savivaldybės taryboje, 11 Vilniaus miesto savivaldybės taryboje, 5 Trakų rajono savivaldybėje ir 4 Švenčionių rajono savivaldybėje. Dar po 2 mandatus Lenkų rinkimų akcija gavo Širvintų rajono savivaldybėje ir Visagino savivaldybėje, o Politinė partija „Rusų aljansas“ – 3 mandatus Klaipėdos miesto savivaldybėje.

Kita rusų tautinės mažumos partija – Lietuvos rusų sąjunga – 2011 m. savivaldybių tarybų rinkimuose gavo 2 mandatus Klaipėdos miesto savivaldybėje ir 1 mandatą Visagino savivaldybėje.

2012 m. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimuose Lietuvos lenkų rinkimų akcija ir Politinė partija „Rusų aljansas“ taip pat dalyvavo kartu. Lietuvos lenkų rinkimų akcija perkopė 5 proc. rinkimų ribą ir gavo 5 mandatus iš rinkimų sąrašo ir dar 3 – iš vienmandačių apygardų. Šios partijos pusę Seimo kadencijos dalyvavo valdančiojoje koalicijoje. Seimo pirmininko pavaduotojo pozicija atiteko Jaroslavui Narkevičiui, Žmogaus teisių komiteto pirmininko – Leonardui Talmontui, o Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto vicepirmininko – Michalui Mackevičiui.

2014 m. gegužės 25 d. vykusiuose rinkimuose į Europos Parlamentą dalyvavo Lenkų rinkimų akcijos ir „Rusų aljanso“ koalicija „Valdemaro Tomaševskio blokas“. Į Europos parlamentą buvo išrinktas Lenkų rinkimų akcijos pirmininkas Valdemaras Tomaševskis.

2015 m. savivaldybių rinkimuose Lenkų rinkimų akcijos ir „Rusų aljanso“ koalicija „Valdemaro Tomaševskio blokas“ iš viso gavo 68 mandatus, iš jų po 20 mandatų Vilniaus rajono ir Šalčininkų rajono savivaldybių tarybose, 10 mandatų koalicijai „Valdemaro Tomaševskio blokas“ atiteko Vilniuje, po 5 – Švenčionių rajono ir Trakų rajono savivaldybių tarybose, 3 mandatai – Visagino savivaldybės taryboje. Dar vieną mandatą Lietuvos lenkų rinkimų akcija gavo Širvintų rajono savivaldybės taryboje.

Kaip ir 2011 m. savivaldybių tarybų rinkimuose, 2015 m. Lietuvos rusų sąjunga gavo 3 mandatus: vienas Lietuvos rusų sąjungos kandidatas buvo išrinktas į Visagino miesto savivaldybės tarybą ir du kandidatai – į Klaipėdos miesto savivaldybės tarybą.

23 lentelė. Išrinktų kandidatų pasiskirstymas pagal tautybę 2009–2015 m. vykusiuose rinkimuose

Tautybė	2009 m. rinkimai į Europos Parlamentą	2011 m. savivaldybių rinkimai	2012 m. Seimo rinkimai	2014 m. rinkimai į Europos Parlamentą	2015 m. savivaldybių tarybų rinkimai
Anglų					1
Baltarusių		3			3
Italų		1			
Lenkų	1	71	7	1	55
Lietuvių	10	1355		9	992
Moldavų		1			
Rusų		27	2		20
Totorių					1
Udmurtų		1			
Ukrainiečių		3			3
Žydų		1	1		
Nenurodė	1	64		1	397
Iš viso:	12	1526	141	11	1473

Šaltinis: Lietuvos Respublikos Vyriausiosios rinkimų komisijos duomenys

Pagal Lietuvos Respublikos politinių partijų įstatymo 5 straipsnio 3 dalį „politinei partijai įsteigti būtina, kad ji Lietuvos Respublikoje turėtų ne mažiau kaip du tūkstančius steigėjų.“

Kaip nustato Lietuvos Respublikos politinių partijų įstatymo 8 straipsnio 8 dalis, politinės partijos privalo kiekvienais metais, ne vėliau kaip iki kovo 1 dienos ir ne vėliau kaip iki spalio 1 dienos, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka pateikti Teisingumo ministerijai savo politinės partijos narių sąrašą.

Šio įstatymo 9 straipsnio 5 dalis numato: „Jeigu politinėje partijoje liko mažiau negu jai steigti reikalaujamas narių skaičius, per 30 dienų apie tokį narių sumažėjimą politinė partija arba Teisingumo ministerija, šio įstatymo 8 straipsnio 8 dalyje nustatyta tvarka nustačiusi, kad politinės partijos narių skaičius neatitinka šio įstatymo reikalavimų, turi pranešti Juridinių asmenų registro tvarkytojui Juridinių asmenų registro nuostatuose nustatyta tvarka. Politinė partija likviduojama Civilinio kodekso nustatyta tvarka, jeigu per šešis mėnesius po narių sumažėjimo politinės partijos nariai nenusprendžia politinės partijos reorganizuoti ar pertvarkyti.“

Šiuo metu Lietuvos Respublikos politinių partijų įstatymo reikalavimus atitinka visos 3 tautinių mažumų partijos. Nuo 2012 m. Lietuvos lenkų rinkimų akcijos narių sąrašas išaugo nuo 1280 narių iki 2207 narių, Lietuvos rusų sąjunga padidino savo narių skaičių nuo 1186 iki 2044 narių, o Politinės partijos „Rusų aljansas“ narių skaičius išaugo nuo 1039 iki 2104 narių.

24 lentelė. Tautinių mažumų politinių partijų narių skaičius

Pavadinimas	Partijų narių skaičius 2012 m.	Partijų narių skaičius 2013 m.	Partijų narių skaičius 2014 m. spalio 1 d.	Partijų narių skaičius 2015 m. spalio 1 d.	Partijų narių skaičius 2016 m. kovo 1 d.
Lietuvos lenkų rinkimų akcija	1280	1284	1520	2173	2207
Lietuvos rusų sąjunga	1186	1082	1570	1534	2044
Politinė partija „Rusų aljansas“	1037	1007	1022	1107	2104

Aktyviai dalyvaudami šalies politiniame gyvenime, tautinių mažumų atstovai turi didelę įtaką, priimant sprendimus Lietuvoje gyvenančioms tautinėms mažumoms svarbiais klausimais. Taigi Lietuvos tautinės mažumos yra atstovaujamos dvejopai: per tautinių mažumų partijas (sukurtas tautiniu pagrindu) ir per kitas Lietuvoje veikiančias politines partijas.

Tautinėms mažumoms Lietuvos tautinių mažumų politikos koordinavimo klausimais atstovauja ir Tautinių bendrijų taryba, veikianti kaip patariamoji institucija prie Tautinių mažumų departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Įtraukdama tautinių mažumų atstovus į sprendimų procesus, Taryba vadovaujasi tarptautinės teisės principais, Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos įstatymais, kitais teisės aktais ir Tautinių bendrijų tarybos nuostatais.

Tautinių bendrijų taryba sudaryta 1991 m. sausio 31 d. prie Tautybių departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Pirmuoju Tarybos pirmininku 1991 m. buvo išrinktas Eusejus Jacovskis. 2009–2012 m. Tautinių bendrijų tarybai vadovavo azerbaidžaniečių tautinės bendrijos atstovas Mahiras Gamzajevs. 2013 m. sausio 10 d. Tautinių bendrijų tarybos pirmininke išrinkta Lučija Bartkienė, rumunų bendrijos atstovė, o nuo 2013 m. balandžio 3 d. – Galina Miškinienė, totorių bendrijos atstovė. 2015 m. ketverių metų kadencijai Tautinių bendrijų tarybos pirmininke išrinkta latvių bendrijos atstovė Gunta Rone.

Tarybą sudaro asmenys, išrinkti nuo kiekvienos tautinės mažumos, susibūrusios į organizaciją ir turinčios įregistruotus įstatus Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijoje arba Registrų centre. Atsižvelgdamos į tautinių mažumų gausumą, t. y. nuo tautinių mažumų, kurių bendras skaičius Lietuvos Respublikoje viršija 100 tūkst. asmenų, organizacijos renka 3 Tarybos narius, nuo tautinių mažumų, kurių bendras skaičius Lietuvos Respublikoje sudaro nuo 10 tūkst. iki 100 tūkst. asmenų – 2 atstovus, nuo tautinių mažumų, kurių bendras skaičius Lietuvos Respublikoje sudaro mažiau kaip 10 tūkst. asmenų, – 1 atstovą.

2015 m. į Tautinių bendrijų tarybą buvo išrinkti 28 nariai, atstovaujantys lenkų, rusų, baltarusių, ukrainiečių, žydų, karaimų, totorių, vokiečių, romų, latvių, estų, vengrų, rumunų, totorių, armėnų, azerbaidžaniečių, graikų, čečėnų, uzbekų ir libaniečių tautinėms bendrijoms.

Tarybos nariai yra kviečiami į darbo grupes, rengiančias teisės aktus, susijusius su tautinių mažumų apsauga, atlieka ekspertų ir patarėjų vaidmenį, sprendžiant strateginius tautinių mažumų politikos klausimus, rūpinasi tautinių mažumų tautinio identiteto saugojimu, pagal savo kompetenciją stebi, kaip Lietuvos Respublikoje įgyvendinami įstatymai, reglamentuojantys tautinių mažumų teises, ugdo tautinę toleranciją ir pakantumą, šalina rasizmo, ksenofobijos apraiškas, skatina diskusijas šiais klausimais, taip pat siekia, kad Lietuvos gyventojai, priklausantys tautinėms mažumoms, dalyvautų šalies visuomeniniame ir kultūriniame gyvenime, analizuoja įstatymų ir kitų teisės aktų projektus, kuriuose numatoma spręsti tautinėms mažumoms aktualius klausimus ir teikia pastabas bei pasiūlymus Lietuvos Respublikos Seimo komitetams, Lietuvos Respublikos Prezidentui, Lietuvos Respublikos Vyriausybei, Tautinių mažumų departamentui prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, savivaldybėms ir kitoms institucijoms dėl jų turinio.

Dalyvavimas kultūrinėje veikloje

Lietuvos tautinių mažumų kultūra – integrali Lietuvos kultūros dalis. Tautinės mažumos aktyviai įsitraukia į šalies visuomeninį ir kultūrinį gyvenimą, tokiu būdu prisidedamos prie visuomenės integralumo ir darnos joje išsaugojimo. Tautinės mažumos savo etninę kultūrą palaiko, dalyvaudamos meno saviveikloje, steigdamos dainų ir šokių, folkloro ansamblius, chorus, kapelas, estradinius ansamblius, teatrus, klubus, rengdamos festivalius, konkursus, kultūros dienas.

Lietuvoje veikia per 260 nevyriausybinę organizacijų. Tai – kultūros, švietimo, profesinės, labdaros ir kitos asociacijos. Nevyriausybines organizacijas aprėpia įvairias amžiaus grupes ir profesijas (rašytojus, žurnalistus, verslininkus, medikus, teisininkus ir t. t.).

Kasmet yra rengiami tarptautiniai folkloro festivaliai „Pokrovskije kolokola“, „Kwiaty polskie“, „Teatro Idos“, kuriems valstybė skiria finansavimą. Taip pat nemažai dėmesio sulaukia ir tautinių bendrijų meno kolektyvų festivalis „V krugu druzej“, tarptautinės romų dienos minėjimas, baltarusių tradicinė šventė „Kupalle“, lenkų kultūros festivaliai „Znad Issy“ ir „Dzwięcz Polska Piesni“, Rytų Lietuvos moksleivių menų festivalis „Rytų Lietuvos žiedas“, Lietuvos lenkų poezijos dienos „Maj nad Wilią“, Europos žydų kultūros dienos ir kt.

Lietuvoje siekiama sudaryti lygias sąlygas įvairioms visuomenės grupėms dalyvauti kultūrinėje veikloje, ugdyti socialinį ir kultūrinį kapitalą. Šiam tikslui pasiekti yra patvirtintos ir įgyvendinamos įvairios programos:

Kultūros centrų modernizavimo 2007–2020 metų programoje numatyta sudaryti tinkamas savivaldybių kultūros centrų kultūrinės veiklos sąlygas;

Tautinių mažumų politikos plėtros iki 2015 metų strategijoje buvo numatyta siekti Lietuvoje gyvenančių asmenų, priklausančių tautinėms mažumoms, integracijos į Lietuvos visuomenę – sudaryti jiems tinkamas sąlygas gyventi, dirbti ir mokytis Lietuvoje, taip pat išsaugoti jų kultūrą, tapatumą ir užtikrinti tautinių santykių darną;

Regionų kultūros plėtros 2012–2020 metų programoje numatyta sudaryti sąlygas regionuose žmogaus kūrybinei raiškai ir visapusiškai asmenybės raidai, kultūros įvairovei, sklaidai ir prieinamumui kaip regiono socialinės ir ekonominės pažangos pagrindui, ugdyti pilietinę savimonę, puoseleję regionų išskirtinumą ir patrauklumą;

Nacionalinės jaunimo politikos 2011–2019 metų plėtros programoje numatyta sukurti palankią aplinką (sąlygas) jauno žmogaus vertingam gyvenimui ir saviraiškai Lietuvoje;

Bibliotekų renovacijos ir modernizavimo programoje siekiama užtikrinti Lietuvos gyventojams galimybę įgyti žinių ir kvalifikaciją; panaikinti miesto ir provincijos ryšių informacinės infrastruktūros netolygumus ir suteikti visiems gyventojams vienodas galimybes naudotis informacinėmis technologijomis socialinėms ir visuomeninėms reikmėms; bibliotekose sudaryti tinkamas sąlygas kaupti, saugoti ir pateikti visuomenei nacionalinio kultūros ir mokslo paveldo objektus, užtikrinti bibliotekų fondų prieinamumą.

Siekiant efektyviai naudoti 2014–2020 metų Europos Sąjungos finansinės perspektyvos lėšas, parengta 2014–2020 metų Nacionalinė pažangos programa, kurioje numatoma kryptingai didinti visų kultūros sektorių prieinamumą ir kokybiškų kultūros paslaugų plėtrą visoms gyventojų ir amžiaus grupėms. Tai neatsiejama nuo kultūros paslaugų ir kūrybiškumo subalansavimo (atotrūkio tarp centro ir periferijos mažinimo) visoje Lietuvos teritorijoje, investuojant į Lietuvos kultūros įstaigų tinklo infrastruktūrą regionuose, gerinant viešąsias kultūros paslaugas teikiančių įstaigų valdymą, suteikiant impulsus naujų paslaugų, produktų ir iniciatyvų kūrimuisi.

Dalyvavimas ekonominiame gyvenime

Tautinių mažumų atstovai aktyviai dalyvauja šalies ekonominiame gyvenime. Pavyzdžiui, Lietuvos etninių grupių moterų verslininkų organizacija, finansuojama Jungtinių Amerikos Valstijų Vyriausybės, 2014–2015 m. organizavo anglų kalbos kursus „Verslo anglų kalba migrančių lyderėms“, kurių tikslas – skatinti žmones integruotis į visuomenę, ypač ugdant jų verslumą ir inovatyvumą.

Kitas projektas, kuriame dalyvavo Lietuvos etninių grupių moterų verslininkų organizacija, – tai tarptautinės dirbtuvės „INTEGRA – NVO dirbančių su moterimis migrantėmis institucinių gebėjimų stiprinimas“. Šiuo projektu buvo siekiama išspręsti daugelį moterims migrantėms aktualių problemų ir atsakyti į jas dominančius klausimus. Buvo aptartos ksenofobijos, rasizmo, diskriminacijos darbo rinkoje ir visuomenėje problemos, ieškoma būdų, kaip paskatinti toleranciją ir kultūrų dialogą. Mokymuose dalyvavo Lietuvos nevyriausybinų organizacijų moterų vadovės.

2015 m. įsisteigė asociacija „Lenkijos ir Lietuvos prekybos rūmai“, Lietuvos ir Lenkijos ekonominio bendradarbiavimo dvišalė organizacija, renkanti informaciją savo nariams apie verslo

galimybes abiejose šalyse, bendradarbiaujanti su organizacijomis ir asmenimis, užtikrinančiais verslo valdymą ir plėtrą, organizuojanti konferencijas ir teminius renginius. Jos valdybai priklauso ir Lietuvos lenkai.

16 STRAIPSNIS

Šalys nesiima tokių priemonių, kurios keistų gyventojų santykį tose vietovėse, kuriose gyvena tautinėms mažumoms priklausantys asmenys, ir apribotų teises bei laisves, išplaukiančias iš šios pagrindų Konvencijos principų.

Lietuvos Respublika nesiima jokių veiksmų, kurie keistų gyventojų santykį tose savivaldybėse, kuriose gyvena asmenys, priklausantys tautinėms mažumoms, ir neriboja jų teisių.

2011–2016 m. nevyko jokių Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų teritorinių pertvarkymų.

Vyriausioji rinkimų komisija prieš kiekvienus rinkimus į Lietuvos Respublikos Seimą ir savivaldybių tarybas priima sprendimą dėl savivaldybės teritorijos suskirstymo į rinkimų apylinkes. Prieš 2015 m. vykusius rinkimus į savivaldybių tarybas Vyriausioji rinkimų komisija keitė rinkimų apylinkių ribas, kad jose būtų suvienodintas dėl demografinių priežasčių smarkiai pakitęs rinkėjų skaičius. Didžiausi pokyčiai buvo susiję su didžiaisiais miestais – Vilniumi, Kaunu ir Šiauliais. Šie pokyčiai neturėjo neigiamos įtakos tautinių mažumų politiniam atstovavimui (plačiau apie dalyvavimą politinėje veikloje žr. 15 straipsnį).

17 STRAIPSNIS

1. Šalys įsipareigoja netrukdyti tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims naudotis savo teise užmegzti ir palaikyti laisvus ir taikius ryšius su asmenimis, teisėtai gyvenančiais kitose valstybėse, visų pirma su tais, su kuriais juos vienija etnis, kultūrinis, kalbinis ar religinis savitumas arba bendras kultūrinis paveldas.

2. Šalys įsipareigoja netrukdyti tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims naudotis savo teise dalyvauti nacionalinių ir tarptautinių nevyriausybinų organizacijų veikloje.

1 dalis

Lietuva, būdama Europos Sąjungos ir Šengeno erdvės narė, užtikrina tautinių mažumų atstovams teisę užmegzti ir palaikyti laisvus ir taikius ryšius su asmenimis, teisėtai gyvenančiais kitose valstybėse, su kuriais juos vienija etnis, kultūrinis, kalbinis ar religinis savitumas arba bendras kultūrinis paveldas.

Estų, graikų, latvių, lenkų, vengrų, vokiečių ir kitų Šengeno erdvei priklausančių valstybių tautinių mažumų atstovai neturi kliūčių laisvai bendrauti su šiai erdvei priklausančiose valstybėse gyvenančiais asmenimis. Lietuvos lenkai aktyviai dalyvauja įvairiuose kultūrinuose ir sporto festivaliuose Lenkijoje, pavyzdžiui, Pasaulio lenkų žaidynėse, kasmetiniame lenkų kultūros festivalyje „Festiwal Kultury Kresowej“ Mrongove (Lenkijoje) ir kt.

Tarptautiniuose festivaliuose, kultūros, sporto renginiuose, tautiečių kongresuose dalyvauja ir kitos tautinės mažumos. Pavyzdžiui, 2012 m. liepos mėn. Kauno armėnų ansamblis HAYRENİK dalyvavo tarptautiniame armėnų šokių ir dainų festivalyje „Im Hayastan“ Armėnijoje; 2014 m. Totorių kultūros centro folkloro ansamblis „İlsu“ dalyvavo Tarptautiniame vaikų festivalyje Turkijoje, organizuojamame Nacionalinio suvereniteto diena paminėti; Karaimų folkloro ansamblis BIRLIK dalyvauja Lenkijos tautinių mažumų festivaliuose, kur yra aktyvi karaimų bendruomenė, pavyzdžiui, 2012 m. karaimų vaikų ansamblis dalyvavo karaimų dienos minėjimo iškilmėse Ščecine, Lenkijoje, ir t. t.

Rusų, baltarusių ir ukrainiečių tautinės mažumos atstovams sąlygos bendrauti su Rusijos Federacijoje, Baltarusijoje ir Ukrainoje gyvenančiais asmenimis, Lietuvai įstojus į Šengeno erdvę, nepasikeitė. Šių tautinių mažumų atstovai taip pat dalyvauja tarptautiniuose festivaliuose ir kituose užsienyje vykstančiuose renginiuose.

2 dalis

Lietuvos Respublikoje tautinės mažumos turi teisę be jokių apribojimų dalyvauti tarptautinių nevyriausybinų organizacijų veikloje, kaip antai:

Baltijos čečėnų bendrija yra Etnokultūrinių čečėnų organizacijų ir asociacijų Europoje tarybos narė. Bendrijos pirmininkė Eminat Saijeva taip pat yra Tarptautinės čečėnų žmogaus teisių organizacijos „Taika ir teisė“ narė;

Lietuvos azerbaidžaniečių draugijos pirmininkas Mahiras Gamzajevs yra Pasaulio azerbaidžaniečių koordinacinės tarybos narys, Europos azerbaidžaniečių kongreso vykdomojo komiteto narys ir Baltijos azerbaidžaniečių kongreso viceprezidentas;

Lietuvos estų draugija yra Pasaulio estų organizacijų valdybos narė, taip pat Estų kultūros tarybos narė. Lietuvos etninių grupių moterų verslininkų draugija priklauso tarptautinei organizacijai Europos migrančių moterų tinklas, o draugijos pirmininkė Līa Urman yra šios organizacijos valdybos narė;

Lietuvoje leidžiamas dienraštis lenkų kalba „Kurier Wilenski“ priklauso Europos tautinių mažumų dienraščių asociacijos „MIDAS“ asociacijai;

Lietuvos lenkų mokyklų mokytojų draugija yra Pasaulio lenkų švietimo kongreso narė;

Lietuvos lenkų sąjunga yra Europos lenkų bendrijų sąjungos narė;

Lietuvos romų bendruomenė yra Tarptautinės romų sąjungos narė;

Lietuvos rumunų kultūros bendrijos „Dačija“ pirmininkė Lučija Bartkienė yra Rumunų dvasingumo kongreso ir Pasaulio moldavų diasporų koordinacinio komiteto narė. Lietuvos rumunų kultūros bendrijos „Dačija“ narės kartu su kitomis Lietuvos etninių grupių moterų verslininkų draugijos narėmis priklauso tarptautinei organizacijai Europos migrančių moterų tinklas;

Lietuvos Stepono Batoro vengrų kultūros draugija yra Vakarų Europos šalių vengrų organizacijų asociacijos tarybos narė;

Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas Adas Jakubauskas 2015 m. buvo išrinktas Pasaulinio Krymo totorių kongreso generalinio sekretoriaus pavaduotoju;

Lietuvos ukrainiečių bendrija ir Pabaltijo ukrainiečių asociacija yra Pasaulio ukrainiečių kongreso narės;

Pabaltijo ukrainiečių asociacija taip pat yra Pasaulio ukrainiečių koordinacinės tarybos narė;

Vilniaus apskrities totorių bendruomenės pirmininkė Galina Miškinienė yra Tarptautinės slavistų asociacijos nacionalinio komiteto narė, Tarptautinės baltarusistų asociacijos nacionalinio komiteto narė.

Teisę be jokių apribojimų dalyvauti nacionalinių ir tarptautinių nevyriausybinų organizacijų veikloje užtikrina Lietuvos Respublikos Konstitucijos 35 straipsnis ir Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymas (žr. Antrojo pranešimo II sk. 17 str. 2 d.).

18 STRAIPSNIS

1. Prireikus Šalys stengiasi sudaryti dvišales ir daugiašales sutartis su kitomis valstybėmis, visų pirma su kaimyninėmis valstybėmis, kad užtikrintų atitinkamoms tautinėms mažumoms priklausančių asmenų apsaugą.
2. Prireikus Šalys imasi priemonių tarpvalstybiniam bendradarbiavimui skatinti.

(Žr. II straipsnį)

Kultūros ministrė
Liana Ruokytė-Jonsson

2017-11-09